

Yeni  
Anayasa'da  
Eğitim  
ve  
Özgürlükler



EĞTİM-BİR-SEN YAYINLARI



# EĞİTİM-BİR-SEN

EĞİTİMCİLER BİRLİĞİ SENDİKASI

[www.egitimbirsen.org.tr](http://www.egitimbirsen.org.tr)



## YENİ ANAYASA'DA EĞİTİM

ve

## ÖZGÜRLÜKLER

- PANEL KİTABI -

Ankara, 2008

**Eğitim-Bir-Sen Yayınları: 24**

**Sahibi:**

Eğitim-Bir-Sen Genel Merkezi Adına  
**Ahmet GÜNDOĞDU**  
Genel Başkan

**Genel Yayın Yönetmeni**

**Şaban ABAK**  
Genel Basın Yayın Sekreteri

**ISBN:**

978-975-6153-15-4

Yayın Türü: Süresiz Yayın

**İdare Yeri:**

Eğitim-Bir-Sen Genel Merkezi  
GMK Bulvarı, Ş. Daniş Tunalıgil Sk.  
3/13 Maltepe ANKARA

**Basıldığı Yer:**

Pozitif Matbaacılık  
Çamlıca Mah. 12. Sk. 10/16 Yenimahalle/Ankara  
Tel: 0 312 397 00 31

**Baskı Tarihi ve Yeri:**

Ocak 2008 / ANKARA



**EĞİTİM-BİR-SEN**

GMK Bulvarı Ş. D. Tunalıgil Sk. No: 3/13 Maltepe / ANKARA  
Telefon: 0 312 231 23 06 Faks: 0 312 230 65 28 Bürocell: 0 533 741 40 26  
e-posta: [egitimbirsen@egitimbirsen.org.tr](mailto:egitimbirsen@egitimbirsen.org.tr)  
[www.egitimbirsen.org.tr](http://www.egitimbirsen.org.tr)

# YENİ ANAYASA'DA EĞİTİM ve ÖZGÜRLÜKLER

## Panelistler

Prof. Dr. Duncan WAITE  
Prof. Dr. Sami SELÇUK  
Prof. Dr. Mehmet ŞİŞMAN  
Prof. Dr. Mehmet SAĞLAM  
Prof. Dr. Ömer ÇAHA  
Prof. Dr. Mustafa KAMALAK





## İÇİNDEKİLER

TAKDİM.....	1
GENEL BAŞKAN'IN AÇIŞ KONUŞMASI .....	3
PROTOKOL KONUŞMALARI .....	9
Prof. Dr. Duncan WAITE - Kapitalist Toplumda Eğitim, Okul ve Sosyal Adaleti	
Yeniden Düşünmek .....	19
Prof. Dr. Sami SELÇUK – Oturum Başkanı .....	29
Prof. Dr. Mehmet ŞİŞMAN – Bireyi Özgürleştirme Süreci Olarak Eğitim .....	38
Prof. Dr. Mehmet SAĞLAM – Anayasa ve Yükseköğretim .....	44
Prof. Dr. Mustafa KAMALAK – Anayasada Eğitim ve Öğretim Hakkı .....	53
Prof. Dr. Ömer ÇAHA – Eğitim Felsefesi ve Eğitimde Özgürlükler .....	60



## TAKDİM

Eğitim hizmet kolunda faaliyetini y¼r¼ten sendika olarak toplumsal sorumluluğumuzun gereği g¼n¼m¼z¼n en önemli g¼ndemi olan sivil anayasanın hazırlanmasına katkıda bulunmak istiyoruz. Sivil anayasa tartışmalarının en önemli konusunu eğitim ve özg¼rl¼kler oluşturmaktadır. Bireyin özg¼rce d¼ř¼nmesi, d¼ř¼nd¼đ¼n¼ ifade edebilmesi, inandığı gibi yaşaması en temel hakkıdır. Bu hakkın g¼vence altına alınmasını sağlayan hukuki metin ise anayasadır. Anayasa toplumun t¼m bireylerini eşit kabul edip herkes tarafından kabul g¼rd¼đ¼ toplumsal mutabakattır. Bu mutabakatın sağlanabilmesi için ideolojilerden arınmış, birey özg¼rl¼klerinin ¼n¼ açılmış, insanı merkeze alan, insana değer veren nitelikte anayasa olmalıdır. Bunun için anayasanın hazırlanma ve tartışma s¼recinde bu anayasaya toplumun t¼m kesimleri katkıda bulunmalı ve g¼r¼ř belirtmelidir. ¼zellikle sivil toplum ¼rg¼tlerinin kendi kuruluş amaçları ve uzmanlık alanlarındaki katkıları sivil anayasasının niteliğinin oluşmasında ¼nem arz etmektedir.

Eğitim, tarihin her d¼neminde ¼lkeler ve toplumlar için ¼nem arz ettiği gibi bizim içinde eğitim ¼nem arz etmektedir. ¼lkemizin gelişmesi ve kalkınması için herkesin birinci ¼nceliđi eğitim olmalıdır. G¼n¼m¼z toplumlarında nasıl bir insan, bu insanı hangi y¼ntemlerle ve hangi ortamlarda yetiştirmeliyiz? soruları sorulmaktadır. ¼zellikle ileri teknoloji d¼nyasında çocuklarımızın m¼kemmelenen bir insan olarak nasıl eğiteceğimiz? sorusu t¼m y¼netenleri ve eğitimcileri meşgul etmektedir. Buna cevap ararken elbette ki anayasal metinlerde cevap verebilmelidir. Bireylerin kendi yaratılışına uygun yetişmesine engel olacak şekilde olmamalıdır. şu da bir gerçek ki bu soruya cevap bulmuş toplumlar gelişmiş ¼lkeler sıralamasında yerlerini almışlardır. Kendi değerlerine sahip ancak evrensel değerleri de kavramış, soran, sorgulayan, ¼đrendiđi bilgiyi yeni bilgileri araştıran ve sentezleyebilen, analitik d¼ř¼nceye sahip çağın bilgi teknolojisini kavramış bireylerin yetişmesini sağlayacak eğitim sistemini mutlaka yerleştirmeliyiz. Anayasa b¼yle bir eğitim sisteminin ¼n¼n¼ açmalıdır.

Sendikamız bu ilkeler çerçevesinde bu g¼ne kadar birçok faaliyetin altına imza attı. Bu g¼n de Sivil Anayasanın oluşmasına katkı için "Yeni Anayasa'da Eğitim ve ¼zg¼rl¼kler Paneli" hazırladık ve eğitimcilerle ve toplumla paylaştık. Bunun için ABD Teksas ¼niversitesinde g¼rev yapan değerli bilim insanı Prof. Dr. Duncan WAITE panel ¼ncesi "Kapitalist Toplumda Eğitim, Okul ve Sosyal Adaleti Yeniden D¼ř¼nmek" bildirisini sundu. Ayrıca ikinci b¼l¼mde ise Prof. Dr. Sami SELÇUK'un oturum başkanlığını yaptığı panelde Prof. Dr. Mehmet SAĞLAM, Prof. Dr. Mustafa KAMALAK, Prof. Dr. Mehmet şışMAN, Prof. Dr. ¼mer ÇAHA "Anayasada Eğitim ve ¼zg¼rl¼kler" konusunda g¼r¼řlerini açıkladılar. Panelde sunulan bildirimleri hazırladığımız kitapla kamuoyuna ve eğitimcilere ulaştırıyoruz. Ayrıca pa-



nelden çıkan sonuç bildirisi ile beraber sendikamızın sivil anayasa ile ilgili görüşlerimizi rapor halinde hazırlayıp ilgililere sunduk.

Panelin hazırlanmasında katkıda bulunan yönetim kurulu üyelerimizle, Prof. Dr. Duncan WAITE ile iletişim sağlayan ve panelin düzenlenmesine görüş ve önerileriyle katılan Osmangazi Üniversitesinden Doç. Dr. Selahattin TURAN'a, genel merkez çalışanları Şahin Ali ŞEN, Harun ÇAKIR, Hüseyin Rahmi AKYÜZ, Fatih OMAÇ, Mehmet BULUT, Sevim GEZİCİ, Şenay MERAL, Şükran ŞİRİN, Betül TAŞ, Burhan ATEŞ ve Mehmet SEYMEN'e, ayrıca dinleyicilere düzenleme kurulu adına teşekkür ediyorum. Sendika olarak bu hizmetleri gerçekleştirmek için bu güne kadar yoğun bir şekilde çalıştık, bundan sonrada hizmet edebilmek için çalışacağız. Bu çalışmanın eğitime ve tüm toplumumuza yararlı olması dileğiyle saygılar sunuyorum.

**Halil ETYEMEZ**

Genel sekreter

Düzenleme Kurulu Adına



**Ahmet GÜNDOĞDU**  
**EĞİTİM-BİR-SEN Genel Başkanı**

Bugün yeryüzünde sürmekte olan tarihsel dönüşüm, toplumların dünden miras aldığı pek çok olguyu köklü bir değişim sorunu ile karşı karşıya bırakmaktadır. Yine bugünün dünyasında kurumsal değişimi başararak ayakta kalmak ya da başaramayarak krizler ve belirsizlikler anaforuna kapılıp girmek arasında yapılması gereken tercih, aslında geleceğe yürümekle geçmişte ya da bugünde kalmak arasında bir tercihtir.

Bugün Dünyada ve Türkiye'deki mevcut durum ortaya koymaktadır ki, geleneksel yönetim ve üretim biçimleri, toplumsal sistemlere hayatiyet veren bazı kurumlar, ciddi bir tıkanma sorunu ile karşı karşıyadır. Bu tıkanmayı aşmak ve rasyonel bir ilişki sistemini yapılandırarak geleceğimizi inşa etmek, bugünün kuşakları olan bizler için, çocuklarımıza ve torunlarımıza karşı taşıdığımız bir sorumluluk olduğu kadar, atalarımıza karşı da bir vefa borcumuzdur.

Bugün, Türkiye'nin yeniden yapılanma sürecine bulunduğumuz noktadan doğru katkılar yapmak öncelikle yeni sistemin kurumlarının inşacısı

durumunda olan bizlere düşmektedir. Bu bağlamdan bakıldığında, sivil siyaset ve sivil toplum olgusunun vazgeçilmez kurumlardan birisi olarak sendikaların söz konusu sürece yapabileceği yapıcı etki daha iyi anlaşılabilir. Bizim inancımız odur ki, bugünün çağdaş sendikası, yeni dinamikleri iyi anlayarak, yeni oluşumları ve tıkanma noktalarını iyi tespit ederek sağlıklı dönüşüm stratejileri üreten, derinlikli perspektif çalışmaları yaparak sürece doğru katkılar yapan, süreçle birlikte dönüşen ve dönüştüren sendikadır. Türkiye ancak böyle bir sendikacılık anlayışı ile hak ettiği geleceğe yürüyebilir. Kamu çalışanları ve öğretmenler böyle bir sendikacılık anlayışı ile hak ettikleri bir geleceği kurabilirler. Eğitim-Bir-Sen bugün Türkiye’de böyle bir anlayışın karalı bir savunucusudur.

İnsanoğlu akla sahip olduğunda irade kullanma imtiyazına, irade kullanma hakkına ve imtiyazına sahip olduğunda da özgürlüğe ihtiyaç duyar. İnsan fıtratında varolan özgürlük iradesinin sınırlandırılması, hangi gerekçeye dayandırılmaya çalışılırsa çalışılсын özünde insanın fitri zenginleşme fonksiyonunu sınırlama hamlesi olması bakımından gayri insanidir ve kabul edilemez.

Yukarıdaki bağlamda düşünüldüğünde, bugünün çağdaş toplumlarında demokrasiye duyulan ihtiyacın aslında insanın özgürleşme kanallarını açmaya dönük bir ihtiyaç olduğu rahatlıkla görülebilir. Bugün yeryüzünde demokrasi, söz konusu özgürlüğün insan tarafından kullanılabilmesi bakımından mümkün olabilen en geniş ve en zengin toplumsal ve siyasal vasatı sunarken, eğitim de yine ancak bu vasatta insanlığın birikiminin yeni kuşaklara aktarılması ve insanın toplumsal bir varlığa dönüşmesi fonksiyonunu layıkıyla üstlenebilir. İnsan sosyalleşme ve eğitim yolu ile insanileşir, gelişir ve sosyal bir varlık olur. Eğitim ve toplumsal vasatın özgürlük egemen bir vasat oluşu sosyalleşme süreçleri ve eğitim içerisinde bireyin hak ettiği kişiliği kazanabilmesinin de önkoşuludur.

Diğer yandan insan, diğer canlı varlıklardan akıl sahibi oluşunun bir fonksiyonu olarak değer taşıması ve yaratması ile farklılaşır. İnsan sahip olduğu değerlerle dünyaya bakar ve bu değerler çerçevesinde hayatını tanzim eder. Sevmekten çalışmaya, özgürlükten yardımlaşma ve fedakârlığa pek çok değer insanı yapan ve insani olanın içini dolduran olgular olarak ortaya çıkar. İşte bahsedilen değerler sistemini insanoğlu eğitim yolu ile tahrip edebileceği gibi ihyada edebilir. Doğru ve gerekli eğitimin temel hedefi kuşkusuz bu değerleri geliştirerek ihya etmek olabilir. Türk toplumu bugün ciddi bir **değer buhranı** yaşamaktadır ve bu buhrandan çıkmak için eğitim sisteminin yeniden yapılandırmasını vurgu yaptığımız bağlama oturtarak yola çıkmaya mecburdur/ mahkumdur.

Herhangi bir toplumda önemli olan bir eğitim kurumunun varlığı değildir. Tarihin kaydettiği her toplumda biliyoruz ki iyi kötü bir eğitim kurumu vardır. Önemli olan herhangi bir toplumda insan varlığını geliştiren, bireyi ortaya çıkaran, kendine, topluma ve insanlığa faydalı bir varlık haline getiren bir eğitim kurumunun varolabilmesidir. İşte ihtiyaç duyulan bu eğitim kurumunu ancak insanın yaratıcı muhayyilesi ve özgürlük fikrinin iklimini belirlediği bir milli ve demokratik eğitim anlayışı inşa edebilir.

Diğer yandan her eğitim sistemi bir dünya görüşüne ve bir felsefi algıya dayanır. Herhangi bir toplumda etkin bir eğitimin yapılmasından çok nasıl bir eğitimin yapıldığı önemlidir. Bir eğitim sisteminin meşruluğu ve fonksiyonelliği son tahlilde insani değerleri geliştirip geliştiremediği ile ve toplumsal çeşitliliğe ve zenginliğe bir katkı yapıp yapamadığı ile ölçülür. Bu bağlamda ele alındığında Türk milli eğitiminde alınacak daha çok mesafenin olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Bugün Türkiye için ihtiyaç duyulan eğitim, hayatı bir bütün olarak kavrayabilen, bireyler açısından hayatın anlamlandırılabilmesine katkıda bulunabilen eğitimidir. Aslında insanların bireysel beklentileri ile toplumsal beklentilerini buluşturabilen, adil, erdemli ve insani değerlerin yüceltilediği bir topluma giden yolu bireyler için sonuna kadar açabilen bir eğitim, gerekli ve meşru bir eğitimidir. Bizim bakış açımız üzerinden bugün gerekli olan eğitim, batının bilgi ve teknolojisini, doğunun hikmet ve irfanı ile buluşturabildiği oranda yaratıcı, zengin ve gerekli bir araç olabilir. Bizim için bugün adil, ileri ve erdemli bir topluma uzanan yol, gelenekle modernliği, birey ile toplumu, madde ile manayı bir arada sentezleyebilmiş, bireyi ve bireysel özgürlükleri merkeze almış milli ve demokratik bir eğitimden geçmektedir.

Bugünün dünyasında eğitim, siyasal ve toplumsal bir özne olarak bireyin inşası kadar, bireylerin inşa ettiği sivil toplumun inşası bakımından da vazgeçilemez bir öneme sahiptir. Bu boyutta ele alındığında bugün herhangi bir toplumda demokratik siyasal kültürün gelişimi iktisadi ve kültürel süreçler kadar güçlü bir eğitime de ihtiyaç duyar. Bu boyuttan bakıldığında sivil toplum ve demokrasi yazılı kurallardan daha çok moral değerler ve kültürel kodlarda hayat bulur ya da bulamaz.

Genel olarak bakıldığında bugünün siyasal kültürü insanlık tarihi için büyük bir birikimi içinde taşımaktadır. Demokratik siyasal kültür ise, bu birikimin çok önemli bir boyutunu içerir. Demokratik bir toplumda **siyaset**, esasında otoriter toplumlarda siyasetin gözettiği hedeflerden farklı hedefler gözetmez. Siyaset bir toplumda **adaletli bir barış toplumuna** giden yol ve yönelimleri ifade eder. Nitekim yeryüzünde kaydedilmiş en zalim yönetimler bile benimsedikleri siyasetin bu amacı gözettiğini iddia etmişlerdir. Şu halde

bir toplumda siyasetin yukarıdaki temel amacı gözetmesinin çok ötesinde, amaca ulaşmada kullanılacak temel yaklaşımların-siyasetlerin farklılığının ve çeşitliliğinin meşruluğunu gözetmesi, demokrasi için çok daha gerekli bir başlangıç noktasını oluşturur. Nitekim bu farklı siyaset anlayışlarının oluşturduğu dayanışma ve farklılaşma çizgilerinin oluşturduğu toplumsal harmoninin adı da **sivil toplumdur**.

Diğer yandan siyaset literatüründe her türden halk sivil toplumu oluşturmaz. Temel özgürlüklerin yarattığı renkliliği, farklılaşmayı ve teşkilatlanmayı başarabilen heterojen bir yapıdır sivil toplum. Sivil toplumda siyaset, toplumda gündelik hayatın yarattığı sorunlara çözüme doğru ve adaletli cevapları içerir. Toplumda, yaşama tarzı, hayat seviyesi, eğitim, toplumsal statü gibi muhtelif kriterler genellikle benzeşik pozisyonlara sahip insanların benzer cevaplar üretmesini getirir. İşte farklı, ancak daha haklı olduğunu iddia eden siyasi yaklaşımların farklılığının temeli bu noktada iyi anlaşılabilir. Ancak, bir siyasi partinin bakış açısının ne derece doğru olduğuna demokrasilerde sonuçta büyük jüri/halk karar verir.

Bir başka boyuttan bakıldığında demokratik ülkelerde, sivil toplum ve onun kurumları (sendikalar, siyasi partiler, vakıflar, dernekler, meslek odaları vs) ile kurumsal alanın halkın tercihlerine, tarihi ve sosyal birikimine, kimliğine, kültürüne göre şekillenmesi söz konusu iken, vesayet hakim olduğu sistemlerde, devleti temsil eden memurların taşıdığı politik tercihler çerçevesinde, toplumu temel ihtiyaçlara göre maniple etmek için yapılandırılmış karton sivil kurumların varlığından söz edebilir. Bu durum, vesayet odağının demokrasinin temelini ve yaşama iklimini oluşturan toplumun, bir sivil topluma dönüşümünün önünü tıkaması ve sahici olmayan sivil toplum kurumları ile dönüşümü tıkaması neticesini getirir. Eğitim-Bir-Sen bu ayırımın farkında bir sivil toplum kuruluşu olarak tercihini tam demokrasi ve sahici bir sivil toplum anlayışından yana koymakta, Türkiye’de sürmekte olan yeni anayasa hazırlıklarını ülkemizde daha gelişmiş bir demokrasinin inşa edilebilmesi bakımından bir fırsat olarak görmektedir.

Genel olarak bakıldığında, K.R. Popper’in de vurguladığı gibi yeryüzünde bugün toplum, devlet, birey ilişkilerinin adil tanzimi için demokrasiden daha uygun bir araç henüz daha bulunamadığına göre, bizler için ülkemizde demokratik zemini güçlendirerek daha adil ve daha güçlü Türkiye’yi kurmaya çalışmak tek çıkış yolu olarak görünmektedir. Bu noktada Türkiye’nin yeni dönem ihtiyacının öncelikle insanı öne çıkaran, hukukun üstünlüğünü öngören demokratik ve sivil bir anayasa olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bizler bugün kendi zaviyemizden baktığımızda, özgür bireyi, sivil ve demokratik bir anayasayı Türkiye’de emek hareketinin vazgeçilmezi kabul

eden bir sendikacılık anlayışının inançlı ve kararlı temsilcileri olarak görüyoruz. Bu anlayışımızın gereği olarak, yürütülen anayasa çalışmaları sonucunda hazırlanacak metni, gerçek anlamda sivil, özgürlükçü, demokratik, katılımcı ve emeğe saygılı Anayasa olarak tanımlayabilmemiz için; başörtülü kızlarımıza ve kadınlarımıza bu tercihleriyle eğitim ve çalışma hakkı tanınan, YÖK'ü ve üniversiteye girişte uygulanan katsayı adaletsizliği başta olmak üzere sulta anlayışına dayalı bütün YÖK uygulamalarını sona erdiren, işçi-memur ayırımı yapılmaksızın bütün çalışanlara sendikal hareketin asli unsuru olan grev ve toplu sözleşme hakkı verilen, çalışanların insan onuruna yaraşır bir gelir düzeyine sahip kılınmasını Devletin zorunlu görevi olarak düzenleyen, sendikaları kuruluş alanlarıyla ilgili her türlü yürütme faaliyetinde etkin şekilde yetkilendiren hükümler içermesi gerekiyor.

Bizler için Türkiye'nin yirmi birinci yüzyıl vizyonu; kendi gelişme dinamikleri ile çağın dinamiklerini ideal bir terkip içerisinde uzlaştırıp, ideal bir senteze kavuşturarak, küresel dönüşümü ve köklü yeniden yapılanmayı başararak; yeni yüzyılın refahı, ekonomik gelişmeyi başarmış bir büyük bölgesel gücü haline dönüşmek olarak özetlenebilir. Yine bizce bu yeni Türkiye vizyonuna açılan ilk adım öncelikle, bu vizyona uygun toplum-devlet uyum ve bütünleşmesine sahip, sivil ve özgürlükçü bir anayasa yapmaktan geçmektedir.

Bu duygularla düzenlemiş olduğumuz panelin milletimize, ülkemize ve çalışanlara hayırlı olmasını diliyorum. Bu panelimizdeki tebliğleri ve konuşmaları kitap haline getirerek kamuoyunun faydasına sunacağımızı bildiriyor, tüm katılımcılara ve konuşmacılara katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.





**Cemil ÇİÇEK**  
**Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı**

Değerli konuklar, değerli hazirun, kıymetli basın mensupları, hepinizi saygıyla selamlıyorum. Sözlerimin başında yaşadığımız **müessif** uçak kazasıyla ilgili hayatını kaybeden vatandaşlarımıza Allah'tan rahmet diliyorum. Milletimizin başı sağolsun.

Değerli konuklar Türkiye'nin değişik platformlarda dile getirilen çeşitli sorunları vardır. Ama bugün yaşadığımız gerçekler ışığında en baş sorun nedir diye baktığımızda bunun bir anayasa sorunu olduğu ortaya çıkmaktadır. 1982 Anayasası yürürlüğe girdiğinden bu güne bu alanda yapılan tartışmalara baktığımızda yazılan metinlerde dile getirilen düşüncelerde birinci cümle Türkiye'de bir Anayasa sorunu vardır diye başlıyor. Demek ki toplum olarak hepimizin üzerinde ittifak ettiği bu düşünceler bu kanaatler bu siyasi görüşlerle toplumun hemen hemen her kesimi Türkiye'de bir anayasa sorunu olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Aslında bu sorun daha 82 anayasası yapılırken ortaya çıkmıştır. Ve bir çok meslek kuruluşu, bunların başında Türkiye Barolar Birliği bulunuyor, henüz halk oyuna sunulmadan bugünkü anayasa, bu anayasanın hem yapılış tarzı, hem dengeleri, hem içeriği, hem de hak ve özgürlüklerle ilgili



bir çok konuda bu anayasanın topluma dar geldiği, dar geleceği, ilerde bir kısım sıkıntılara sebebiyet vereceği ifade edilmiştir. Nitekim kısa bir uygulamadan sonra başta Hak-İş olmak üzere bir çok meslek kuruluşu, birçok anayasa hukukçusu bu anayasa karşı hep eleştirilerde bulunmuşlardır. Ve nitekim uygulamanın hemen ardından gelişen Türkiye şartları içerisinde anayasa hükümleri birçok düzenlemeyi birçok yasal düzenlemeyi hukuki düzenlemeyi imkansız kıldığı için ve bazı alanlarda da bir anayasal düzenleme ihtiyacı olduğu içindir ki değişikliğe maruz kalmıştır. 82'den bu tarafa 12 değişiklik oldu. Neredeyse esaslı maddelerinin yarısına yakını da değişti. Ortaya çıkan durum bugün yamalı bohçaya dönmüş bu tabir de bana ait değildir, bu metinlerde vardır. Yamalı bohçaya dönmüş bir anayasayla karşı karşıyayız.

Eğitim-Bir-Sen'e teşekkür ediyorum. Böylesine önemli bir konuyu gündeme getirdiği için. Tabiatıyla Türkiye'nin gündeminde dün yaşanan uçak kazası gibi, terör olayları gibi hakikaten hepimizi üzen, yüreğimizi yakan bir kısım gelişmeler olsa da, anayasa değişikliği konusu gündeme çıkmamış bile olsa önemli bir sorun olarak önümüzde duruyor. Ümit ediyoruz ki önümüzdeki çok kısa bir süre içerisinde artık teorik olarak değil, somut maddelerden ibaret bir anayasa taslağını tartışabilir hale geleceğiz. Biz parti olarak bu konuda epey hazırlık yaptık. 6 tane değerli anayasa hukukçusu partimiz adına bir taslak hazırladı. Biz onu kendi yönümüzden değerlendiriyoruz. Önümüzdeki günlerde bu değerlendirme bitecek. Biraz da bunu beklememizin sebebi bazı meslek örgütlerinin TOBB gibi Hak-İş gibi, Türk-İş, TESK, Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Kamu-Sen gibi bir kısım meslek örgütleri, sivil toplum örgütleri, biz bu sürece aktif olarak katılmak istiyoruz, bizim de söyleyeceklerimiz var.

Biz anayasanın değişmesinden yanayız, bunu bir ihtiyaç olarak görüyoruz, bunu hep ifade ettik, ama bu anayasada görmek istediğimiz bir kısım ilkelere var. Görmeyi arzu ettiğimiz bir kısım düzenlemeler var. Biz de kendi aramızda bunları konuşacağız, Türkiye Büyük Millet Meclisi başkanlığına ve siyasi partilerimize de kamuoyuna da bunları açıklayacağız dediler. Dolayısıyla parti olarak bugün bu konuyu birazcık askıya almamızın sebebi bu türlü bir beklentiden kaynaklanıyor. Çünkü biz şuna inanıyoruz. Anayasa meselesi bir meclis çoğunluğu meselesi değildir. Bir aritmetik konu değildir. Toplumsal uzlaşmayı gerektiriyor. Türkiye'nin en temel metni. Eğer siz bu en temel metinden toplumsal uzlaşmayı büyük bir katılımıla gerçekleştiremediğiniz takdirde 82 anayasasının akıbetine uğrar, bir süre sonra anayasa tekrar tartışılır hale gelir. Halbuki Türkiye gücünü, enerjisini, aynı konulara aylarca yıllarca senelerce tartışmak yerine, bazılarını artık geride bırakmak gerekmektedir. Çünkü gerçekten geriye dönük 50'li yıllık çok partili sistemimizde birbirimizi çok yorduk. Çok enerji harcadık boşa. Ama hala o sorunlar çözülmeden duruyor. O nedenle bu dönemde istiyoruz ki evet bu TBMM'nin işidir. Parlamenterlerin işidir, partilerin işidir. Ama günümüz demokrasisi sadece temsili demokrasi değil, katılımcı

demokrasi yolunda ilerlemektedir. Katılımcı demokrasi de böylesine temel düzenlemelerin olduğu noktada meslek örgütlerinin, sivil toplum kuruluşlarının, hatta teker teker bireylerin düşüncesini, fikrini açıkça ortaya koyması ve yasa yapıcıların da bunları dikkate alması gerekmektedir. Onun için meslek kuruluşlarımızın Eğitim-Bir-Sen gibi meslek örgütlerimizin daha aktif olması gerektiği bir döneme giriyoruz.

Bugün bu konuyu burada sadece eğitim hakkı yönüyle anladığım kadarıyla tartışılacak. Doğrusu da budur. Çünkü tümünü tartışarsanız bir sonuca varamayabilirsiniz. Çok kapsamlı bir konu. O nedenle ilgi alanınızla ilgili sorumluluklarınızla ilgili bir konuyu anayasa açısından değerlendirmek verimli olacaktır ve bizim için de memnuniyet vericidir. Ancak bizim beklentimiz burada vardığınız sonuçların dile getirilen hususların sadece bu salonda kalmamasıdır. Bunları yazılı metin haline getirip bütün partilerin bilgisine sunmanız gerekmektedir. Çünkü yarın bu düzenleme yapılırken belli ki bir kısım tartışmaları yaşayacağız. Bu işin tabiatında var. Bizim de diyebilmiş olmamız gerekir ki bak vatandaşın istediği budur.

Şimdi anayasa nedir diye baktığınızda esas itibariyle anayasa bir toplumun devletten beklentilerini ifade eden temel metinlerdir. Bir toplum devletinden ne bekliyor. Devletini hukuki ve siyasi olarak nasıl değerlendiriyor. Bunun ifade edildiği temel metinlere biz anayasa diyoruz. Eğer toplumun beklentileri o anayasada karşılanmıyorsa o bundan sonraki tartışmaların kaynağını oluşturuyor. O nedenle ne bekliyorsanız eğitim hakkıyla eğitim özgürlüğü ile hem bir haktır en temel haktır aynı zamanda özgürlük alanıdır. Belli ki bu alanda da bazı sıkıntılarımız var. Bu konudaki düşüncelerinizi kamuoyu ile paylaşmanız siyasi partilerle paylaşmanız gerekir diye düşünüyorum. Evet Türkiye'de bir anayasa sorunu var. Bu sorun bu anayasa yapıldığı günden beri var. Bu gün itibari ile artık bu anayasa ile Türkiye'nin yoluna devam etmesi güç gözüküyor. Çünkü bunun bedeli de çok ağır oluyor. Türkiye'nin kaybedecek zamanı yok. Son cumhurbaşkanlığı seçiminde en azından anayasadaki bir yazılım hatası sebebiyle Türkiye beş ayını altı ayını kaybetti. Kimse bunun parasal yoldan hesabını bile yapamaz. Bakınız halen bazı sektörlerde durgunluk var. Son derece canlı inşaat sektörümüz vardı Türkiye'de yüzde on dokuz, yüzde yirmi büyüme hedefini yakalamış bir inşaat sektörü, bir çok kişiye sorduğunuz zaman o tarihler itibari ile cumhurbaşkanlığı seçimi sebebi ile bu işlerde bir durgunluk meydana geldiğini söylüyor. Yüzde yirmilik bir büyümeyi yakalamış bir motor sektör eğer bir seçim sebebi ile bu kadar durgunluğa maruz kalıyorsa demek ki anayasa Türkiye'deki bir çok gelişmenin ister istemez önünü tıkıyor.

Türkiye'nin bu engelleri ortadan kaldırması gerekiyor. Bu gün böyle bir fırsatın olduğunu düşünüyoruz. Bir toplumsal talep var. Toplumun her kesimi bir anayasa değişikliği istiyor. Güçlü bir ekonomi için, iyi işleyen bir devlet için,

standartı yüksek bir demokrasi için bu anayasanın değişmesini istiyor. Biz de bu anayasayı değiştirmek istiyoruz. Daha doğrusu yeni bir anayasa yapmak istiyoruz. Değişe değişe değişecek hali kalmadı. Daha evvel de ifade ettim bu anayasanın son kullanım tarihi geçmiştir. Bu anayasayla köklü reformları yapma imkanı yoktur. Ne eğitim reformunu yapabilirsiniz ne kamu yönetimi reformunu, ne personel rejimini düzenleyebilirsiniz. Ne doğru dürüst sosyal güvenlik reformunu yani Türkiye'nin en temel reformlarını yapmada bu anayasada ciddi zorluk var. Habuki bir hukuk devletinde yasaları yaparken anayasaya uygun yapmanız lazım. Anayasanın kendisi Türkiye şartlarına çağın gereklerine, toplumun beklentilerine uymuyorsa o zaman siz doğruyu yanlışa uydurma gibi bir garabeti yaşayacaksınız demektir.

Türkiye şimdi tam da böyle bir garip durumla karşı karşıya. Anayasa çağdaş normlara uymuyor, dolayısıyla çağdaş normların çağdaş beklentilerin gerisinde kalan bir anayasaya uygun reformlar yapacaksınız. Bu işi daha baştan sakatlamaktır. Onun için bu reformlarda istenilen sonucu bu nedenle vermeyecektir. Biz bu dönemin bu şartlar açısından uygun olduğu kanaatini taşıyoruz. Mecliste toplumun yüzde 85'ini temsil eden geniş bir katılım var. Artık eskisi gibi yüzde elli beş var yüzde kırk beş dışarıda kaldı. Onların sesi meclise yansımada diyemez kimse. Şu an yedi tane siyasi parti mecliste temsil edilmektedir. Gurubu olan olmayan bu da toplumun yüzde 85'ini karşılamaktadır. Geri kalan yüzde 15'te değişik vesilelerle değişik yollardan bu demokratik sürece katkı sağlayabilirler. İkincisi 22 Temmuz seçimlerine vatandaşın yüzde 84'ü katılmıştır. Çok yüksek bir katılım. Bu düzenlemelerin demokratik zemini sağlamdır. Bütün mesele bunu öncelikli bir konu kabul ederek, kırmadan dökmeden birbirimizin vatanseverliğinden devlete millete cumhuriyete sadakatinden şüphe etmeden uygar insanlara uygar toplumlara yakışır bir şekilde bu müzakereleri sürdürmek ve ilk defa halkın talepleri doğrultusunda ve halkın temsilcilerinin demokratik usullerle yöntemlerle yöntemlerle seçilmiş olan halkın temsilcilerinin bizatihi kendisinin yaptığı bir anayasayı milletimize armağan etmektir.

Doğrusu bu kadar yıllık anayasa tecrübesinden demokrasi tecrübesinden sonra milletimizin böyle bir anayasayı hak ettiği kanaatini de taşıyoruz. Şimdi işin bu noktasında biz nasıl bir yöntem takip etmek istedik. Bu konuda bir kısım tartışmalar oldu. Aslında biz seçim beyannamemizde seçimlere giderken bu ihtiyacı gördük. Neden gördük? Evvela bu anayasaya anayasa hukuku ile ilgisi olanlar görecekler ki ya da Eğitim-Bir-Sen'in toplantısında bu konuşmayı yaptığıma göre Türkçe'nin en kötü yazılmış metnidir bu anayasa. Yemini bile doğru dürüst duraksamadan yapabilmek marifet istemektedir. Türkçe zengin bir dil. Bu kadar zengin bir dile rağmen çok kötü bir dille yazılmış bir Türkçe metin ben doğrusu hatırlamıyorum. Halbuki her ülkenin anayasası o ülkenin dilinin en güzel kullanıldığı metinlerdir. Türkçesi bozuk. Bu Türk-

çe bozukluklarının başımıza ne iş açtığını da son cumhurbaşkanlığı seçimlerinde gördük. Eğer sadece metinler açısından yorumlama yapacaksak.

Felsefesi itibariyle günümüz şartlarına uymuyor, çünkü her anayasa yaşadığı dönemin şartlarına göre şekillenir. 1982 Anayasası 80 şartlarının travmasını yaşıyor. Türkiye'nin çok ciddi bir güvenlik problemi var. Soğuk savaş bütün hızıyla devam ediyor. Güvenlik en öncelikli mesele. Güvenliği esas almış, diğerlerini güvenlikle bağlantılı bir düzenleme yapmıştır. Halbuki günümüz dünyasında ülkelerin çağdaşlaşma sıralaması skalası tespit edildiğinde bireyin hak ve özgürlükleri açısından değerlendirme yapılmakta ona göre bu sıralamada yer almaktadır. Bu bakımdan ele aldığımızda epeyce gerilerde olduğumuz olmak mecburiyetinde olduğumuz da ortadadır. Onun için felsefesi itibariyle de yeni bir anlayışla bir anayasa ihtiyacı var.

Sistematığı bozuktur bu anayasanın ve bir anayasa olmaktan ziyade belli maddeleri açısından baktığımızda bir maliye kanunu gibidir. Anayasada olmaması gereken kurumlar ve kurallar anayasa da derc edilmiştir. Yasal olarak bazı alanlar düzenlenebilir. Bazı kurumlar ihdas edilebilir ama bunlara anayasal organ statüsü tanınmıştır. Bunların anayasadan da çıkartılması gerekmektedir.

O nedenle yaşadığımız bu kadar tecrübeden ve sıkıntılardan sonra şimdi yeni bir anlayışla yeni bir anayasa yapmayı arzu ediyoruz. Bu anayasadan beklediğimiz bir kaç şey var kısaca onları ifade etmek istiyorum. Maddelere girmeyeceğiz. Çünkü biz baştan kendi fikrimizi söylemek yanlısı değiliz. Toplum kendisi talep etsin biz herkesle uzlaşarak meclisten öylece kabul edelim diye düşünüyoruz. Dolayısıyla siz nasıl bir düzenleme isteyecekseniz bu gün tartıştığınız konular itibariyle bunu en evvel sizler ortaya koyun. Çünkü herkes bizim yöntemimize itiraz etti. Kapalı kapılar arkasında anayasa yapılıyor dendi. Halbuki toplumun bu konulardan haberi yok tartışması lazım. Kendi görüşlerini ifade etmesi lazım. Öyleyse buyurun herkes kendi görüşünü söylesin. Onlardan ortaya çıkan görüşlere göre de biz Türkiye'de yeni bir anayasa yapalım diyoruz.

Bu anayasada yapmak istediğimiz şey birincisi eğitim hakkı ve özgürlüğü de dahil temel hak ve özgürlükleri olabildiği kadar sağlam teminatlara bağlamaktır. Hak ve özgürlükler açısından daha bir yüksek standart öngörmeye çalışıyoruz. Standardı yüksek bir hak ve özgürlükler düzenlemesi olması lazımdır.

İkincisi kurumların işleyişinde çok ciddi sıkıntılar var. Maalesef bu anayasayla Türkiye'de demokrasi sistemi, başkanlık sistemi mi, yarı başkanlık sistemi mi, parlamenter sistem mi hepsinden farklı unsurlar alınmak suretiyle ülke

nin idaresini gerçekten zorlaştıran, kurumlararası ilişkiyi zorlaştıran, kurumlararası koordinasyonu zorlaştıran bir yapıdadır. Bunu da biz iktidar olduğumuz günden beri biliyoruz. Çok eski iktidarlarda bunu ifade etti ama son beş yılda yaşadıklarımız göstermektedir ki bu gün kurumlararası işbirliğini sağlamada çok ciddi bir sıkıntılar var. Kimin görevi nerde başlıyor nerde bitiyor, çok net olarak belli değil. Bazen bir organın yapması gereken işleri bir başka organ yapabilir hale geliyor. Mesela yargının görevi hukukiliktir, hukuki denetimi yapmaktır. Yeri geliyor yerindelik denetimi yaptığı anlamına gelebilecek bir kısım kararlarla karşı karşıya kalabiliyoruz. Parlamentoyla hükümet ilişkilerinde zaman zaman sıkıntılar çıkıyor. Devletin diğer organları arasında da bu sıkıntı var. Bunları bir ahenk içerisinde yürütecek yeni bir düzenlemeye ihtiyaç var. Bunu yapmayı istiyoruz bu anayasayla.

Üçüncüsü bu anayasa çok teferruatlı bir anayasa. Anayasada olmaması gereken bir kısım düzenlemeler bu anayasada yer aldığı için ekonomik alanda da bir çok reformları yapmakta da ciddi zorluk var. Çıkardığınız her yasa anayasaya aykırılık sebebiyle dönüyor, neden çünkü bir yönetmelik hükmünü anayasa hükmü haline getirirseniz o alanda da yasal düzenleme yapmakta ciddi zorluk var.

Dördüncüsü bu anayasanın dilini düzeltmemiz lazım. Baştan söyledim. En azından bu söylediğim dört beş sebepten dolayı dahi kalın başlıklarla ifade ettim, yeni bir anayasayı 2008 ile beraber Türkiye'nin gündemine getiririz.

Sizlerin katkısını gerçekten önemsiyoruz. Bunu bir nezaket cümlesi olarak söylemiyorum. Bu toplantıyı yapmış olmanızdan dolayı teşekkür ediyorum. Bunu da nezaketen söylemiyorum. İnandığım için. İstiyoruz ki artık milletimiz de sadece belli zamanlarda oyunu kullanıp seçtiklerinden o dönemlerde taleplerde bulunan bir toplum olmaktan çıkalım. Her gün her şeyi talep eden varsa yanlışlıklar düzelden, katılımı gerektiren hususlar varsa fikrini açıkça söyleyen bir toplum olalım. Siz bu manada ilklerden oluyorsunuz. Ümit ediyoruz ki diğer meslek kuruluşları da bu konuya gerekli ehemmiyeti verir. Birbirimizi anlayarak birbirimize güvenerek ve tekrar ifade ediyorum ki anayasa meselesini sadece bir aritmetik çoğunluk meselesi kabul etmeksizin uzlaşarak anlaşarak bu temel metni inşallah 2008 ile beraber Türkiye'nin gündemine koymaya çalışırız diye düşünüyorum. Katkılarınızdan dolayı şimdiden peşinen teşekkür ederim. Bu toplantının hayırlı ve uğurlu olması dileğiyle bütün katılımcıları sevgi ve saygıyla selamlıyorum. Hayırlı uğurlu olsun.



**Prof. Dr. Arif ERSOY**  
**Saadet Partisi Genel İdare Kurulu Üyesi**

Muhterem başkanım, muhterem siyasi partilerimizin temsilcileri, saygıdeğer eğitim camiasının önderleri, mensupları, basınımızın güzide temsilcileri, hepinizi saygıyla muhabbetle selamlıyorum.

Böyle bir toplantıyı düzenlediğiniz için sizi tebrik ediyorum. Bu toplantının başarılı olmasını diliyorum. Tabi biraz önce sayın bakanımızı burada görünce çok sevindim. Çünkü beş yıldır sesimizi ulaştıracağımız bir sorumlu ile karşılaşmaya çalıştık. Her gittiğimiz yerde konuşacağımız sorumluyu bulmadık. Bugün tam yeridir. Birinci dereceden sorumlu bakanımız buradadır. Görüşlerimizi kendilerine arz ederiz dedik, sevindik. Ama daha önceki durumun benzeri meydana geldi. Zararı yok. Sayın bakanımız da anayasadan şikayet etti. Zaten şikayet etmeyen yok ki. Bir ülkenin en büyük sıkıntısı, sorundan, sorun çözeceklerin de şikayetçi olmalarıdır. Umuyoruz ki gün şikayet günü değil, gün milli iradeye dayalı olarak, ülkenin sorunlarına özellikle anayasaya şekil verme, anayasayı düzeltme günüdür.

Bu anayasa gayri millidir. Militaristtir. Bu anayasayla Türkiye Cumhuriyeti devletinin daha ileriye taşınması mümkün değildir. Bunu belirttiikten sonra bazı hususları bilgilerinize arz ediyorum. İnanıyorum ve umuyorum ki

sayın bakanımız burada değil ama siz buradasınız ve bu görüşleri hep beraber TBMM'ye ulaştırırız. Öncelikle eğitim çok önemli bir konudur.

Biz gelişmeyi şöyle tarif ediyoruz. Gelişme eşittir imar çarpı irfandır. Gelişmenin iki boyutu vardı. Biri fiziki boyutudur. Yani ülkenin imarıdır. Ülkenin geliştirilmesidir. İkinci boyutu irfanla ifade ettiğimiz beşeri gelişmedir. Aralarındaki ilişki imar artı irfan değildir. İmar çarpı irfandır. Eğer bir ülkede toplumun irfan düzeyi yüksek değilse ülkeyi mamur etmeniz yeterli değildir. Öyleyse eğitimciler olarak siz bu ülke bireylerinin irfan düzeylerini yükseltmekle meşgul olan bir bakıma beşeri mimarlarsınız. Siz insanın irfan düzeyini geliştirmeye çalışıyorsunuz. Beşeri gelişmeyi biz irfanla izah ediyoruz. Öyleyse irfan nedir? Toplum içinde yaşamak zorunda olan kişinin hak ve sorumluluklarını bilme bilincidir. Bir insan ne kadar hak ve özgürlüklerine sahip olma, topluma karşı görevlerini yerine getirme bilincine sahipse o ölçüde gelişmiştir. Hatta bir kelimeyle bir cümleyle gelişmişliği şöyle ifade ediyoruz.

Gelişmiş insan başkalarının hak ve hukukunu ihlal etmeyen, ama aynı zamanda kendi hak ve hukukunun ihmaline de rıza göstermeyen insandır. Daha açık bir ifadeyle gelişmiş insan başkasının hakkına tecavüz etmeyen hakkını yemeyen ama kendi hakkını da başkasına yedirmeyen insandır. Başkasının hakkını ihlal etmek hakkını yemek zulümdür. İstenmeyen bir durumdur. Ama haksızlığa rıza göstermek zulme sübvansedir. Zalimi desteklemektir. Onun için beşeri mimarlar olan öğretmenlerimizin verecekleri bilginin neticesinde kişinin irfan düzeyini yükseltiyorsa, hak ve özgürlükler konusunda kişiyi bilinçlendiriyorsa, o eğitim ve öğretim amacına ulaşmış olur. İşte bu noktada siz fertlerin bilincini geliştirirken sosyal yapı da buna uygun olmalıdır. Sosyal yapı da insan hak ve özgürlüklerini koruyucu olmalıdır.

Geri kalmışlığın başlıca nedeni ama bir tek nedeni var o da insan hak ve özgürlüklerinin sınırlandırılmış olmasıdır. Uzun yıllar iktisadi kalkınma dersini okuttum. Bu konuda kitaplar yazdım. Daha sonra doğu toplumlarını, sosyalist ülkeleri gezdikten sonra Çin'de bulunduktan sonra bu kitaptaki görüşlerimi değiştirdim. Geri kalmışlığı bir tek nedene indirgedim. Geri kalmışlığın bir tek nedeni baskı ve dayatmadır. Dolayısıyla baskı ve dayatmayı kaldırmanın ilk müessesesi kurumu anayasadır. İlk metni anayasadır. Anayasa yasaların anasıdır. Anayasa bireyi korumalıdır. Çünkü esas olan bireydir. Çünkü devlet birey için vardır.

Devleti biz şöyle tarif ediyoruz. Özellikle bu tanımı öğretmenlerimin bilgisine arz ediyorum. Devlet sınırları belli olan bir ülkede yaşayan insanların, teşkilatlanmaları sonucu ortaya çıkan kolektif gücü temsil eden bir organizasyondur. Devletin gücünün kaynağı organize olmuş toplumun ortak

iradesidir. Biz buna egemenlik diyoruz. Öyleyse milletimizin dünya görüşüne göre devletin sahibi millettir. Devletin gücü hepimizin gücüdür. Türkiye Cumhuriyeti devletin gücünde hepimiz birer birer paya sahibiz. Başka bir ifadeyle milli egemenlik eşittir hepimizin gücünün çarpımıdır. Hepimiz o gücün bir parçasıyız. Öyleyse devletin varlık amacı haklarımızı ve özgürlüklerimizi korumaktır. Hiçbir güç bize ait olan devletin gücünü temel hak ve özgürlüklerimizi ihlal için kullanamaz. Kullanırsa bu devletin varlık nedenini ortadan kaldırıyor. Devletin varlık nedeni hak ve özgürlüklerimizi korumadır.

Anayasa bir bakıma devlete karşı bireyi koruyan bir sosyal mukaveledir. Sosyal anlaşmadır. Sosyal kontrattır. Maalesef saygıdeğer öğretmenlerim 130 yıla yakın bir süredir. Zaman zaman aksamalara konu da olsa anayasalarımız bireye devletin sahiplerine bu konuda gereken hak ve özgürlükleri tam anlamıyla sağlamış değildir. Ve bu konudaki özgürlüklerin sınırlandırılması, hakların ihlal edilmesi, bir taraftan insanların atılım gücünü sınırlandırmıştır. Öte yandan da bu milletin enerjisinin boşa harcanmasına yol açmıştır.

Eğitim ve öğrenim konusunda yaşadığımız sıkıntılar bir milletin ortak enerjisinin israfından başka bir şey değildir. İnsanların temel hakları pazarlık konusu edilemez. Doğal haklardır bunlar. Hiç bir kimseyle bu doğal hakların pazarlığını yapamayız. Yaşama hakkı. İnsanın yaşama hakkının pazarlığı olamaz. İnsanın benliğini, kişiliğini koruma hakkı. Pazarlık konusu edilemez. İnsanın düşünme hakkı. Yaradılıştan verilmiştir. Temel haktır. İnsan başkalarının haklarını ihlal etmediği sürece serbestçe düşünmelidir. Serbestçe konuşmalıdır. Konuştuklarını yasaları ihlal etmediği sürece serbestçe onların uygulanmalarını sağlamalıdır.

Yine insanın temel haklarından birisi inanma hakkıdır. Her insan inandığı gibi düşünmelidir. Düşündüğü gibi konuşmalıdır. Konuştuğu gibi de yaşamalıdır. Bu insanın doğal hakkıdır. Eğer bir ülkede insanlar inandığı gibi düşünmüyorsa o ülkede münafıklar çoğalır. Eğer bir ülkede insanlar düşündüğü gibi konuşmuyorsa o ülkede yalancıların sayısı artar. Eğer bir ülkede insanlar konuştuğu gibi yaşamıyorsa o ülkedeki sahtekârların sayısı artar. Öyleyse bizim anayasamız bizim hassas olacağımız konu insan hak ve özgürlükleridir. Bu konuda hiç bir zaman pazarlık yapılamaz. Türkiye'de belli mihraklar bu konuda milletle devletin bütünleşmesini engellemektedir. Uzun yıllar bu mihraklar nedir diye düşündüm. Burada isimlerini vermek istemiyorum.

Amerika'da **jurnal of meadle east** var. Burada Amerikalı dostumuz da var. Onun çevresinde bir takım insanlar var. Onlar proje üretiyorlar. 15



gün sonra bu projeler gündeme geliyor. Malezya'yı dile getiriyorlar bir bakıyorsun Türkiye'de bu vardır. Hatta o gurubun oluşturduğu bir İslami .... diye bir kurum vardır. Bunlar İslam dünyasında bilinçli şuurlu bütün eylem ve söylemlerini izlemektedirler. Orada aldıkları tüyoyla bir bakıyorsunuz kızımız orda konuşurken, veyahut da ödülünü almak isterken kürsüden indiriliyor. Bunlar yanlıştır. Biz artık başkalarının pişirdiği aşı yemekten bıktık. Kendi aşımızı kendimiz pişirmeliyiz. Öyleyse bu anayasa milli olmalıdır. Milli iradeyi yansıtmalıdır.

Burada anayasanın yeni bir anayasa olması için taşınması gerekenleri etraflıca anlatacak değilim. Saygıdeğer bilim adamlarımız bunları anlatacaklardır. Ama şu konu üzerinde ısrarcı olmalıyız. Anayasa yasaklayıcı değil özgürlükçü olmalıdır. Anayasa bireylerin eylem ve davranışlarını yasa çerçevesinde yapılmasını belirlerken esas olan bürokratik baskıyı engellemelidir. Bireyi devlete karşı korumalıdır. Anayasa milli iradenin yansıması olmalıdır. Anayasa toplumun milli ve manevi değerlerini korumaya yönelmelidir.

Bir toplumun en büyük serveti madenleri yeraltı kaynakları değildir. Bir toplumun en büyük serveti, özellikle bu milletin en büyük serveti milli ve manevi değerleridir. Anayasa özendirici olmalıdır. Teşvik edici olmalıdır. İnsanların önünü açmalıdır. Girişimcilerin önünü açmalıdır. Yasaklayıcı olmamalıdır. Ve ben inanıyorum ki gün gelmiştir. Bugünkü iktidarın mazeret üretmeye vakti yoktur. Milli iradenin tecelligahı olan Türkiye Cumhuriyetinin Büyük Millet Meclisi bu yetkiye sahiptir. İnsan hakları konusunda hiç bir pazarlık hiç bir güçle kabul edilemez. Ve böyle bir güç de yoktur. Bir avuç dayatmacı zihniyetten korkma zamanı değildir. Bunlar bizi yıllarca korkuttular yıllarca bizi geri bıraktılar. Yeter artık söz milletindir. Anayasa milletin iradesini yansıtmalıdır. Onun için saygıdeğer öğretmenlerimi tebrik ediyorum. Eğitim hakkı gibi özgürlükler gibi böyle bir toplantı düzenlediğiniz için size teşekkür ediyorum. Bu toplantıda alınan kararların meclise yansımasını diliyorum. Hepinize saygılar sunuyorum. Teşekkür ederim.



**Prof. Dr. Duncan WAITE**

Texas State University

College of Education

Department of Educational Administration and Psychological Services

601 University Drive San Marcos, Texas 78666, USA

E-posta: dw26@txstate.edu

---

**Özgeçmişi:**

Felsefe ve siyaset bilimi alanındaki lisans eğitimini Michigan Üniversitesi'nde; Yüksek lisans ve doktora çalışmalarını ABD'de Oregon Üniversitesi'nde program geliştirme alanında yapmıştır. Halen, Texas State Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Psikolojik Hizmetler bölümünde öğretim üyesidir.

Yüzlerce makale, bildiri, onlarca kitap ve kitap bölümü bulunan yazar; birçok uluslar arası saygın eğitim toplantılarına davetli konuşmacı olarak katılmıştır. Dr. Waite, aynı zamanda birçok uluslararası saygın dergilerde editörlük ve hakemlik yapmaktadır.

Yazar, sosyal adalet, kapitalist toplum, devlet ve eğitim ilişkileri konularında çalışmakta ve projeler yürütmektedir.

## Açılış Tebliği

# KAPİTALİST TOPLUMDA EĞİTİM, OKUL, SOSYAL ADALET VE DEVLETİN ROLÜNÜ YENİDEN DÜŞÜNMEK<sup>1</sup>

“Siz Eğitim-Bir-Sen üyeleri ve öğretmenler olarak sadece sizin çocuklarınızın eğitiminden değil bizim ülkemizin çocuklarının eğitiminden de sorumlusunuz.” D. WAITE

---

Birçok açıdan ve farklı yönlerden dünya değişiyor. Biz eğitimciler bu duruma seyirci kalamayız. Sadece eğitim ve öğretimi yaptığımız ve vaktimizin büyük bir kısmını geçirdiğimiz sınıfların içinde kalarak dünyayı anlayamayız ve ona yön veremeyiz. Sınıfların dışındaki dünyada olup bitenleri bizi *nasıl etkileyebileceği* konusunda düşünmemiz gerekiyor. Dışımızda ve etrafımızda olup bitenleri *pedagojik* ve *politik* açılardan analiz etmek zorundayız.

Günümüzdeki en önemli değişimler; küreselleşme, yeni-liberalizm ve bunlara bağlı geliştirilen ve Yeni Kamu Yönetimi (YKY) alanlarındadır. Dünya'daki bazı değişimler, kendi varlığımızı ve sosyal sistemlerimizi de tehdit etmektedir. Örneğin, küresel ısınma, bütün insanlığı tehdit eden bir fenomen haline gelmiştir ve bu değişime kayıtsız kalamayız. Kendi yerel dünyamız dışında olup bitenlerden anında haberdar olduğumuz bir dünyada yaşıyoruz. Çin'deki hava kirliliğinden tutunda, Gobi Çölü'ndeki toz fırtınası dünyanın herhangi bir yerinde anında gözlemlenebilmekte, sonuç ve etkileri tahmin edilebilmektedir. Uluslararası iletişim ve seyahatler, bizleri birbirimizi yakınlaştırmış bulunuyor. İnternet ve e-posta aracılığı ile yanı başımızda veya dünyanın herhangi bir yerinde olup bitenlerden hemen haberdar olmaktadır. Sözelimi Burma'daki Budistlerin ayaklanmasını, hemen duyabildik. Bu ayaklanmadaki resimler, kişisel cep telefonları çekilmiş ve anında elektronik ortama aktarılmıştır. Bu durum, normal insanları bile bir gazeteci konumuna getirmiştir. İnsanlar, bugün artık e-posta ve internet aracılığı ile her türlü bilgi ve resmi birbiriyle paylaşmaktadır. Bugün yoksul ve ya zengin

---

<sup>1</sup> Bu metin, 1 Aralık 2007 tarihinde Ankara'da *Eğitim-Bir-Sen* tarafından düzenlenen, “*Yeni Anayasa Tartışmaları, Özgürlükler ve Eğitim*” konulu toplantıda yazar tarafından yapılan açılış konuşmasının Türkçe tercümesidir. Metin Türkçeye, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim üyesi Sn. Doç. Dr. Selahattin Turan tarafından çevrilmiştir.

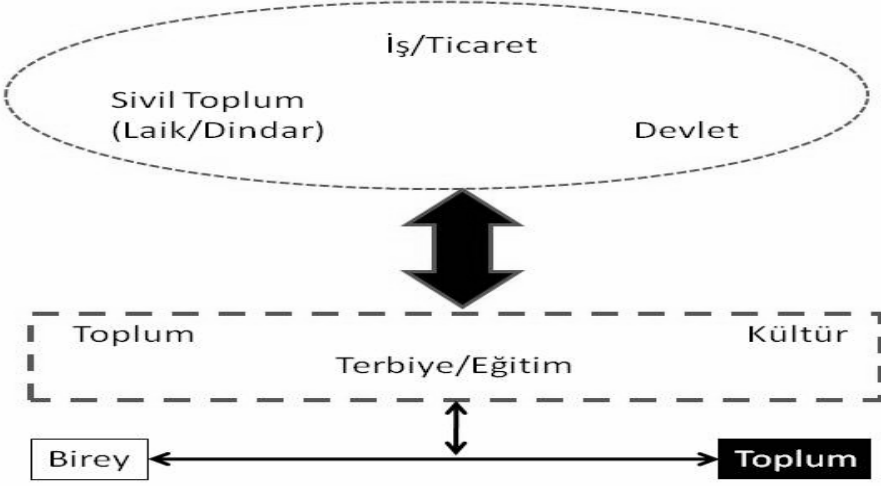
olsun hemen hemem herkeste bir cep telefonu bulunmakta; insanlar, birbirleriyle anlık iletişim kurabilmekte ve olup bitenleri izleyebilmektedir. Haber, resim ve görüntü anında internette dolaşmakta, 'blog'lar aracılığı ile her türlü görüş ve düşünceler e-ortama aktarılmaktadır. Bu ve benzeri gelişmeler ile teknolojiler; daha önceleri hiç duyulmayan ve fark edilmeyen birçok insan sesinin iletişim teknolojileri aracılığı ile duyulmasını sağlamıştır. Yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi, bugün artık dünyada olup biten politik ve sosyal gelişmeler, anında duyulmaktadır. Batı dünyasında, neo-liberalizm ve bu bağlamda geliştirilen yeni kamu yönetimi anlayışı kökleşmiş, egemen hale gelmiş ve diğer bazı ülkeleri de etkilemiş bulunmaktadır.

Batıdaki bu eğilim ve gelişmeler, başta Çin olmak üzere diğer ülkelerin kamu politikalarını da etkilemiş bulunmaktadır. Bütün ülkelerdeki üretim ve değer sistemler birbirleriyle iç içe geçmiş bulunmaktadır. Bu daha ne kadar devam eder bilinmez. Sözgelimi, Çin'deki bir fabrika çalışanlarının güvenliği ile üretimin niteliği başka ülkeleri yakından ilgilendirmekte; hatta uzaktan izlenip yönlendirilebilmektedir. Görünen o ki dünyamız her yönüyle bir küçülme ve çok yönlü etkileşim sürecine girmiş bulunmaktadır.

### **Büyük Sosyal Kurumlar ve Etkileşimi**

Farklı kesimler arasındaki etkileşimi ve toplumumuza yön veren büyük sosyal kurumları anlamak ve çözümlenmek üzere bazı meslektaşlarımla birlikte aşağıdaki modeli geliştirmiş bulunuyoruz. (Figüre 1). Söz konusu model, büyük sosyal güçler ile bunların birbirleriyle etkileşimini göstermektedir. Modelde görüldüğü gibi, en önemli sosyal kurumların başında devlet, iş/ticaret, sivil toplum (laik ve dini) gelmekte olup sözkonusu kurumlar birbirleriyle dinamik bir şekilde etkileşim halindedir. Bu etkileşimin biçimini ve şeklini, her toplumun veya ülkenin kendi içinde bulunduğu şartlar, tarihi geçmiş, var olan ideolojiler, epistemolojik ve kültürel farklılıklara belirlemektedir.

**Figür 1: Büyük Sosyal Kurumsal Güçler ve Etkileşim**



#### Büyük Sosyal Kurumlar ve Eğitim/Terbiye ilişkisi

Şekilde görüldüğü gibi, burada sosyal güçlerin okulu ve eğitimi/terbiye sürecini nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur. Eğitimi ve okulu birçok sosyal güç ve faktörler etkilemektedir. Bununla birlikte, tarihsel çağ ve zaman içinde bazı sosyal kurumların toplum ve eğitimde egemen olduğu ve eğitimi şekillendirdiği de bir gerçektir.

Bize göre, işletme-merkezli ontolojik bakış açısı, dünya çapında, eğitim ve sosyal kurumlarda egemen olmuştur. Bourdieu (1998)'a göre bir alan olarak işletme, bütün diğer alanlara sızmış bulunuyor. Bourdieu (1988) göre, her alana özgü dil ve düşünce modeli bir başka alan ve disiplince, sorgusuz sualsiz ve bilinçsizce kabul edilmektedir. İşletme dili, modelleri ile düşünce tarzı sorgulanmadan; şuursuzca eğitim alanınca alınmış bulunmaktadır. Eğitimde, bu bağlamda, işletme düşünce, model ve anlayışı çerçevesinde geliştirilen yönetim modelleri uygulanmaya çalışılmaktadır; eğitimci ve öğretmenlerin bu kavramlar etrafında, eğitimi algılanmaları ve kurgulamaları beklenmektedir. Bu bakış açısından eğitim, nicel ve nitel terimlerle sayısallaştırılmaya çalışılmaktadır.

Eğitim ve okul teknik/faydacı kavramlarla düşünülmemekte ve tasarlanmaktadır. Bunun doğal sonucu olarak eğitim ve okulun *tüketim zihniyeti* etrafında şekillenmektedir. Bu anlayış, eğitimin *metalaştırılması* ve bir *ürün* olarak kavramlaştırılmasının önünü açmıştır. Öğrenciler, eğitimi bir çıkar alanı olarak görmektedir. Öğrenciler, aldıkları eğitimi metalaştırma çabası içine girmekte ve bu amaçla okula gelmektedir. Başka bir ifade ile öğrenciler: *Aldığım eğitim, benim kariyerime nasıl katkıda bulunur? Nasıl daha çok*

*para kazanırım?* kaygısıyla hareket etmektedirler. Günümüzde özellikle üniversite öğrencileri, öğrenciden çok birer müşteri olarak görülmektedir. *Eğitim için eğitim anlayışı*, bu anlayışta yer bulamamaktadır. Sözelimi, çevrimiçi eğitim ve diploma programları, eğitim olmaktan çok belli kredileri tamamlama ve derece alma işletmesine dönüşmüştür. *USA Today* gazetesine göre (28 Kasım 2007), şu an ABD’de diploma veren 100 program bulunmaktadır. Bu programlara başvuran öğrenciler, eğitim almaktan çok, kredi almak kaygısı taşıdığı ve programa başvuru nedeni olarak zaman ve uygunluk olduğunu gerekçe göstermektedir. Bu programları, öğrenciler daha çok maddi gerekçelerle tercih etmektedirler. En azından ABD’de uzaktan eğitim ve çevrimiçi programların ücreti, klasik normal üniversite eğitiminden daha düşük olup, bu programların tercih edilmiş nedeni ticaridir.

### **Eğitimde İşletme Mantığı ile Düşünmenin Negatif Yanları**

Tüketimci, pazarlamacı, teknikçi bakış açısının eğitime birçok açıdan negatif etkisi olmaktadır. Bu tür anlayışın en sakıncalı yönü, öğretmen ile öğrenci, öğrenci ile öğrenme arasındaki ilişkiyi insanı dışılaşmasıdır Öğrenci ile olan ticari ilişki okul-öğrenci, öğrenci-öğretmen, öğrenci-öğrenme ilişkisini ucuzlatmakta ve onur kırıcı bir hale getirmektedir. Öğrenci ile öğretmen arasındaki finansal ilişki, öğrenciyi asli kimliğinden çıkarıp bir müşteriye indirgemektir. Ticari bir ilişkide öğrenci, artık bir öğrenci ve terbiye edilen değildir. Öğrenci ile olan ticari ilişki eğitimi, eğitimi asli amacından uzaklaştırmaktadır. Bir örnek olması bakımından, benzer bir ilişki hayat kadını ile müşterisi arasındaki ilişkide görülebilir. Hayat kadını ile müşterisi arasındaki ilişki her iki tarafa da aşağılayıcıdır ve bu ilişkiyi toplumun kabul etmesi mümkün değildir. Biz böyle bir ilişkide genelde hayat kadınının davranışını onur kırıcı görme eğiliminde oluruz. Oysaki her iki tarafın eylemi de basit ve onur kırıcıdır. Oysaki toplumsal kurumlar ve kurallar tarafından yönlendirilen evlilik aracılığı ile iki insan arasında olması gereken güzel ilişki, parasal bir ilişkiye dönüştüğünde çok onur kırıcı hale gelmektedir.

Öğretmen-öğrenci ilişkisi kutsal ve özel bir ilişkidir. Bu ilişkide paraya yer yoktur. Hatta öğretmen-öğrenci arasındaki bu kutsal ilişkiye, okul müdürü bile sahip değildir. Okul müdürü, öğrencilere hizmet etmekten söz eder. Bunu yaparken de, okul müfredatını, öğrencilerin bütününe kasteder. Peki, gerçekten hizmet mi ediyor? Normal hayatta; eşler birbirlerine hizmet mi ediyor? Arkadaşlar birbirlerine hizmet mi ediyor? Hayır, sadece okul müdürleri, bu terimi kullanıyor. Bu ve benzeri kavramları kullanmak, aramızdaki ilişkinin niteliği ve mesafesini de belirlemektedir. Öğretmenler, öğrencilere öğretir. Bu öğrenci ile özel ve yakın bir ilişkidir. Devlet ise öğrenci ile daha uzak bir ilişkiye sahiptir. Sadece öğretmen, öğrenci ile doğrudan ve insani bir ilişkiye sahiptir. Fakat bu ilişkilerde bazen yozlaşabilmekte ve ahlaksızlaşabilmektedir. Öğretmeler, öğrencilerini sıralayan, başarılı ve başarısız

olarak sınıflandıran; aynı zamanda başarısız öğrencileri göz ardı eden bir bakış açısına sahip olabilir. Bu ve benzeri eğitim anlayışları ve uygulamaları; öğretmenlerin öğrencilerle olan ilişkilerini kötüye kullanmalarına zemin hazırlamakta ve eğitimde yozlaşma ve çöküntü başlatmış olmaktadır.

İşletme/ticaret modelinin birçok karanlık tarafı vardır. Eğitimi serbest piyasa ekonomisi kavramlarına indirgeyen bu model, eğitimi ucuzlaştırmaktadır. İşletme anlayışının en karanlık yanı, eğitime yozlaşma, yolsuzluk ve onuru kırıcılığı getirmesidir. Yozlaşma ve yolsuzluğun birçok türü vardır. Bunlardan en önemli iki tanesi, devleti ele geçirme ve rüşvet yemektir. Bunlardan birincisi, işletme/ticaret odalarının eğitim politikaları ile eğitimle ilgili kanunların yapılış sürecini etkilemesi ve kendi çıkarı doğrultusunda oluşmasını sağlaması; devlet ve eğitimi ele geçirmesi, tutsak etmesidir. Diğer taraftan devlette eğitim politikaları ve yasalarını işletme/ticaret odalarının talepleri doğrultusunda kurgulaması ve tasarlamasıdır. Bu ise rüşvet alıp vermeyi meşru hale getirmenin temellerini hazırlamaktadır. Ünlü Amerikalı eğitim düşünürü Dewey'e göre, devletin eğitimi, sadece insani ve eğitim amaçlı inşa etmesi; yozlaşma ve yolsuzluklara yol açacak bir yapıya dönüşmesinden uzak tutması gerekir. Dewey'e göre, eğitimi para ile alını hale getirmek, bir tür devlet eliyle rüşvet alıp verme anlamına gelir. Devlet bunu bazen eğimsel bazen de ideolojik amaçla yapar.

Rüşvet ve yolsuzluk, bir tür toplumsal ve sosyal kanserdir. Bu insanların parasını devlet eliyle çalmaktır. Eğitim temelde devletin asli görevidir. Devlet eğitimi parayla alıp sattığı zaman, rüşvet ve yolsuzluk işin içine girmekte ve insanlar demokratik toplum olma ülküsünü kaybetmektedirler. New York Times (Fisher, 2007)'e göre, yukarıda söz ettiğimiz sosyal kurumların birbiriyle etkileşiminin yozlaşması sonucu; İtalya'nın nasıl bir patolojik toplum haline dönüştüğünü göstermektedir. Söz konusu İtalya hakkındaki bu raporda, İtalyanların siyasal partilere her geçen gün güvenmediklerini ve var olan güvenlerini de kayb ettiklerini ve bunun bir sonucu olarak da siyasal sürece kayıtsız kaldıklarını göstermektedir. Ve İtalyan toplumu öyle bir hale gelmiştir ki, ekonomik olarak bile kendilerini ancak Avrupa Birliği'nin kurtaracağı; ekonomik kurumların bile AB'a devrinin daha doğru olacağına inanmaktadırlar. Bir başka rapora göre (AP, Ekim 22, 2007), organize suç örgütlerinin İtalyan ekonomisini yönlendirdiğini göstermektedir. Bir başka uluslar arası rapor (CSM, Mayıs 23, 2006), Afganistan'da rüşvet'in Taliban'dan daha tehlikeli boyutlara ulaştığını göstermektedir. Rüşvete başlamış sistem ve yönetimler, doğası gereği demokratik değildir. Bu şu anlama gelmektedir: Güç ve zor ile belli sınıfın çıkarlarının güçlendirilmesi diğerlerinin ise dikkate bile alınmamasıdır. Hatta bu konuda bazı ülkelerde atasözü ve halk deyimleri bile oluşturulmuştur. Sözelimi Meksika'da ya "rüşvet verirsin ya da öldürülürsün, tercih size ait." Çin'de yakınlarda bir

okulda yaklaşık 40 öğrenci bir patlama sonucu hayatını kaybetti. Bunun nedeni, öğretmen ve okul yönetiminin öğrencileri havai fişek üretiminde çalışmaya zorlamalarıdır (Waite ve Allen, 2003). Öğrenci velilerinin yerel politikacılara bu durumu birkaç defa şikayet etmeleri ve öğrencilerin havai fişek yapımında çalıştırılmaması konusunda uyarılarına rağmen bu olay meydana gelmiştir. Bu benzeri yozlaşmış ve onur kırıcı okul uygulamaları, ABD ve birçok diğer ülkelerde devam etmekte, söz konusu bu sürecin içinde yerel politikacılardan bürokratlara kadar birçok kişi yer almaktadır. Sınav endeksi eğitim anlayışı, kariyer ve ilerleme üzerine inşa edilmekte; bu ise okulda herkesin yalnızca kendi rolünü oynaması anlamına gelmektedir. Okul bir drama alanına dönüşmüş bulunuyor; her kes kendi rolünü oynuyor; başarılı olan ilerliyor, başarısız eleniyor: *Öğrenciler okulculuk oynuyor*. Bu sorunların temelinde; işletmecilik anlayışına dayalı zihniyet yapısı ve işletmecilik okul anlayışı vardır.

### **Eğitimciler Ne Yapabilir**

Henüz her şey kaybedilmiş değildir. Sosyal kurumların birbiri üzerindeki egemenlikleri devam etmesine rağmen, psikolojik savaş henüz kaybedilmiş değildir. Gizli ve aktif güçler arasındaki dinamik ilişkiyi yakalayabilmek ve bunu harekete geçirebilmek hayati bir önem taşıyor. Daha insani bir dünya için eğitimciler ümidini kaybetmemelidir. Öğretmenler, okul müdürleri gelecek konusunda ümit var olmalıdır. Geleceğe dönük olarak birbirlerini ve yaptıkları işleri desteklemeli, el birliği ve işbirliği yapmalıdır. Eğitimciler en azından, daha insani bir gelecek için aşağıdaki bazı basit önerileri dikkate alabilirler:

- Bu dünyada bir sosyolog ve felsefeci olarak çalış;
- Açık ve şeffaf kurumlar oluşturmak için caba sarf et;
- Hoşgörüyü yaşam biçimine dönüştür ve uygula;
- Hoşgörüyü öğret;
- Kendi geleceğini belirleme ve bağımsız düşünebilmeyi teşvik et;
- Kendine ve öğrencilerine kendilerine güvenmelerini sağla;
- Öğrenmenin bir parçası olarak insani ilişkileri inşa et;
- Birbirinizi sevin ve saygı gösterin;
- Çocukların geleceğinin bize bağlı olduğunu unutma, görevini sürekli hatırla;
- Güçlü ol;
- Cesaretli ol.

Dünyamız bir dönüşüm yaşıyor. Inglehart (2003)'ün ifade ettiği gibi dünyamızı modern bir toplumdaki post-modern bir topluma doğru geçiş yaşıyor. Bu dönemde insanlar, geleneksel yaşam biçimleri ve toplum yaşantılarının koparken ciddi ontolojik güvensizlikler yaşıyorlar (Giddens, 1990). Bu ontolojik güvensizlik, aynı zamanda değişim sürecinin tehdidi altındadır.



Bütün dünya köktenci hareketler (ABD’de köktenci Hıristiyan hareketlerin güçlenmesi; Rusya’da ultra milliyetçiliğin yükselmesi; Afganistan ve Pakistan’ın belli kesimlerde Taliban hareketinin güçlenmesi) bunlara örnek olarak gösterilebilir.

### **Sosyolojik ve Felsefi Düşünme**

Bourdieu (1998, 29) göre; “*düşünce, tanımı gereği, devirme teşebbüsü ve zayıflatma girişimidir.*” Ona göre insanlar, kendilerine sunular hazır, reçete fikirlere meydan okumalıdır. Öğretmenler her şeyden önce düşünmeli ve öğrencilerine düşünceleri için öğretmelidir. Bunun bir yolu, öğretmeler öğrencilere çağcıl sosyal, politik durum ve şartların sosyal eleştirisini yaptırmaktır.

Sosyolojik ve felsefi düşünme, egemen yapıların maskelerinin indirilmesini; maske arkasındaki yolsuzluk, rüşvet ve insani dışı eylemlerin açıklığa kavuşturulmasını sağlar. Eski Amerikan Yüksek Mahkemesi üyesi (1916–1939)’nin söylediği gibi “güneş en iyi dezenfekte etme aracıdır.” Bunun anlamı şudur: Kurumlarımızın sağlıklı kalmasını sağlayan ve sağlayacak olan şeffaflık ve açıklıktır. Özellikle biz öğretmenler, kurumlarımızın şeffaf bir şekilde çalışması için çaba sarf etmeli ve bu konuda aşırı hassasiyet göstermeliyiz.

Chua (2007) süper güçlerin veya gücün nasıl egemen, baskın hale geldiğini anlatan kitabında; geçmişten günümüze, Aleksander’dan Cengiz Han’a; Hollanda devletinden, İngiltere imparatorluğuna, egemen güç haline gelmek için izledikleri stratejileri analiz etmektedir. Söz konusu yazara göre büyük devletlerin ve liderlerin büyük güç haline gelmek için izledikleri ortak strateji şudur: *stratejik hoşgörü*’dür. Bütün bu büyük uygarlıklar ve liderler, her türlü etnik ve dini farklılıkları hoşgörü ile karşılamıştır. Aynı yazara göre, hoşgürsüzlüğün ise bu güçlerin çöküşü ile yükseldiğini göstermektedir. Batı tarihi bu hoşgörü ve hoşgürsüzlüğün örnekleri ile doludur. Chua’nın çalışması, kilise, devlet ve işletme gibi diğer sosyal kurumların etkileşimi sonucu nasıl hoşgörünün ve hoşgürsüzlüğün oluştuğunu göstermektedir.

Daha iyi bir gelecek ve toplum için okullarda hoşgörü temel alınmak zorundadır. Bu ise çocuğun ve toplumun bütün yönleriyle potansiyelinin ortaya çıkarılmasını zorunlu kılmaktadır. Yukarıdaki Figür’de görüldüğü gibi bir toplumdaki sosyal kurumların birbiriyle etkileşimi ve bu etkileşimin derecesi okullarımızı da etkilemektedir. Bu kurumlar arasındaki ilişki dinamik ve aynı zamanda okulda hoşgörü öğretilip ve uygulanıyorsa kurumlar arasındaki ilişki sağlıklıdır. Öğretmenler, birer profesyonel olarak hoşgörüyü öğretmek ve aynı zamanda uygulama sorumlulukları vardır. Bu, öğretmenlerin aktif olarak yapmaları gereken en önemli görevdir.

### **Ontolojik Güveni Güçlendirmek**

Ontolojik güven öğretilebilir mi? Bu tartışmalı bir konudur. Yapılan tartışmalar ve araştırmalar şunu göstermektedir: Ontolojik güven öğretilmesi bile öğrenilebilir. Öğretmen ve diğer okul çalışanları kendi ontolojik güvenlerini geliştirmelidir. Öğretmenler ve diğer yöneticiler kendilerini ontolojik güvende hissettikleri zaman değişme ile kolay baş edebilir ve okul yaşamında daha az stres yaşarlar. Öğretmenler öğrencilerinde ontolojik güveni güçlendirecek etkinlikler yapabilirler. Ontolojik olarak kendilerini güvende hissedemeyenlerin risk alma olasılıkları daha yüksektir. Kendini ontolojik güvende hissetmeyenler daha az risk alır ve tutucu bir kişilik örüntüsü bürünürler. Gelişme, öğrenme ve değişme aynı fenomenin farklı biçimlerinde tezahür eder. Gelişme ve iyileşmenin düşmanları, korku ve güvensizliktir. Öğretmen ve müdürler, kendi hayatlarında, okulda ve sınıflarında var olan korku ve güvensizliği yok etmek için çalışmalıdırlar.

### **Pedagojik İlişkileri Güçlendirmek**

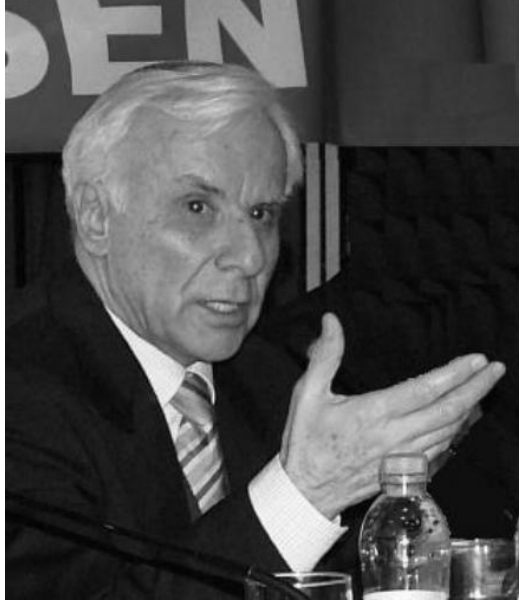
Bütün pedagoji ilişkisel, bütün ilişkiler pedagojiktir. Öğretme, kutsal bir güvendir. Öğretmenler bu kutsal güveni inşa etmesi gereken grubun başında gelmektedir. Her birimiz kendimize özgü psikolojik, kültürel, bireysel özellik ve niteliklere sahibiz. Her birimizin kendimize özgü söylem, ifade ile düşüncüleri vardır. Her birimiz, kendi özgünlüğümüz ve bakış açımıza göre konuşur, dertlerimizi dile getiririz. Başkaları bizim yerimize konuşup dertlerimizi dile getiremez. Bu açıdan bakıldığında yaptığımız iş o kadar kutsal ve önemlidir ki: *Öğrencilerimizin mutluluğu ve iyiliği*. Bir örnek olması bakımından son zamanlarda Alman hükümetinin bilim adamları üzerinde yapmaya çalıştığı kısıtlama (Eddy, 2007, A5), sorunlarımızın giderek artacağı yönündedir. Biz öğretmenler olarak sadece kendi haklarımızı değil, öğrencilerimizin haklarını da korumaktan sorumluyuz. Devlet, işletmeler ve diğer sosyal kurumlar bireysel haklarımızı kısıtlamaya kalktığı zaman ilk önce başkaldırması gereken sınıf biz öğretmenleriz.

### **Cesaretli Olmak**

Yukarıda saydıklarımızın hiç biri kolay değil. Değişme, çok zor bir süreçtir. Gündelik yoğun ve zor işlerimiz yanında; dönüşüm ve sosyal adalet için öğretmek ve liderlik etmek zorundayız.

## Kaynaklar

- Bakhtin, M. M. (1981). *The dialogic imagination*. (Trans. C. Emerson & M. Holquist.) Austin: TX: The University of Texas Press.
- Bourdieu, P. (1998). *On television*. (Trans. P. Parkhurst Ferguson). NY: The New Press.
- Chau, A. (2007). *Day of empire: How hyperpowers rise to global dominance—and why they fall*. NY: Doubleday.
- Dewey, J. (1916) *Democracy and education: An introduction to the philosophy of education*. NY: The Free Press.
- Eddy, M. (2007). Germany to try to ban Scientology as incompatible with constitution. Austin: American-Statesman, December 8, 2007, A5.
- Fisher, I. (2007). In a funk, Italy sings an aria of disappointment. *The New York Times*, December 13, 2007, A1 & A18.
- Giddens, A. (1990). *The consequences of modernity*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Inglehart, R. (2003, Fall). World values. *LS&A Magazine*, 32–34.
- Waite, D., & Allen, D. (2003). Corruption and abuse of power in educational administration. *Urban Review*, 35(4), 281–296.
- Waite, D., Moos, L., Sugrue, C., & Liu, C. (in press). Framing education: A conceptual synthesis of the major social institutional forces affecting education. *Education and Society*.
- Waite, D., & Waite, S. F. (in press). On the corruption of democracy and education. In P. Jenlink (ed.) *Democracy and education revisited*. Lanham, MD: Scarecrow Press.
- Wikipedia (2007). Louis Brandeis. Retrieved December 12, 2007 from [http://en.wikipedia.org/wiki/Louis\\_Brandeis#Selected\\_quotations](http://en.wikipedia.org/wiki/Louis_Brandeis#Selected_quotations).



**Prof. Dr. Sami SELÇUK**  
Onursal Yargıtay Başkanı

---

## Özgeçmişi

Sami Selçuk, 1937 yılında Konya-Taşkent'te doğdu. 1955'te Konya Lisesini, 1959'da Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra, Ankara yargıç adayı olarak mesleğe başlayan Selçuk; sırasıyla Sütçüler, Akşehir, Yenice, 1972'den sonra Yargıtay Cumhuriyet Savcılığı görevlerinde bulundu. 1982 yılında Yargıtay Üyeliğine seçilen Sami Selçuk, 1990'da Dördüncü Ceza Dairesi Başkanlığına, 7 Temmuz 1999'da Yargıtay Büyük Genel Kurulunca Yargıtay Başkanlığına seçildi.

Şimdilerde Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesinde öğretim üyesi olarak görev yapan ve Fransızca ve İtalyanca bilen Selçuk, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde doktora yaptı. 1986 yılında doçent; 2007 yılında profesör oldu. Sami Selçuk'un Varlık (İstanbul), Adam Sanat, Türkiye Günlüğü, Yeni Türkiye, Türk Dili, Revue de science criminelle et de droit comparé, Revue pénitentiare et de droit pénal (Paris), Revue de droit pénal et de criminologie (Brüksel), Archivio penale (Milano), Cuadernos de política criminal (Madrid) adlı yerli ve yabancı dergiler ile günlük basında yayımlanmış Türkçe ve yabancı dilde hukuk, dil, laiklik, Atatürkçülük ve benzeri konularda makale ve denemeleri vardır.

Selçuk'un yapıtları:

- Dolandırıcılık (İstanbul, 1982)
- Dolandırıcılık Cürmünün Kimi Suçlardan Ayırımı (Ankara, 1986)
- Temsili ve Katılımcı Demokrasinin Kökeni (İstanbul, 1987)
- Çürütmeler (İstanbul, 1990)
- Önce Dil (Ankara, 1993)
- Çek Suçları (Ankara, 1993)
- Laiklik (İstanbul, 1994)

- Kızlık Bozma Suçu (Ankara, 1996)
  - Zorba devletten hukukun üstünlüğüne (Ankara, 1998)
  - Demokrasiye Doğru (Ankara, 1999)
  - Konuşma (Ankara, 1999)
  - Özlenen Demokratik Türkiye (Ankara, 2000)
  - Longing for Democracy (Ankara,2000)
  - Türkiye'nin Demokratik Dönüşümü (Ankara, 2001)
  - Özlenen Hukuk/Yaşayan Hukuk (Ankara, 2002)
  - Beccaria'nın İnsanlığa Mesajı (Ankara, 2004)
  - Bağımsız Yargı/Özgür Düşünce (Ankara, 2007)
- Çeviriler:
- Cesare Beccaria, Suçlar ve Cezalar Hakkında, (Ankara, 2004)
- André Gide, Cinayet Mahkemesi Anıları, (Ankara, 2005)
- Filippo Gramatica, Toplumsal Savunma İlkeleri (Ankara, 2005)

**Prof. Dr. Sami SELÇUK**  
**Oturum Başkanı**

Sayın konuklar, bugün çok önemli bir konuyu tartışmak için buradayız. Benim bir özrüm vardı. İki gün önce, çarşamba günü ameliyat oldum. Buna karşın geldim. Niye geldin diye sorarsanız, yanıtlım şudur: Öfkemden geldim. Çünkü perşembe günü yayımlanan yargıçlarla ilgili bir TESEV raporu beni çok öfkelenirdi. Sorunun doğrudan doğruya öğrenim sorunuyla ilgili olduğu kanısındayım. Buna zamanım olursa ve de direnebilirim –ki şu an bir yandan da hastalıkla da kavga içindeyim- ona değineceğim. öğrenim sorunu özellikle hukukla ilgili olarak beni hep ilgilendirmiştir. Çünkü ben hukuktaki başarısızlığımızın, Batı hukukunu uygulamadaki beceriksizliğimizin temelinde öğrenim sorununun yattığı kanısındayım. Duygu-yoğun değil, akıl-yoğun bir toplum yaratmadığımızı sürece bu sonuca katlanmak zorundayız. O yüzden bugünkü toplantıyı çok önemsiyorum. İnanıyorum ki, arkadaşlarımız bu toplantının sonunda öğrenimin içeriği, stratejisi ve dış dünyaya yansıyan davranış kalıpları üzerinde önemle duracaklar ve buradan kimi sonuçlar elde edilmesine katkıda bulunacaklardır. Öyle düşünüyorum. Bu umutla toplantıyı açıyorum. İlk sözü Sayın Profesör ŞİŞMAN size veriyorum. Buyurun.

...

Özgürleştirme üzerine dayanan bir öğrenimin özellikle son aşamada nasıl sonuç vereceğini, nasıl bir ürün üreteceğini öğrenmiş bulunuyoruz. İşin özü de oradaydı. Yani birey-yurttaş yetiştirmek. Tam bu noktada öğreti aşılmayı, sizin deyişinizle andoktinmanı, eski deyişle haraset-i fikriyeyi bir ideolojiyi zerketme anlamına mı kullanıyorsunuz?

Prof. Dr. Mehmet ŞİŞMAN: Evet.

Prof. Dr. Sami Selçuk: Ama bu nasıl bir ideoloji? Demokratik mi yoksa kapalı bir ideoloji mi? Ben bu soruyu size yöneltiyorum şimdiden. Bir de bu kadar üzerinde duyarlılıkla durmanıza karşın Türkiye neden demokrat insanı yetiştiremiyor? Bu sorunun yanıtı sanıyorum çok önemli. Buyurun sayın SAĞLAM.

...

Sayın SAĞLAM'a ben de teşekkür ediyorum. Elbette Eğitim Komisyonu Başkanı olarak da dertleri çok. Bu bakımdan söyledikleri ve söyleyecekleri çok önemli. Ancak ben sayın Sağlam'dan şunu bekliyordum açıkçası. Bu mucizeyi o Asya ülkeleri nasıl gerçekleştirdi? Ona bir iki cümleyle değinirseniz sanırım yerinde olur. Herkes bunu merak ediyor. Üniversitelerin bunda ne kadar payı vardır? Okuma yazma oranı ne kadardır? Bunlar

sanıyorum önemli. Bir de özerk ve özgün üniversiteden hepimiz söz ediyoruz da niye gerçekleşmiyor? Özellikle üniversite öğretim üyesi memur mudur? Memur mu öğretmen mi nedir? Ben bunu hala anlamış değilim. Özellikle 1982 anayasasından sonra durumun hiç de parlak olmadığını düşünüyorum. Bir politikacı konuştu. Şimdi başka bir politikacı konuşacak. Sayın KAMALAK buyurun.

...

Şu alkışlayanlar da başta olmak üzere sizi onaylayanlar çok. Yalnız benim bir iki sorum olacak size. Şimdi, göstermelik demokrasiden bahsettiniz. 8 yıllık milletvekilliği döneminde acaba sayın genel başkanınıza bunu söylediniz mi? (alkışlarla kesiliyor) Şimdi Mevlana'dan söz ettiniz. Bir Konyalı olarak tabi bundan gurur duydum. Herkesi davet ettiniz.

Mustafa KAMALAK: Efendim teşekkür ediyorum. Cevabı sonra vereceğim.

Prof. Dr. Sami SELÇUK: Son konuşmacımız sayın ÇAHA. Sanırım başka bir bakış açısıyla konuşmasını yapacak. Buyurun Sayın ÇAHA.

...

Şimdi ben hemen iki uçtaki toplum bilimcilere bir soru yöneltmek istiyorum. Özellikle sizin (Prof. Dr. Ömer ÇAHA) alanınızla ilgili olarak ben beklerdim ki analitik düşünceyi biraz geliştirelim ve bu arada eleştirel düşünce üzerinde biraz duralım. Ayrıca özellikle sizin alanınızda bu konuda çok yetkili bir ad olan ve birkaç yıl önce ölen Fransız toplumbilimci Bourdieu'nün görüşlerini biraz değerlendirelim. Çünkü öğrenim üzerinde benim bildiğim kadarıyla, çok etkili görüşler ileri sürmüştür. Ve bu arada herkese, tabi öncelikle sizlere, bir şey sormak istiyorum. Gerçi Eğitim-Bir-Sen'in konukları olarak burada toplandık ama, kullanılması gereken kavram eğitim mi öğrenim mi? Önce bunu çözelim. Eğitim, eğitmek, terbiye etmek demektir. Devleti baba yaparsanız kulağınızı çekecektir. Ve sizi terbiye edecektir. Biraz önce sayın Çaha dedi ki eğitim, bilgi edinme olarak algılanıyor. Doğru öyle olması gerek. Eğitim yerine bence öğrenim ve öğretim denmeli. Devlet öğretir, aile eğitir. Bu jakoben eğitim kavramının dışlanması gerekir. Bu bir. Milli Eğitim Bakanlığının içinde Talim ve Terbiye Kurulu var. Yani insanlar rap rap diye yürüyecek mi? Onları talim mi ettireceksiniz? Terbiye mi ettireceksiniz? Bu anlayışı anlamakta güçlük çekiyorum. Çünkü özgür, demokratik bir ülkede özellikle toplumsal bilimlerde, devlet biliminin son verilerini öğrenim kurumlarında zamanın el verdiği oranda bireyin değerlendirmesine sunar, yansız bir biçimde ideolojilerle sulandırmadan sunar, birey seçimini özgürce yapar. Siz verileri eğip bükerek yaparsanız devletin inançlar ve ideolojiler karşısında yansızlığı ortadan kalkmış olur. Onun

için ben diyorum ki, ilkin terminoloji üzerinde duralım. Bunu demokratikleştirelim. Özgürleştirmeye oradan başlayalım. Kötü örnekler bunlar.

...

Şimdi ben, sizlerden sorular gelinceye ve arkadaşlarımız da gelen soruların yanıtlarını düşününceye dek, ampirik olarak yaşadığım ve aklıma gelen kimi olayları sizlere sunacağım. Ben eğitimci, öğretimiçi değilim. Bir hukukçuyum.

Çocuk kolejde, orta okulda. Bir gün eve dönüşte annesine anlatıyor. Din ve ahlak hocası ilahiyat fakültesi çıkışlı bir hanım derste Karadeniz’de insanlar dua ettiği zaman fındıkları ağaçlardan toplanmış ve ağacın dibinde hazır bir küme halinde görüyorlarmış. Dua ettikleri için cinler toplamış diyor. Yine diyor ki balığın içerisinde kemikte kelime-i şahadet yazılı imiş.

Hukukçu olan bu baba ve anne çocuklarına hep şu telkini yapmışlardır. Dürüst olacaksınız. Hak etmediğiniz bir şeyi istemeyeceksiniz. Ama hakkınız olan bir şeyi de kimseye bırakmayacaksınız. Büyük çocuk başarılı bir öğrencidir. İngilizce hocası sınav yapıyor. Sınavın sonucunda tam numara veriyor. Ama bir tane de hatası var. Üzerini de kırmızı kalemle çizmiş. Çocuk yazılı kâğıdını götürüyor ve hocasına hak etmediği bir notun verildiğini, düzeltmesini istiyor. Öğretmen durumu takdir ediyor ve bunu karnesine yansıtıyor.

Ancak başka bir olayda dürüstlükten sapmayı bizzat öğretmen öğretiyor. O da şu. Çocuk hastalandığı bir gün okula gidemiyor. Veli olarak çocuğun okula gitmemesinin nedenini açıklayan bir özür dilekçesini istiyor öğretmeni. Öğrenci yok deyince öğretmen, bir dilekçe yaz, babanın yerine imza at diyor. Çocuk duraksayınca, öğretmen, “Karneni yeni aldın, babanın orda imzası vardır, pencereye koy, üstüne de kâğıdı koy, imzayı taklit et” diyor. Çocuk da öyle yapıyor. Okul dönüşü akşam bunu annesine anlatıyor. Hukukçu anne dehşete düşüyor. Çünkü eylem özel belgede sahteciliktir.

Şoför İsmail, bulunduğum ilçede her gün içki içen, olay çıkaran, adliyenin değişmez müşterilerinden biri. Birisini yaralar, cezaevinde 6 ay yatar ve tam anlamıyla düzelmiş olarak çıkar. Dinine çok düşkün biridir artık. Yeniden başlar şoförlüğe. Savcı, bir gün arabasına biner kente gitmek üzere. Yüzüncü kilometrede bir gürültü kopar. Lastik patlamıştır. Ancak, lastik bütün özelliklerini yitirmiştir. Değiştirilmesi zorunludur. Savcı, “sen bu tekerleklerle nasıl yola çıkarsın? Burada uçurum olsaydı devrilebilirdik”. Şoför İsmail’in yanıtı şudur: “Ondan olmadı savcı bey, Çıkarken besmele çekmeyi unuttuğum”. Yani Allah’ı da suçuna ortak yapıyor.



Şimdi anlatacağım olay üzerine Şoför İsmail'i hepiniz bağışlayacaksınız. İki yıl önce konuşmacı bir kentin hava alanına iner eşikle birlikte. Kendilerini konuşma yerine götürmek üzere biri matematik öbürü fizik öğretmeni karşılarlar. İkisi de lisede öğretmendir. Bir ara dağları gösterir matematik öğretmeni. "Bu dağları görüyor musunuz? Burası Ermenilerden kalma altınlarla dolu" demesi üzerine konuşmacı "Öyleyse toplayın, ne duruyorsunuz?" deyince lise matematik öğretmeni şu yanıtı verir: "Bulamıyoruz. Giderken efsunlamışlar". Yüreklere acısı bir durum. Büyüye inanan bir matematik öğretmeni.

Şimdi beni öfkeliendiren olaya geliyorum. Bunlar hep öğrenimin sonucu. TESEV 51 yargıç ve savcıya sorular yöneltiyor. 26'sı diyor ki insan hakları devlet açısından tehdit oluşturabilir. Yani yarından bir fazlası. 19'una göre devlete karşı işlenmiş suçlarla devlet görevlileri tarafından işlenmiş suçlara karşı yaklaşımda farklılık olmalı diyor. 14'ü bunun böyle olması gerekir diyor. 27'si karar verirken temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası anlaşmaları göz önüne almıyor. Yani yarından çoğu. 33'ü Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Türkiye hakkında verdiği kararları sadece basından izliyor. 25'i bu kararlardan dolayı yargılamanın yenilenmesi yolunu olumsuz buluyor.

İzninizle burada bir ayraç açmak istiyorum. parantez açayım. Bir süre önce bir yerde konuşma yapıyorum. Bir yüksek mühendis kalktı. Benim eşim Yargıtayda inceleme yargıçtı dedi. Memnun oldum dedim. Ekledi: Benim eşim iyi yargıçtır. Ona da memnun oldum dedim. Ancak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinden kimi yargıçlar geliyor, benim eşimi eğitmeye kalkıyorlar. Onlar kim oluyorlar? Diye yakındı. Bilim Çin'de de olsa arayınız, diyorsunuz. Bilim en gerçek yol göstericidir diyorsunuz, bu soruları soruyorsunuz ve yüksek mühendissiniz. Bu ne komplekstir böyle?

Evet, yargıçların, savcılarının 32'sine göre Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yargıçları Türkiye'ye karşı kararları ön yargılılar. Hukukçu belgeyle konuşur. Bu iç dünyayı ilgilendiren bir önyargıyı kanıtlamanız olanaksız. Ancak şu karar, şu şu nedenlerle yanlış dersiniz. Ben de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin birçok kararına katılmıyorum. Ama önyargılı olduğunu da söylemiyorum. Televizyonda eski bir büyükelçi ve milletvekili, diyor ki: "Elbette bu karar böyle çıkar. Çünkü, o karara katılan yargıçlardan biri Ermeni". Tüyley ürpertici bir yüzeysellik. Bir bumerang. Yarın bir Ermeni ya da yunanlı da çıkar, bu karara Türk yargıç katıldı, o nedenle böyle çıktı derse ne diyeceksiniz?

TESEV'in araştırmasına göre, yargıçlardan ve savcılardan 13 tanesi 301. maddenin kalmasını istiyor. Rakama göre fena değil. 8'i kaldırılmasını

istiyor. 30'una göre AB'ye uyum yasaları çerçevesinde düzenlemeler insan hakları gelişimi açısından olumludur. 13'ü yenilikleri ülke koşullarına uygun bulmuyor. Ne demekse o ülke koşulları? Bundan hep ürpermişimdir. Bir yenilik getirdiniz mi, her zaman ülke koşulları karşınıza çıkar. İyi ama bu Togo'da da her yerdeki gibi diyorsunuz. Hayır deniyor,bizim ülkemiz değişik. Sanki dünyanın dışında bir ülke burası. Yer yüzünde yaşıyoruz arkadaşlar, aynı dünyayı paylaşıyoruz. Yani bir garip ülke burası. Dünyanın hangi ülkesinde yargılama böyle yapılır? Hiçbir ülkesinde. Dünyanın hangi ülkesinde izin sistemi vardır memurlar için. Yok. Togo'da var. O da üç beş memur için. Ama Türkiye'de hep var. Yargının niçin önünü kesiyorsunuz? Dedik ki bu yasayı çıkarmayın. Devrim yapacaksanız tamamen kaldırın bitsin. Ondan bir adım ileri, bütün dünyadan on adım geri bir yasa çıktı. Dediler ki bu devrim yasası. Böyle devrim yasası mı olur? Evrim bile değil. 1996 yılında Freiburg Enstitüsü'ne gittim, memurlarla ilgili yazılı hukuku karşılaştırmalı olarak incelemek için. Brezilya'dan Japonya'ya kadar hukukçu meslektaşlarımla konuşurken, bizde Memurin Muhakematı Hakkında yasanın olduğunu söylerken yüzüm kızarıyordu. Bunları anlattım. Ama kimse dinlemedi.

Yargıçlarımızın, savcılarımızın 34'ü yeni anayasa istiyormuş. 17'si AB sürecinde milli değerler korunmalı diyormuş. Benim ülkem söz konusu olduğunda hukuk hukuk dinlemem diyormuş, kimisi.

Yargı bakımsızlığının beş boyutu vardır; yargı bağımsızlığı tarafsızlık, yansızlıktır. Yargıç için değil. Ayrıcalık için değil. Sizin benim içindir. Hepimiz içindir. Kamu yararı içindir. Yargı sadece ve sadece hukuk içerisinde objektif düşünebiliyorsa ve objektif hukuku kararlarına yansıtabiliyorsa, yansızdır. adaleti sağlar. Tabi yasalar adilse, adil değilse zaten yapacağı bir şey yok. Yargı bağımsızlığının birinci boyutu yasamaya karşıdır. İkinci boyutu yürütmeye karşıdır. Üçüncü boyutu bir yargıcın, bir başka yargıca karşıdır. Dördüncü boyutu kamuoyuna karşıdır. Eğer bir toplumda hukuk bilinci varsa yargının önüne gelmiş olan davalarda kimse yorum yapamaz. Bizde herkes yapıyor. Yargı organlarındakiler de yapıyorlar, siyasetçiler de. T. Ceza yasasının 288'inci maddesi hiç gözetilmiyor. Yargı bağımsızlığının beşinci boyutu, yargıcın kendi inançlarına ve dünya görüşlerine karşı bağımsız olmasıdır. Cüppeyi giydiği anda hepsini salonun dışında bırakır. Yargıç budur. Şimdi ne diyor bu arkadaşlar? Ben Türkiye'yi kurtarmak için varım diyor. Böyle bir görevin mi var senin? Yok. Olamaz da. Sözelimi Türk ceza Yasasının 163, 141. 142. maddeleri yürürlükte buldukları sırada siz savcı iseniz bu maddelere karşı olsanız bile dava açmakla yükümlüsünüz. Sizin işiniz o. Kendi görüşünüzü karıştıramazsınız ki. Yoksa bu maddeler açamazsınız. Kendiliğinizden böyle bir madde mi icat edeceksiniz yoksa?. Yoksa zorlayarak bir maddeye mi sokacaksınız birinin eylemini? Böyle şey olur mu? Bunlar son derece tehlikelidir, son derece yanlıştır. Sorun yine öğrenime dayanıyor. Şimdi geçenlerde biliyorsunuz bir cinayet

işlendi epeyce oldu. Cinayet Hrant Dink'e karşıydı. Ne oldu? Sanıklardan birisi bağırdı. Tutuklandığı sırada. "Orhan Pamuk aklını başına toplansın. Akıllı olsun" dedi. O silahla işini yapıyor, kaba saba. Siz kendi inançlarınız, görüşleriniz doğrultusunda yasaları kullanırsanız biraz ince bir şekilde yapmış olursunuz bu işi. Zihniyet aynı, değişen hiçbir şey yok. Bu tablo fecidir, yürekler acısındır. Onun için size hasta olduğum halde öfkemden geldim buraya dedim.

Türkiye yıllardan beri uğraşılıyor. Hukuk devleti, hukukun üstünlüğü. Hepsini parlak laflar bunlar. Bende bu parlak lafları sık sık söylüyorum. Ama yaşananlara bakıyorum. Kamuoyu demokrasisi olmadığı için olumlu gelişme olmuyor, çoğu kez.

Bu öğrenim, yanlış oldu, eğitim sistemiyle demokrat insanı zaten yetiştiremezsiniz. Demokrat insan, karşı olduğu görüşleri ve davranışları tehlikeye düşüklerinde hak olarak gören, savunan insandır. Şu ülkede, dikkat edin geçmişten bugüne Mehmet Akif-Tevfik Fikret tartışmasını düşünün, Nazım Hikmet-Necip Fazıl tartışmasını düşünün. Aziz Nesin ve Peyami Safa tartışmasını düşünün. Dikkat edin, okuyun. Hiç bir düşünsel içeriği yoktur bunların. Birbirlerine söverler. Hangisi daha güzel sövmüş, kamuoyu da onu izler. Peki gelin, Fransa'ya gidelim. 1960'lı yıllarda Sartre'ın çıkardığı Les Temps Modernes dergisinde Sartre yazıyor, arkasından Camus cevap veriyor. O yazıyor, o cevaplıyor. Bütün kamuoyu onları izliyor. Entelektüel bir kamuoyu. Ne oluyor? Camus ölüyor kazada. Sartre, bir yazı yazıyor, diyor ki, "Bir kanadım kırıldı, beni düşünmeye iten insan oydu" diyor. "Beni düşünmeye iten insanın yokluğunu hissediyorum" diyor. Yani bir boşluk içinde. Tartışma böyle olur. Biz tartışma ile sövüşmeyi karıştırıyoruz. Neden? Eğitim sistemi demokrat insan yetiştiremiyor da ondan. Koşullanmış insan yetiştiriyor ve o koşullanmış insanlar sürekli olarak birbirlerine saldırıyorlar, kaba kuvvet bile kullanıyorlar. Bunları hep yaşadık. Şimdi bile yaşıyoruz.

Benim yadırgadığım konular arasında bir de şu var. Sık sık söylerler, "Falanca politikacı yaman adam" Neden? "Kafasında kırk tane tilki dolanır, kuyrukları birbirine dolanmazmış". Zeka başka bir şeydir, kurnazlık başka bir şey. Lütfen ikisini birbirine karıştırmayın. Benim 5 yaşındaki torunum da kurnazlık yapıyor, ama ben düzeltiyorum, yanlış yaptığını söylüyorum. Çünkü kurnazlık insanın kendi zekasını kendisi için, kendi amaçları için bencilce kullanmaktır. Zeka ile onu lütfen karıştırmayalım. Zeki insan haysiyetli olur. icabında kendisini kurban eder.

Biliyor musunuz? Pierre Curie radyumu vücut üzerindeki etkisini ölçmek için kolunu 9 saat o ışın üzerinde tuttu. Herhalde aptal değildi. En sonunda yarası iyileşmeyince, 'Bu benim en güzel yaram ve gururum' demiştir. Politika da kurnazları zeki diye öne çıkarırsanız, sonuçlarına katlanırsınız.

Lütfen Türkiye’de hem demokrat hem de dürüst insanlar yetiştirelim. Bu da bence öğrenime dayanıyor. Ve diyorum ki, özgürlükçü ve demokrat bir insan yetiştirmek için, sağlıklı bir öğrenime gereksinmemiz vardır. önyargılı insan yetiştirmek istemiyorsak bunlardan vazgeçelim. Akılcı bir topluma ulaşmak için eleştirinin bir kamu görevi olduğunu bilelim. Eleştiri yapmayan insanı da eleştirelim. Hani demiş ya bilgin, ‘Bilgin vardır, çevresini aydınlatmaz. Onu uyarın ki herkes yararlı olsun.’

Akılcı bir düşünce, demokratik bir düşünce.

Lütfen bu konunun üzerine yüreklilikle gidelim, irdeleyelim ve çıkan sonuçları da ilgililere iletelim. Halının altına süpürmeyelim. Ben onun için buraya geldim ve sizlere de bunları söylemeyi bir görev bildim.

Akıl akla danışmalı. Benim söylediğim bu. Bir ideoloji değil.

Bildiğiniz gibi, arkadaşlar, tek tanrılı dinlerde, özellikle de İslam’da bir kural vardır: Her şeyi Tanrı bilir. Yani insan olarak siz her şeyi bilmeyebilirsiniz. Sizin bilginiz sınırlıdır. Tanrının ki mutlak. Tanrının bilgisi tamdır, sizinki eksiktir. Bunun anlamı nedir? Buradan şunu kolaylıkla çıkarabilirsiniz: Benim bilgim görelidir. Ben yanılabilirim. Yanıldığınızı önceden kabul etmezseniz Tanrıyla kendinizi özdeşleştirmiş olursunuz. Zaten düşünce özgürlüğünün temelinde de bu yatıyor. Batı anlayışının akılcı görüşü bu. Diyor ki, düşünceler çarpışacak. Çünkü her düşünce kendisine göre bir gerçeği yansıtmış olabilir. Daha sonra senteze gidersiniz. Ben de zaten aklın yolu birdir, demedim. Aklın yolu çoktur diyorum.

...

**Soru:** 367 ile ilgili görüşünüz nedir?

**Prof. Dr. Sami SELÇUK:** Efendim ben bu görüşümü, Türkiye Günlüğü dergisinde 90. sayısında –ki 38 sayfalık bir yazıydı sanıyorum- yayımladım. Kitapçık olarak tekrar basılacak. İsteyenler oradan bulabilirler. 367 yanlıştır. Temel tezim bu.

Özel sorular var birkaç tane. Akademik hayata alıştınız mı? Alıştım, alışmayacak bir şey yok. Buna benzer kişisel sorular.

Efendim, bütün konuşmacılara, katılımcılara teşekkür ediyorum, oturumu da kapatıyorum.



**Prof. Dr. Mehmet ŞİŞMAN**

---

### **Özgeçmiş**

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden mezun olduktan sonra, 1976–1986 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı çeşitli kurumlarda 10 yıl öğretmenlik yaptı. Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalında, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisansını (1986), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde ise doktorasını (1993) tamamladı. Aynı Anabilim Dalında 1997 yılında doçent, 2003 yılında profesör oldu. 1986–1995 yılları arasında Anadolu Üniversitesi'nin çeşitli fakülte ve birimlerinde görev yaptı. 1995 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'ne atandı. 2003–2005 yılları arasında Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi'nde görev yaptı. Ulusal ve uluslararası düzeylerde çeşitli toplantılarda sunulmuş bildirileri, ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlanmış makaleleri bulunmaktadır. Öğretmenliğe Giriş, Eğitim Bilimine Giriş, Öğretim Liderliği, Eğitimde Mükemmellik Arayışı, Örgüt Kültürü, Örgütler ve Kültürler, yayımlanmış kitaplarından bazılarıdır. Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi, Eğitim ve Okul Yöneticiliği El Kitabı gibi kitapların ortak yazarlarından olup Sınıf Yönetim kitabının editörlerindedir. Prof. Dr. Mehmet ŞİŞMAN halen Eskişehir Osmangazi Üniversitesinde Eğitim Fakültesi Dekanlığı görevini sürdürmektedir.

## BİREYİ ÖZGÜRLEŞTİRME SÜRECİ OLARAK EĞİTİM

Teşekkür ediyorum sayın başkan. Efendim hepinize saygılar sunuyorum. Benim sunum bir kavram çözümlemesi niteliğinde. “Bir özgürleştirme süreci olarak eğitim” başlığını taşıyor. Ben sunumu yazılı olarak hazırladım, zira teorik ve kavramsal konuda bu şekilde bir sunum yapmanın daha uygun olacağını düşündüm. Zira burada bazı temel kavramlar üzerinde durmaya çalışacağım. Özgürlük ve özgürleşme ve bunların eğitimle ilişkileri açısından. Efendim, eğitimle ilgili üzerinde uzlaşma sağlanmış bir tanım yok. Çeşitli felsefi görüşlerin, eğitim akımlarının, çeşitli paradigmaların, eğitime ilişkin bakış açıları birbirinden farklılaşmaktadır. Dolayısıyla eğitime yüklenen amaç ve işlevler de buna göre değişmektedir. Bu tanımlardan bazıları birer sözcükle ifade etmem gerekirse şöyle diyebilirim: Eğitim, bir bilgilendirme, bir beceri kazandırma, akı ve zihni geliştirme, endoktrine etme, homojenleştirme, farklılaştırma, seçenek sunma ve özgürleştirme süreci olarak görülebilmekte. Dolayısıyla bu kavramların her biri farklı tanımlarda ortaya çıkan kavramlar olmakta. Biz bunlardan daha çok özgürleştirme kavramı üzerine şekillendirmeye çalışacağız sunumuzu.

Özgürleştirme, literatürde yaygın olarak bir süreç olarak tanımlanır. Yani başlangıcı olan ve zaman içinde gerçekleşen bir süreç. Kavramın İngilizce'deki karşılığı emancipation'dır. Yani özgürlük (freedom), kavramından farklı bir kavramdır özgürleştirme. Bu kavramı daha çok kullananlar, sosyolojide eleştirel teori dediğimiz teori taraftarları. Bu teorinin arka planında da neomarksist bir bakış açısı hakim. Türkçe literatürde özgürleştirme kavramına pek sık rastlamıyoruz. Ben de burada referanslarımı genelde Batılı modern toplumlardaki kaynaklara vermek zorunda kaldım. Özgürleştirme, sosyal, politik, ekonomik, kültürel ve dini boyutları olan bir kavram. Dolayısıyla bu kavram, aralarında ilişki olmakla birlikte özgürleşme, eğitim özgürlüğü ve öğrenme özgürlüğü kavramlarından farklı bir kavram. Eğitim özgürlüğü, anayasal bir kavram. Bu kavram, çeşitli ülkelerin anayasalarında yer almakta. Eğitim özgürlüğü, bir bireyin herhangi bir dış baskı olmaksızın okula başlama veya kendi tercih ettiği bir eğitimden yararlanma konusunda kendi eğitim yaşantılarını yönetebilmesini ifade etmekte. Dolayısıyla bu açıdan baktığımızda zorunlu eğitim kavramı bazıları tarafından tartışılmakta. Zira bu açıdan bireyin eğitimi tercih etme hakkı var ise zorunlu bir eğitim kavramından da söz edilemez. Dolayısıyla bazı ülkelerde ilköğretime gitmeyen çocukların polis zoruyla okula götürülmesi bu açıdan tasvip edilmemekte.

Özgürleştirme kavramı, Batı'da 18. 19. yüzyıllardan itibaren gündeme gelen bir kavram. Bu kavramı ilk kullananlardan birisi Karl Marks. Karl Marks, 19. yüzyılda insanın özgürleştirilmesinden söz etmiş, konuya daha çok politik açıdan yaklaşmıştır. Bu kapsamda bireyler olarak vatandaşların devletle olan

ilişkilerinde din, etnik köken, sosyal ya da ekonomik durum gibi bireyin sahip olduğu bir takım kişisel özelliklerden ayrı olarak bütünüyle eşit konumda bireyler olarak ilişkide bulunması gerektiğini öne sürmüştür. İzleyen zaman sürecinde Batı'da insan haklarıyla ilgili birçok düzenlemenin yapıldığını biliyoruz. Bu çerçevede ulusal ve uluslararası düzeyde birçok düzenlemede eğitim, temel insan hakları kapsamında yer almıştır.

Batı'da modern okul ve modern eğitim sistemlerinin gelişmesi, modern ulus devletlerin doğup gelişmeye başlamasıyla paralellik gösterir. Dolayısıyla milli eğitim, bir bakıma modern ulus devletinin inşasında temel araç olarak görülmüştür. Burada öncelikle modern eğitim ve modern okul sistemlerinin dayandığı bir takım varsayımlara bakmak gerekir. Nedir bu varsayımlar? Resmi okullar sosyal bütünleşmenin sağlanmasında temel araçtır. Yani resmi okullar olmasa sosyal bütünleşme olmaz. Bu bir varsayım. Kamu düzeninin bürokratikleşmesi toplumda kaos ve anarşiye karşı savunma mekanizması oluşturur. Dolayısıyla bürokratikleşme arttıkça kuralların egemenliği ön plana çıktıkça bir toplumda kaos ve anarşinin önlenebileceği bir varsayım. Çocukların topluluk ve gruplar halinde devlete ait kurumlarda sosyalleştirilmesi esastır. Çoğulcu bir toplumda çocuklar tek başına öğrenemezler. Bu da bir varsayım. Farklı aile ve çevrelerden farklı inançlarla ve farklı değerlerle okula gelen çocuklar birlikte kaynaşmalı ve etkileşmelidir. Zira problemliler aileler çocuklar üzerinde olumsuz etkilerde bulunurlar. Dolayısıyla bu olumsuz etkilerin olmaması için çocukların mutlaka bir okul ortamında birlikte olması gerekir.

Bugün gelişmiş modern toplumlarda okula ilişkin, eğitime ilişkin bir takım radikal eleştiriler yapıldığını biliyoruz. Esasen bu eleştiriler yeni değil. 18. 19. yüzyıllardan itibaren ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte modern eğitime, modern okula dönük bir takım eleştiriler de gündeme gelmeye başlamıştı. Özellikle 1970'li yıllardan itibaren Batı'da okul reformu, eğitim reformu, okul geliştirme başlıkları altında birçok çalışma yapılmıştır. Varolan okulları iyileştirmek ve toplumsal talepleri karşılayacak bir takım projeler, modeller geliştirilmiştir. Freire'nin "Ezilenlerin Pedagojisi" isimli kitabını görüyoruz. Yani bu kitaplarda var olan mevcut eğitim sistemlerine alternatif olarak özgürleştirici eğitim kavramları gündeme gelmeye başlar. Yine bu süreçte gündeme gelen iki kavram var; tercih ve katılım hakkı. Özellikle eğitimde demokratikleşmeyle birlikte gündeme gelen iki önemli kavram. Yani bireylerin almak istediği eğitimi tercih edebilmesi ve eğitimle ilgili çeşitli süreçlere katılabilmesi. Bu demokratikleşmeyle de paralel olarak gelişen iki konu. Okul seçme, okul tercih etme, önemli bir hak olarak görülmekte. Batılı modern toplumlarda bunun bazı ölçütlerinden söz edilmekte. Örneğin eğitim ve okul sisteminin felsefi ve dini özgürlüğe duyarlı olması. Toplumda farklı pedagojik anlayışların ve alternatif okulların olabilmesi. Ailelerinin çocuklarını evde eğitime hakkına sahip olabilmesi. Ailelerin

okul yönetimine katılması. Ailelerin öğrenme sürecine katılması. Okul ve öğretmenlerin okulda okutulacak kitapları tercih edebilmesi.

Konuya “özgürleştirme süreci olarak eğitim” açısından yaklaştığımızda öncelikle bireyin neden, nelerden özgürleştirilmesi gerektiğinin belirlenmesi gerekecek. Tabi her şeyden önce bireyin sahip olması gereken haklarının farkında olması gerekecektir. Nedir bu haklar? Öncelikle sağlıklı bir ortamda fiziksel, psikolojik, cinsel ve zihinsel yönlerden istismara uğramadan yaşayabilme hakkı. Burada özgürleştirme kavramı kısaca bireyin, yetişkinlerin kendisi üzerindeki kontrol ve nezaretinden uzak kalmasını ifade ediyor. Batıda bu yaş sınırı genel olarak 18'dir. Bu kavrama karşılık olarak görülebilecek kavram ise egemenlik kurmadır. Eğitim açısından bir başka kavram özgürleştirmeye alternatif, karşıt bir kavram endoktrinasyon kavramı. Endoktrinasyon toplumsal yaşamın istikrarı için belirli değer ve tutumların paylaşılmasını bunun için de eğitimin belirli bir öğretimin öğrenilmesini ve içselleştirilmesini sağlamaktır. Bu durum politik, dini veya sosyal boyutlarda olabilir. Bu bağlamda kötü ya da iyi endoktrinasyondan söz edilebilir. Konumuz açısından özgürleştirme süreci bir toplumda yaşayan bireylerin insan kültürünün çeşitli formlarını yaratmak suretiyle toplumun dönüştürülmesini sağlamayı ifade etmektedir.

Modern toplumlarda gelecekteki toplumun niteliklerine ilişkin olarak bir takım tartışmalar yapıldığını biliyoruz. Bu bağlamda modern ya da endüstri toplumunda egemen olan eğitim ve okul anlayışları değişmekte, dolayısıyla postmodern ve bilgi toplumunun gerektirdiği eğitim ve okul anlayışları gündeme gelmektedir. 30'un üzerinde ülkede bugün yapılandırmacı felsefe ışığında eğitim programları yeniden hazırlanmıştır. Dün Duncan Waite okullarımızı ziyaret etti ve gittiğim okullarda yapılandırmacı eğitim felsefesinin uygulandığını öğrendim dedi. Ama yine de geleneksel eğitim uygulanıyor dedi. Söylemde öyle ama pratikte hiçbir şey değişmemiş dedi. Yapılandırmacı felsefe bilgi teorisi açısından bilginin göreceliliği, değişkenliği ve birey tarafından yapılandırıldığı anlayışı üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla bilgi, bireyin dışında oluşturulmuş değildir. Bu teori, bilgi kuramına oldukça radikal bir bakış açısı getirmektedir. Yani bilgi görecelidir, değişkendir, bağlamsaldır ve bireyin yaşantılarına bağlı olarak şekillenmektedir. Freire hepimizin ismini bildiği bir yazar. Kendisi Brezilyalıdır. Ezilenlerin Pedagojisi adlı kitabıyla biliyoruz. Ona göre bugün modern toplumlarda egemen eğitim, bankacı eğitimidir. Bankacı eğitimin bazı özellikleri vardır ona göre. Nedir bunlar? Öğretmen öğretendir, öğrenci kendine öğreticidir. Öğretmen, her şeyi bilendir öğrenci hiçbir şeyi bilmeyendir. Öğretmen, düşünür, öğrenciler ise öğretmenin düşündüğü üzerine düşündürülür. Öğretmen, konuşandır öğrenciler ise uysal dinleyicilerdir. Öğretmen, disipline eder öğrenciler ise disipline edilir. Öğretmen, tercih yapar öğrenciler ise bu tercihe uyar. Öğretmen, programın içeriğini seçer öğrenciler ise bunu tartışmadan



kabul eder. P. Freire bu modelin alternatifini olarak “özgürleştirici eğitim” diye bir kavram ortaya atar.

Bu bağlamda başka kavramlar kullanır. Nedir bunlar? Diyalog, idrak, özgürleşme, problem tanımlayıcı eğitim. O, eğitim ortamını karşılıklı bir diyalog ortamı olarak görür. Bu diyalog sürecinde birinin güçlü, diğeri üzerinde egemenlik ve tahakküm kurma amacı gütmemesi gerektiğini, dolayısıyla eşit konumda bireyler olarak, eşit statüde bireyler olarak diyalog sürecine katılmaları gerektiğini ifade eder. Oysa geleneksel eğitimde öğretmen-öğrenci arasındaki ilişki sistemi, özne-nesne ilişkisine benzetilmekte. Yani birisi güçlü egemen, diğeri güçsüz ve zayıf. Sabahki konuşmada Duncan Waite de benzer şeyler söyledi. Dolayısıyla önemli olan bu diyalogun kurulması dedi. İletişimin demokratikleştirilmesi ve muhatapın anlaşılmasına çalışılması. Öğrenme sürecinde öğretmen-öğrenci ayrımı ortadan kalkmakta, paydaş, mentor, koç gibi bir takım kavramlar gündeme gelmektedir. Dolayısıyla öğretmen ve öğrencinin sınıf ortamında bilginin yapılandırılması ve yeniden üretilmesinde paydaş konumunda olması söz konusu olmamaktadır.

Ben özgürleştirici eğitimle ilgili olarak kısaca ve özetle. Şunları ifade etmek istiyorum. Özgürleştirici eğitimde insanları sıraya dizmek, homojenleştirmeye ve birbirine benzetmeye çalışmak yerine, okulu özgün ve özgür bir yaşama ortamına dönüştürmek. Okulu bir işletme olarak görmekten öte bir insan topluluğu olarak görmek. Sabahleyin Duncan Waite çok güzel ifade etti. İşletme yönetimi (business management) anlayışı eğitime ve okula uygulanmakta dedi. Yani okullar, eğitim, adeta bir sektör olarak görülmekte, bütünüyle ekonomi kurumuna endeksli hale gelmekte ve ekonomik kavramlarla çözümlenmekte dedi. Çok güzel bir vurgu yaptı. Bizde de işte toplam kalite yönetimi, stratejik yönetim ve benzeri bir çok işletme yönetimi alanında geliştirilmiş olan modelleri eğitim sistemimize uyarlamaya çalışıyoruz. Bunlar, bütünüyle işletme kavramları. İşletmeden ödünç alınmış kavramlar. Okulu, insani değerlerin üretildiği ve yaşandığı mekanlara dönüştürmek. Sabah yine Duncan Waite buna da işaret etti. Değerler krizinden söz etti. Aristo'dan beri insan değer üreten, hayatını, yaşamını ürettiği bu değerlere göre tanzim eden bir varlık olarak görülmüştür. Esasen eğitimin nihai amacı da erdemli insanlar yetiştirmektir. Erdemli insanlardan oluşan erdemli toplumlar oluşturmak olarak görülmüştür. Okula karşı güven krizinin ortadan kaldırılmasında eğitimle ilgili bütün paydaşları eğitim ve okulla ilgili süreçlere katmak gerekir. Velisi, toplumu, iş dünyası, öğrencisi, herkes eğitimle ilgili süreçlerde söz hakkına sahip olmak durumunda. Toplumsal sorunların önemli bir kısmı eğitim kurumlarının dışındaki bir takım kaynaklardan üretilmektedir. Ama eğitim kurumlarının toplumsal sorunların hepsini çözmesi beklenmemekte. Bu haksızlık olur. Yani eğitim, toplumdaki bütün sorunları çözecek kadar güçlü değildir. Bunu Duncan Waite de sabahleyin ifade etti. Bu konuda bütün sosyal aktörlerin ve sosyal kurumla-

rın mutlaka elbirliği ve işbirliği yapmaları gerekiyor. Eğitimde tercih hakkını gözetmek. Okul ve sınıf yönetiminde özne-nesne ayırımına dayanan kartezyen ilişki sistemini değiştirmek. Eşit konumda bireyler olarak diyalog sürecinde bulunmak. Sosyal eşitlikçi, hegemonik olmayan ilişki sistemini inşa etmek. Okul ve sınıftaki söylemi demokratikleşmek. Çift yönlü diyalogu hakim kılmak. Bireylerin tercih hakkına saygı duymak. Kendilerini özgürce ifade edebilecekleri bir okul ve sınıf iklimi oluşturmak. Eleyici, sıralayıcı, dışlayıcı değerlendirme sistemlerinden vazgeçmek. Bireysel zellikleri, önemli bir değer olarak kabul ederek her bireyin kendi kendine özgü biricik olduğu anlayışını yerleştirmek gerekir. Saygılar sunuyorum.

**Soru:** Demokrasi ve eğitim ilişkisi hakkında ne düşünüyorsunuz:

**Prof. Dr. Mehmet şişMAN:** Hocam bizi kürsüden toplumbilimci olarak takdim etti ama ben eğitim bilimciyim. Eğitim benim alanım. Tabi bu eğitim kavramının farklı alanlar üzerinde durunca eğitim, eğmek, bükmek anlamından geliyor. Zannediyorum aramızda edebiyatçı arkadaşlarımız vardır aramızda. Bizde bu kavramın çok fazla geçmişi yok. Eğitim kavramı bildiğim kadarıyla 50-60 yıllık bir geçmişi var bildiğim kadarıyla. 1950'lerden sonra kullanılan bir kavram. Eğitim kavramı. ncesinde Terbiye kavramı, Talim Terbiye Kurul adı değişmeyen bir kurul bildiğim kadarıyla. Batıdaki education kavramını ne kadar karşılıyor orası tartışma konusu. Education, geliştirmek, yüceltmek, yükseltmek gibi anlamlara geliyor. Bizdeki sanki tersi anlama geliyor biraz. Yani anlam uyumazlığı da var sanki.

Demokrasi eğitim ilişkileri yüzyıldan beri tartışılıyor. John Davey'le birlikte. Ama şimdi demode oldu arkadaşlar, modası geçti. Yani demokrasi, sorunları zmyor. Yani insani sorunları zmyor. şimdi batıda tartışılan kavramlar sosyal adalet ve sosyal eşitlik. Yani eğitimle ilgili kavramlar, problemler bu ikisi kapsamında yapılıyor. Demokrasi kapsamında yapılmıyor. Demokrasi yle kitaplarla falan ğretilmiyor. Okullarda derslerle öğretilmiyor, yaşanması gerekiyor.

Bir arkadaşımız sorunun altına ismini yazmamış. Bana özgürleştirici kavramı ile ilgili bir soru yöneltmiş. 'özgürleştirme kavramı kulağı tırmalamıyor mu? Bunun yerine başka bir kavram üretilemez mi' demiş. ABD'nin Irak'ı özgürleştirmesi, demokratikleştirmesi gibi bir şeyler çağrıştırıyor? Hiç ilgisi yok. Biz burada tamamen bireyin zihninin zgrleştirilmesinden söz ediyoruz. Bireyin kendisini rahatlıkla ifade edebilmesi, kendini tanımlayabilmesi, bundan söz etmiştik. Tabi daha uygun bir kavram türetebilir. Biz bu kavramı türettik, daha doğrusu tretmişler, Türkçe'de de kullanılıyor.



**Prof. Dr. Mehmet SAĞLAM**

---

### **Özgeçmişi**

Prof. Dr. Mehmet SAĞLAM, 1938'de Kahramanmaraş Göksun'da doğmuştur. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirmiştir. Yüksek lisans ve doktorasını "kamu yönetimi" alanında ABD'de New York Üniversitesi'nde tamamlamıştır.

Hacettepe Üniversitesi'nde doçent ve profesör olarak öğretim üyeliği görevinde bulunmuştur. Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Dekanı, Samsun 19 Mayıs Üniversitesi Rektörü, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Başkanı, YÖK Başkanı, Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu Başkanı olarak görev yapmıştır. 6'sı kitap olmak üzere, çok sayıda Türkçe ve İngilizce makalesi akademik dergilerde yayınlanmıştır.

20. ve 21. Dönem Kahramanmaraş Milletvekili, 20. Dönem'de TBMM Milli Eğitim Komisyonu Başkanlığı ve Türkiye AB Karma Parlamento Komisyonu Eş Başkanlığı yapmıştır. 54. Hükümet'te Milli Eğitim Bakanlığı görevini yürütmüştür. Halen TBMM Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu Başkanlığı görevini sürdürmektedir. Çok iyi düzeyde İngilizce, iyi düzeyde Fransızca bilen SAĞLAM, evli ve 2 çocuk babasıdır.

## ANAYASA ve YÜKSEK ÖĞRETİM

Çok teşekkür ederim. Bana verilen konu Anayasa ve Yükseköğretim konusu. Bildiğiniz gibi yükseköğretim mevcut anayasamıza göre orta öğretime dayalı iki yıl veya daha yüksek düzeyde lisans önlisans ve doktora eğitim alanlarını kapsıyor. Şimdi yükseköğretimi yönetme, anayasalarda bazen daha geniş bazen daha kısa olarak belirtiliyor ama bizde her iki anayasada da daha doğrusu 1981 anayasası, yürürlükteki anayasada iki maddede düzenlenmiş. 130 ve 131. madde. Bilim adamlarının hazırladığı yeni anayasa taslağında da 100 ve 101. maddede düzenlenmiş. Yine iki maddede.

Şimdi belki ondan önce yükseköğretim neden önemli, dünyadaki yükseköğretim yönetimleriyle ilgili hangi sistemler var çok kısa ona değinmek istiyorum. Birincisi yükseköğretimin önemi konusunda son 50 yılda çok önemli iki çalışma var. Bunlardan bir tanesini Birleşik Milletler yaptırmış. Bir İsveç'li iktisat nobeli almış bilim adamının başkanlığında 40'a yakın bilim adamı Uzak Doğu'ya gönderiliyor. Asya ülkelerine gönderiliyor. Nedir Asya'nın problemi bir inceleyin. Bize rapor verin diyorlar. Bunlar inceliyorlar bir rapor veriyorlar. "Asya'nın dramı" diye. Bu aşağı yukarı 1970'lerde yapılan bir çalışma. Ve bu dramda en önemli konuyu da Asya'nın kurumlaşmamasına ve eğitim noksanlığına bağlıyorlar.

Aradan 20-25 sene geçiyor. 90'larda bu defa dünya bankası bir ekip gönderiyor yine aynı bölgeye. Onlar da bir inceleme yapıyorlar bir rapor hazırlıyorlar. Onların raporunun ismi ise "Asya'nın mucizesi". İşte 1970'lerdeki dramdan 1990'lardaki mucizeye geçişin sebebinin de bu bilim adamları eğitime ve özellikle yükseköğretime bağlıyorlar Asya'daki gelişmeyi. Şimdi burada bu kadar söylemek istiyorum. Ama yükseköğretim nasıl yönetiliyor da, Yükseköğretimi bugün gelişmiş ülkeler ne düzeyde yapıyor onları da bir iki kelimeyle söyleyeyim.

Bir kere bugün dünyada en az ülke nüfusunun yüzde 30'unu örgün eğitimden, yükseköğretimden geçirmeyen ülkeler gelişmiş ülkeler kategorisinde değil. Bunlar gelişmiş ülke kategorisine giremiyorlar. Mesela bizim üye olmak üzere başvurduğumuz Avrupa Ülkeleri ortalaması aşağı yukarı yüzde 50'lerde. Çağın nüfusunun yüzde 50'sini yükseköğretimden geçiriyor bu adamlar. Doğu Avrupa'da bile Macaristan önümüzdeki yıllar için yüzde 50'yi koymuş hedef olarak. Şimdi bu örgün eğitimdeki yalınız.

Bizde bir yanlışlık yapılıyor. Açıköğretimde bugün, mevcut yükseköğretim öğrencilerimizin üçte biri açıköğretimde okuyor. Üçte bire yakını mesleki eğitim yüksekokullarında okuyor. Sadece üçte biri lisans eğitimi yapıyor. Benim söylediğim bu yüzde otuz örgün eğitimde lisans düzeyinde. Türkiye'de yüzde

18, 19'larda cereyan ediyor. Yükseköğretim istatistiklerine bakıyorsunuz Türkiye'de yüzde 30, yüzde 32 çağ nüfusu eğitiliyor deniyor. Bu değil dünyadaki ölçü. Örgün lisans eğitiminden söz ediyorum.

Şimdi üniversite sayısı itibariyle bakarsanız işte çok zaman yeni üniversite açalım mı açmayalım mı, öğretim üyesi var mı yok mu? İşte üniversitemiz şöyle gelişmeden açılıyor vs. yarım milyon nüfusa bir üniversite genel kıstas, asgari. Nüfusunun 70, 72 milyon dersiniz şuanda 140 üniversitemiz olmalıydı dünya standartlarında. Bunun daha fazlaları da var. 144 milyon olan Rusya'da binin üzerinde üniversite var. 220 milyon civarındaki Amerika'da 3 binin üzerinde üniversite var. Yani benim söylediğim yarım milyon nüfusa bir üniversite asgari gelişmişlik için olan. Bizim şuanda 115'i buldu yeni kurulacaklarla ama yakın zamana kadar eğitim öğretim yapan sadece 73, 74 civarında üniversitemiz vardı. Daha doğrusu 1981'de yükseköğretim kurulduğu zaman 19 üniversitemiz vardı. Yani aşağı yukarı 25 sene önceki durumumuz bu bugünkü durumumuz da bu. Dünyadaki ölçüler ise biraz önce arz ettiğim gibi.

Şimdi bu üniversite çağındaki öğrenciyi bu sayıdaki üniversite hep asgariyi söylüyorum gelişmişlik için. Nasıl yönetiyor? Dünyaya bakıyorsunuz iki tür üniversite yönetimi var. Birincisi kıta Avrupası ülkelerinin yönetimi. Tabiki gelişmiş dünyaya bakıyoruz. Burada şu veya bu şekilde meslektaşlar arasında seçimler var. Kolejiyal diyebileceğimiz şeyler var. Yani bir üniversitenin senatosu rektör seçimi için üç tane aday gösteriyor. Devlet başkanı atıyor. Yahut üniversitenin başka bir yönetim organı iki tane üç tane beş tane aday gösteriyor, Milli Eğitim Bakanı atıyor. Yahut özel kuruluşlar atıyor. YÖK'de olduğu gibi. Seçiyor devlet başkanları atıyor. Yani Avrupa'da belli ölçülerde öğretim üyelerinin belli düzeye gelenlerinin kendi arasında mesleki seçimleri var. Dekanlık ve rektörlük görevine gelmede. Ama bizdeki gibi bugün profesör olmuş bir adamın yarın rektör seçimine aday olması, yardımcı doçent, doçent ve profesörlerin tamamının oylarıyla da rektör seçimini yapılması yok. Bizdeki ucube şuanda dünyadaki hiç bir yerde yok. Ha geçmişe bakarsanız, şimdiki Anayasadada böyle bir cümle var maalesef, yeni hazırlanan bilim adamlarının hazırladığı anayasada da öğretim üyeleri rektörlerini seçerler. Çok güzel. Bu ortaçağ üniversitesinde kaldı. Bologna'da kaldı. Dünyada bunun uygulaması yok.

Şimdi ikinci sistem Anglo Sakson sistemi. Yani İngiltere, Kanada, Amerika Birleşik Devletleri, Yeni Zelanda Avusturalya, buralarda zaten başından itibaren üniversite yönetimleri girişimci üniversite kafası içerisinde, biraz evvel arkadaşımızın da belirttiği gibi, yani iş hayatının mantığı içerisinde yönetici olarak kabul edilmiş Dekan, rektör. Mütevelli heyetleri var. Bunlar atıyorlar. Seçip atıyorlar. Liyakat esasına göre atıyorlar. Başarılıysa devam ediyor. Başarısızsa yenisi getiriyor.

Bugün iki sistem arasında ne oluyor dersiniz, kıta Avrupasındaki sistem Anglo Sakson sistemine doğru gidiyor. Yani seçim bir şekilde meslektaş seçimi olan yerlerden bile giderek girişimci üniversite modeli olan anglo sakson sistemine doğru yani atama sistemine doğru bir kayma var. Dünya-daki üniversite yönetim sistemlerinin esas budur. Şimdi bu iki gurubun hangisi iyi hangisi kötü. Şimdi üniversiteyi siz bilim adamının bilim yapacağı bir atmosferi yaratmak, bunun için çaba harcayan bu amaca yönelik bir yönetim olarak düşünürseniz. İkisini mukayese ettiğinizde bilimsel özerklik akademik özgürlük bakımından hangisi daha iyi ortam sağlıyor onu ölçüt olarak almak en doğru yol. Buna baktığınız zaman anglo sakson ülkelerindeki üniversitelerin daha özgür, daha akademik özgürlüğü olan üniversiteler olduğunu görürsünüz.

Bu konuda OECD'nin vs çeşitli uluslararası çalışmalar var. Bunları ortaya koyuyor. Yani diyor ki siz bu iki sistemden birini illa mukayese edeceksiniz ve amacınız da bilim adamının akademik özgürlüğünü sağlama esasına dayalı olacaksa sizin tercih olarak üniversite ve bilim adamının özgürlüğü konusunda daha uygun ortamı sağlayan anglo sakson sistemidir. Buna doğru da bir eğilimi dünyada görüyorsunuz zaten. Bir başka eğilim özellikle ikinci dünya savaşından sonra o elitlerin eğitimi kavramının bir kenara bırakıldığını görüyorsunuz. Elit üniversiteniz olabilir. Orada elit insanlar yetiştirebilirsiniz. Özel yetenekli çocukların okutulması vs. benzer gibi. Ama ikinci dünya savaşından sonra bir kitle eğitimi başlıyor dünyada. Bütün Avrupa'ya Amerika'ya bakıyorsunuz 1950'lerden 60'lardan 70'lerden sonra, yükseköğretimde kitle eğitimi esas. Yani 'ne kadar yurttaşınızı daha fazla yükseköğretimden geçirirseniz o kadar iyi bir toplum yaratırsınız' esasına dayanıyor. Özellikle bunun en son temsilcisi de Japonya.

Şimdi bizde sık sık konuşulur işte şu kadar ziraat mühendisi var hala bunlar yetiştiriliyor vs. o insan gücü planlamaları falan 30-40 yıl geride kaldı. Asıl olan isteyen herkesin istediği gibi özgür bir biçimde, kendi alanını da özgür seçerek, yükseköğretimde bir üniversal formasyon almasıdır. Şu kadroya bu kadroya adam yetiştirmek için üniversite kurulmaz. O meslek okulu olur. Peki ne yapacaksınız bu kadar çok üniversite mezununu? Bu lafları da çok duyarsınız Türkiye'de. Bunlar kendileri zaten gerekirse girişimci üniversite modeli içerisinde üniversal formasyon almışlarsa kendi alanlarında yeni iş sahaları yaratacaklardır. Toplum böyle kalkıyor. Yoksa devlette şu kadar ihtiyaç var ekonomide bu kadar ihtiyaç var. Bu kadrolara adam yetiştirelimle bir yere varmanız mümkün değil. Daha yeni düşünceler daha yaratıcı düşünceler araştırma geliştirme ve neticede ülkenin iş yaratan, yenilikler yaratan buluşlar yaratan insanlarını yetiştirme ve öylece daha gelişmiş bir toplum olma. Hele de bu günün rekabet koşulları içerisinde.

Şimdi öyleyse amaç belli. Ne kadar mümkünse o kadar çağ nüfusunu eğiteceksiniz. Biraz önce arz ettim. Asgarisi yüzde 30 örgün eğitimde. Yüzde 50'lere 60'lara 70'lere gelmiş olanlar var dünyadaki gelişmiş ülkelere baktığınız zaman. Bunun için üniversite kuracaksınız. İşte istediğiniz seçim sistemini getirin. Dersaneler tartışılıyor, sınavlar tartışılıyor vs. Eğer siz üniversite öğrencisinin talebini ancak yüzde 20'lerde yüzde 15'lerde karşılayabiliyorsanız, yani başvuran öğrencinin sadece 17'i 18'ini lisans düzeyindeki eğitime alabiliyor da, geri kalanını tasviye ediyorsanız, hangi yöntemi getirirseniz getirin bu yöntemden birşey olmaz. Öyleyse esas olan ne? Daha yeni üniversiteler daha büyük kapasitelerle bu talebi hiç olmazsa yarı yarıya karşılamak. Öyleyse burada tartışılması gereken yeni kapasiteleri nasıl yetiştiririz. Öğretim üyesini nasıl yetiştiririz? Daha yeni üniversiteleri nasıl açarız? Bir an önce bu yükseköğretim talebini karşılarız. Şayan-ı şükran ki talep ediyor 2 milyon insan. Siz bunun ancak 180-200 binini lisansta alıyorsunuz diğerleriyle beraber açık öğretim falan diye oyalanıyorsunuz. Yedi sekizyüzbin kişi kaydolmuş. Mezun olanlar şu kadar düşük düzeyde. Öyleyse burada yapılacak olan kapasiteyi genişleterek bu yükseköğretim talebini karşılayacak arzı yaratmak. Ha nasıl yöneteceksiniz? İşte iki tür yönetim var. Hangisini isterseniz ona göre yapabilirsiniz. Kendi kültürünüze göre. Ama mukayese ederseniz üstünlükleri olan sistem var başka türlü yönetimler var. Ama amacınız eğer öğretim üyesini, araştırma yapacak, kendi maddi manevi tatminiyle bir bilim atmosferi yaratacak bir yönetim yaratabilirseniz sizin de araştırmalarınız geliştirmeleriniz gelişir, sizin de yeni yeni kapasiteleriniz gelişir vs.

Şimdi bu açıdan bu kriterlerden baktığınız zaman 81 anayasasının yürürlükteki anayasamızın daha doğrusu, 130 ve 131. maddelerinin birinde üniversitelerin yönetimi tartışılıyor, daha doğrusu hükme bağlanıyor. Orada işte rektörler Cumhurbaşkanınca, dekanlar yükseköğretim kurulunca atanır deniyor. Öğretim üyelerinin her türlü özlük hakları vs. kanunla düzenlenir deniyor. 131'de ise üst kuruluşlar düzenleniyor. Burada da Yükseköğretim Kurulu'nun üniversiteyi yönetmekten koordinasyona kadar her türlü yetkisinin bulunduğu söyleniyor ama teşekkülü, sayıları, görevleri Yükseköğretim Kurulu üyelerinin kanunla düzenlenir diyor. Orada bir anayasal güvence verilmiş değil. Yeni Anayasada, bilim adamlarının hazırladığı anayasada, daha kesin ortaya konmadı ama bir kere en talihsiz olanı benim gördüğüm kadarıyla, yüksek öğretim kurumları yöneticilerinin öğretim üyelerince seçilmesi esasını getiriyor. 1980'den evvel zaten 30-40 sene biz böyle yönetildik. Ve o şekilde 1980'lere geldik. Eğer bunu koyarsanız bütün yaptıklarınızı sil baştan yeniden getirmeniz gerekir. Ve buradan da bir yere varmamız mümkün değildir.

Bana sorarsanız, 1982'de getirilen seçim olayı, rektörlerin seçimi olayı Türk üniversitelerine bir saatli bomba gibi düşmüştür. Neden düşmüştür arzedeyim. A üniversitesi diyelim ki rektör seçiyor. 1200 oy alan adam bir tarafta, 300 oy alan adam bir tarafta. Bunun 6 seçimini 3'e indiriyor yüksek öğretim kurulu, Cumhurbaşkanı bunlardan birisini seçiyor. Hangisini seçiyor biliyor musunuz? 300 oy alanı seçiyor. O zaman öğretim üyelerine diyorsunuz ki buyurun rektörünüzü seçin. 1500-1600 civarında öğretim üyesi olan büyük bir üniversite bu. 1200'ü A bizim üniversitemizin rektörü olsun diyor. Sonuca bakıyorsunuz 250-300 oy alan B üniversitenin rektörü oluyor. Öğretim üyelerine diyorsunuz ki seçim yaptınız ama lades. Şimdi bunun hiç bir anlamı olmadığı gibi ben 7 sene rektörlük yaptım. Hiçbir öğretim üyemin hangi siyasal düşüncede olduğuna dair hiç kafa yormadım.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kanunları karşısında özgür, hür iradesiyle bir öğretim üyesi, akademik özgürlüğü içerisinde istediği gibi düşünebilir, istediği gibi yazabilir, istediği gibi konuşabilir. Tabi kanunlar çerçevesinde. Şimdi burada ortaya koyduğunuz davranışı şu veya bu şekilde seçimle ortaya konan bir atmosferle bir yönetim ortaya çıkaracaksınız o zaman seçimin sonuçlarına uyarınız. Hem seçim yapıyoruz, hem seçimin sonuçlarına uymuyoruz. Hem de dünyada yapılmayan tipte bir seçim yapıyoruz. Dolayısıyla bunun tekrar edilmesinde fazla bişey geleceğini sanmıyorum.

Bunun dışında bazı entresan şeyler var yine yeni anayasada. Öğretim üyesini planlamak ve kontenjanları onaylamakla görevlendiriliyor YÖK koordinasyon dışında. Eğer siz bugün üniversitelerde kontenjanı üniversiteye bırakır da YÖK sadece onaylayacak dersiniz sabahdan beri izaha çalıştığım o yüzde 15 üniversiteye girme şansı olan gençlerin de yarıya yakınının bu şansı kalmaz. Üniversitelerle YÖK sürekli üniversiteler 'daha az öğrenci almak istiyorum' der, YÖK 'daha fazla alacaksınız' kavgası olur, hocalarım bilir. Dolayısıyla eğer böyle birşey yaparsanız Yüksek öğretim kurulunu sadece onaya indirirseniz bu kontenjan sayısı düşer. Belki yarıya yakını düşer. O zaman seyreyle gümbürtüyü. Nereye gider üniversite yönetimi bilmiyorum.

Özellikle sonuç olarak bakarsanız, mesela profesörlerden oluşan 11 kişilik bir YÖK diyor. YÖK üyesi seçilen adam bir daha seçilemez diyor. Rektör olan adam bir daha rektör olamaz diyor. O zaman siz bir sürü böyle, eskiden, hocam da hatırlar, Ankara Hukuk Fakültesi'nde asgari, dekan olması için en yeni adamın profesör olmasını beklerlerdi. Dekanlığı bir külfet sayardı hocalarımız. Yani sık sık, bir adam, sen yenisin sen yeni profesörsün şunu sen götür şeklindeki bir dekanlık, bir rektörlükle üniversite yönetilmez, bu şekilde üniversiteden hiçbirşey olmaz. Burada bunların dikkatle fevkalade yeniden düzenlenmesi gerektiği kanaatindeyim. Bugünkü



ataletimizden dünyadan baktığınız takdirde üniversitelerimizin bugünkü durumundan ekonomik gelişmişliğimizle orantılı olarak ne kadar öğrenci okuttuğumuzla, işte yüzde 18'leri 19'ları dikkate aldığınız zaman ve bugün sorunları dikkate aldığınız zaman bunun mutlaka en geçerli yönetim tarzına doğru değiştirilmesi ve oradan akademik çalışmaların daha geniş çapta kapasite yaratmanın yollarını arayacak yeni bir üniversite yönetim modeline geçmek zorundayız. Dünyada bu artık paydaşların yönetimi oluyor. Yani öğretim üyesi elbette ki bu işe dahil. Ama mütevelli heyetleri gibi sivil toplum örgütleri bu işe dahil, veliler bu işe dahil. Öğrenciler bu işe dahil. Kısaca üniversite yönetimini ondan etkilenen paydaşların oluşturduğu mütevelli heyetlerinin yönetimiyle ancak bir yere götürmek mümkün.

Dünyadaki gelişim bu. Öyle umuyorum ki ülkemiz de de önümüzdeki dönemde yapılacak değişikliklerle gerek yeni anayasa ile gerek buna bağlı olarak yapılacak değişikliklerle böyle bir model ortaya çıkarabiliriz ve üniversitelerimiz bugünkünden çok daha farklı, çok daha yeni, çok daha çağdaş bir görünüme ulaşabilirler. Çocuklarımızın yükseköğretim taleplerini karşılama şansımız daha fazla olabilir, kapasite yaratma şansımız daha fazla olabilir. Dünyaya ayak uydurma, özellikle yükseköğretim ilgili, şansımız daha fazla olabilir. Teşekkür ediyorum, beni dinlediğiniz için.

**Soru:** Hegemonik olmayan sosyal ilişkiler düzeninin oluşturulduğu okul anlayışının mevcut orta öğretim müfredatının ezber mantığına dayalı lüzumsuz, teorik teferruatlardan müteşekkil bir eğitim anlayışını ne derece gerçekleştirebiliriz?

**Prof. Dr. Mehmet SAĞLAM:** Gerçekleştiremezsiniz. Saygılar sunuyorum. Efendim bir arkadaşımız diyor ki, 'Rektör seçimi atanması konusundaki fikriniz nedir? Anayasa'da en fazla oy alanın sadece bir kez atanması konusunda 'Efendim, ben doğrudan doğruya daha evvel de anlattığım doğrudan doğruya, rektör ve dekanların, bölüm başkanlarının atanmasından yana bir sistemden yanayım.

Bir başka soru, "Din derslerinin zorunlu ver seçmeli olması konusundaki fikriniz nedir?"

Ben anayasanın din dersleri konusundaki ayrımının, yani zorunlu din ve ahlak bilgisi dersinin zorunlu olması düşüncesindeyim. Fakat ikinci fıkrasının hiç uygulanmadığı kanaatindeyim. O maddenin bir de ikinci fıkrası var. Orada da "aileler istedikleri gibi çocuklarına din dersi aldırırlar" ibaresi var. Bu uygulanmadığı için biz daha çok mevcut anayasadaki durumu eleştiriyoruz. Bu uygulanırsa tatmin edici bir sonuç çıkabilir.

Üniversitelerimizde uygulanan mevcut seçim sistemindeki yanlışlıklar, aksaklıklar nedeniyle temsili demokrasiyle bağdaştırılır mı v.s, temsili demokrasi ile üniversite yönetiminin ben bir ilgisini göremiyorum. Bu hep böyle yapılıyor zaten. O zaman İngiltere’de demokrasi yok demektir. İngiltere’de hiçbir zaman üniversitelerde seçim yapılmaz.

Şimdi doçentlikten aşağıda yer alan tüm akademik kadroların geleceğinin üniversite yönetiminin iki dudağı arasında olduğu bir sistem” Buradaki haklı, buradaki önemli olan seçim veya tayin meselesi değildir. Kurumlara ağırlık veren rektörlerin, dekanların yetkilerini kısıtlayan düzenlemelere ihtiyacımız var. O zaman da bu tip şeyler olmayacaktır. Eskiden olduğu gibi yöneticinin seçim veya atamayla gelmesinden çok, üniversitenin yönetimindeki bilim atmosferini yaratma meselesi var. Bu da kurullara ağırlık verilmesiyle olur.

Bir başka şey, katsayı mağduru meslek lisesi öğrencilerine sus payı olarak verildiğini düşündüğüm, meslek yüksek okullarına sınavsız geçiş hakkı diyor. Aslında ben meslek yüksek okullarının daha başlangıçtan itibaren 1998 YÖK kararının yanlış olduğunu düşündüğüm için bu tip çözüm yollarının buna çare olmayacağı kanaatindeyim. Asıl olan 98’den evvelki uygulamaya göre, yani eğer sürdürülecekse ortaöğretimdeki başarı puanı meselesi. Oradaki 98 kararının yanlış olduğu kanaatindeyim. Bunu da yüzlerce defa kamuoyunda dile getirdim.

“Panelimizin konusu, Yeni Anayasada Eğitim ve Özgürlükler olduğuna göre sizce yeni anayasada YÖK diye bir kuruma yer verilmeli midir, yoksa yüksek öğretim kurumları düzenlenmeli midir?” Şimdi yeni anayasa daha ortaya çıkmadı. Ama yüksek öğretim kurulunun kaldırılması gibi bir düşünce varsa, dünyadaki uygulamaya bakarsanız, ya bilim ve teknoloji bakanlığı adı altında bir bakanlık kuruyorlar. Üniversitelerin en azından sahibi oluyor, yani üniversitelerin koordinesinden, bütçesinden yani toplum nezdinden, hükümet nezdinde böyle bir uygulama oluyor. Ya Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı oluyor. Fransa’da ve Avrupa’nın birçok ülkesinde olduğu gibi, ya da “YÖK”vari kuruluşlarla oluyor. Seçim ülkemiz için hangisi uygun olacaksa odur. Ama bilim heyetinin hazırladığı anayasada sadece koordine etmesi, işte biraz önce arz ettim, üniversiteden gelen kontenjanı onaylar, o zaman kontenjanlarınız yarı yarıya düşer ve o sistem işlemez. Sahip olacak kişinin veya kuruluşun en azından bir temsil yetkisinin buna paralel olması gerektiği düşüncesindeyim.

“Danıştay 30.000 öğretmenin yöneticisinin tekrar atanmasını 4 yıl geriye doğru götürüyor”, maalesef böyle bir durum var. Ama bu daha çok Milli Eğitim Bakanlığı’nın cevaplandırması gereken bir şey. Herhalde bu arka-

daşlarımız için yeni bir Őey dűŐünüyorlar. Geriye doğru yöneticilerin atanmasında gerçekten büyük bir sorun var. Ama Őu anda ben daha çok yasma organının bir üyesi olarak, orada söyleyeceğim fazla bir Őey olmadığı kanaatindeyim.

Bir de eğitimle ilgili bir soru var. Bu da çok teknik, öğrencilerimiz wolkmen dinliyor, bizi dinlemiyor. Bu da biraz pedagogların işi. O konuda ben fazla bir Şey söylemek istemiyorum. Teşekkür ediyorum.



**Prof. Dr. Mustafa KAMALAK**

---

### **Özgeçmişı**

Prof. Dr. Mustafa KAMALAK, 1948 yılında Kahramanmaraş'ta doğmuştur. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olan Prof. Dr. Mustafa KAMALAK, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi ve Kurucu Dekanlığını yapmış ve çeşitli Öğretim Üyeliği görevlerinde bulunmuştur.

20. ve 21. Dönemde Kahramanmaraş Milletvekilliği yapmıştır. Fransızca bilen ve şu an serbest Avukatlık yapan KAMALAK, aynı zamanda Saadet Partisi Genel İdare Kurulu Üyesidir.

## ANAYASA'DA EĞİTİM ve ÖĞRETİM HAKKI

Sayın Başkanım, değerli hatiplerimiz, kıymetli dinleyiciler. Hepinizi hürmetle selamlıyorum. Bu konuşmalarımızın da hayırlara vesile olmasını diliyorum. Benim konu başlığım “**Anayasa ve Öğrenim Hakkı.**”

Burada bir karşılaştırma yapmak kanaatimce konunun gereğidir. Yani halihazırdaki anayasamıza göre öğrenim hakkı nasıldır? Yeni tasarı yahut taslak öğrenim hakkını nasıl düzenliyor? Üçüncü olarak da uygulama nasıldır?

Sanıyorum konuyu bir bütün halinde arzetmekte fayda var. Anlatımda kolaylık sağlamak amacıyla ben eğitim, öğretim hakkını ikiye ayırıyorum. Nitekim Anayasamıza dikkatle baktığımızda bu hak ikiye ayrılmış durumda.

- 1) Genel eğitim ve öğrenim hakkı,
- 2) Dini eğitim ve öğrenim hakkı.

Mevcut anayasamızın yani 1982 anayasasının 24. maddesi dini eğitimi, 42. maddesi ise genel eğitimi düzenlemiştir. Yeni anayasa taslağının yine 24. maddesi dini eğitim ve öğrenim hakkını düzenlemiş, 45. maddesi ise genel eğitim ve öğrenim hakkını düzenlemiştir. Öğrenim hakkı kavramını eğitim hakkını da içerecek şekilde kullandığımı beyan etmek istiyorum. Mevcut anayasamızın 24. maddesine göre Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde zorunlu olan, anayasa ile düzenlenmiş tek eğitim hakkı dini eğitimidir. 24. maddede düzenlenmiştir. Bunun bir takım sebepleri var tabii. Mesela Milli Birlik Komitesinde konu tartışılırken bir komisyon üyesi diyor ki; “**Efendim, bizim çocuklarımız yabancı ülkelerin tarihini, coğrafyasını, dinini, kültürünü biliyor, ama bizim kendi dinimizin, İslam'ın esaslarını dahi bilmiyor. Halbuki gayri müslimler ve yabancılar kendi çocuklarına dini inançlarının gereklerini öğretiyorlar.**”

Geçenlerde de gazetelere bir olay intikal etti. Belki dikkat edeniniz olmuştur: Bir kurban bayramı münasebetiyle dönemin devlet başkanı Sayın Evren damadına “**benim adıma birisine vekalet ver de benim kurbanımı da kessin**” diyor. Akşam soruyor damadına. Ne yaptın diyor, kurbanlık meselesini hallettin mi? “Efendim, diyor damadı bugün cumartesi olduğu için noterler kapalıydı, vekalet veremedim” diyor.

Bu ve benzeri gelişmeler din dersinin veyahut da anayasadaki ifadesiyle din kültürünün mecburi olmasını gerektiriyor. Aslında olay çok daha kapsamlı, ama zaman sınırlı.

Anayasamızın 42. maddesine göre genel eğitim bakımından herkes eğitim ve öğrenim hakkına sahiptir. Hiç kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Halihazırda yürürlükte bu hüküm (Anayasamızın 42. maddesinin birinci fıkrası.) Şu anda öngörülen veyahut da hazırlanan tasarıda bu düzen-

leme ana hatlarıyla var. Genel eğitim öğrenim hakkı bakımından 45. madde daha kapsamlı. İlköğretimin zorunlu olduğunu ifade ediyor. Yeni 24. madde dini öğrenim bakımından velilerin rızasını esas alıyor. Burada sayın bakanımız Mehmet Sağlam beyin de dikkatlerine arz ediyorum. 24. madde 3. fıkrasıyla kanaatimce çok tehlikeli bir tuzak hüküm içeriyor. O da şu. Ana hatlarıyla zikrediyorum. 24. Madde bana göre çok tehlikeli. Dayatmacı, ilerde problem doğuracak bir hüküm. Sayın bakanımız aynı zamanda milletvekili olduğu için bu konuda da dikkatlerine arz ediyorum.

**“İbadet ve dini ayin ve törenler, kamu düzeninin, genel sağlığın, genel ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması amacıyla sınırlandırılabilir.”**

Biliyorsunuz, hac mevsimi başladı. Genelde hac döneminde şayia yayılır. Arabistan’da kolera varmış, bu durumda **hac** genel sağlık sebebiyle yasaklanabilir mi? Yasaklanabilir. Nasıl ki şu anda üniversitelerde üç beş kız öğrencinin başını örtmesi kamu düzeni gereğiyle, yahut kamusal alan düşüncesiyle yasaklanabiliyorsa, anayasaya rağmen, yarın üniversitelerde, kışlalarda oruç tutmak da yasaklanabilir mi? Yasaklanabilir. Değerli arkadaşlarım herşeyi net olarak tartışmakta fayda var. Şu an yoğun olarak tartışılan bir kavram var **Mahalle baskısı**. Efendim mahallede yaşayanların çoğunluğu başını örterse diğerlerine baskı olurmuş. Olur mu böyle şey? Olabilir. Peki, ben herkese soruyorum. Devlet yetkililerine soruyorum. Etkin güçlere soruyorum. Vicdan sahibi herkese soruyorum: **Muhtemel mahalle baskısı mı hürriyetleri daha fazla kısıtlar, vatandaşı tehdit eder**, yoksa yıllardır süren somutlaşmış **devlet baskısı mı**? En basitinden 10-15 günden beri bir tartışma var: Kozan’da bir kız öğrenci, 15 yaşındaki bir yavrumuz, yarışmada, kompozisyon yarışmasında birinci geldiği için, kürsüye çıkarılıyor ama kürsüden bir komutanımızın ve kaymakamın baskısıyla apar topar indiriliyor.

Allah aşkına, kendi kendime soruyorum. Bir komutanın yahut bir kaymakamın görevi, ister adına başörtüsü diyelim, ister türban diyelim, bununla uğraşmak mı? Kaldı ki anayasa hükmü gayet açık. Sayın Mehmet Sağlam hocamız YÖK Başkanlığı yaptılar. Bilirler. Gayet iyi bilirler. Üniversitenin bir özel kanunu vardır. 2547 Sayılı kanun. Özel kanunların genel kanunlara önceliği vardır. Yani tereddüt halinde o özel kanun uygulanır. Bu özel kanunun bir de özel hükmü vardır: **Ek 17. madde**. Üniversitelerdeki kılık kıyafet baskısını sona erdirmek amacıyla, özel olarak çıkarılmıştır EK 17. madde.

Orada deniyor ki **“Yürürlükteki kanunlara aykırı olmamak kaydıyla yükseköğretim kurumlarında kılık ve kıyafet serbesttir.”**

Bu hüküm dönemin ana muhalefet partisi (Sosyal Demokrat Halkçı Parti) tarafından Anayasaya aykırı olduğu gerekçesi ile, Anayasa Mahkemesine götürüldü. Anayasa Mahkemesi 3’e karşı 8 oyla bu hükmün Anayasaya aykırı olmadığına karar verdi. Bu Kanun yürürlükte bugün. 1995 yılına kadar da, yani

sayın Sağlam hocamızın YÖK başkanlığından ayrılmasına kadar da, üniversitelerimizde, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren de, ciddi manada bir başörtüsü problemi yoktu. Hacettepe Üniversitemizin bir kısım fakülteleriyle İstanbul Üniversitesi'nin bir kısım fakültelerinde hukuk dışı olarak, arasına, fiili keyfi uygulamaların olduğuna tanık oluyoruz. 1995 yılı sonuna kadar. Ne oldu da ondan sonra yasak geldi? Anayasa mı değişti? Kanunlar mı değişti de bu yasak gündeme geldi, oturdu? Hatta caddeler bile **kamusal alan** olarak ilan edildi. Ne oldu da 2002 yılından sonra Çankaya kamusal alan ilan edildi.

Kamusal alanın tanımı da yok. Başörtüsü yasağı, türban yasağı oturdu. Hayır. Anayasada, kanunlarda hiç bir değişiklik olmamıştı. Sadece üniversitede YÖK Başkanı değişmişti. Mehmet Sağlam beyin yerine Kemal Gürüz bey oturmuştu. Yasak bütünüyle keyfiydi.

Şimdi oradan hareketle endişe ederim ki eğer 24. madde bu haliyle Anayasada yer alacak olursa ilerde toplum mahkemesinin için, bu millet için çok büyük sıkıntılar doğabilir.

Şu söyleniyor: Deniliyor ki anayasa değişmedi efendim, 2547 Sayılı Kanun ek 17. maddesi yürürlükte ama Anayasa Mahkemesi'nin 1989 yılında vermiş olduğu bir yorumlu karar vardır.

Değerli arkadaşlarım, Anayasa Mahkemesi'nin kararları var: **“Kanunlar lafzı ile yorumlanır. Çeşitli zamanlarda değişik yorumlar yapılsa bile asıl olan kanunun metnidir.”**

Aynı alanda Danıştay'ın da kararı var. Diyor ki Danıştay "eğer bir konu Anayasa yorumu ile yürürlükteki kanunun metni çakışacak olsa hangisine göre hüküm verecektir?" Diyor ki "yorum netice itibariyle bir yorumdur. Fakat kanun herkesi bağlar. Hakim kanuna göre karar verecektir."

Velhasıl öğrenim hakkının önüne çekilen yasak bütünüyle keyfidir, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ne açıkça aykırıdır ve bunun bir an önce gerçek manada uygulamaya kavuşturulması gerektiğine inanıyorum.

Mesela İnsan Hakları Bildirgesi'nin 26. maddesi birinci bendi aynen şöyle diyor:

**“Herkesin öğrenim hakkı vardır.”**

Avrupa İnsan Hakları sözleşmesi de aynı içeriktedir.

Anayasamız da aynı içeriktedir.

Yeni metin de eğitim hakkı itibariyle aynı teminatı sağlamaktadır. Ama gel gör ki merhum Akif'in İstiklal Marşı şairimizin, dediği gibi: **“Beşerin adli masal, hak gücünüdür yalnız.”**

“Dövülen mahkemededen kovulur, çünkü cılız”

Yazık ki ülkemizde demokrasi tam oturmamıştır. Milletvekiliği yapmış olan arkadaşlarımız gayet iyi bilirler. Anayasamıza göre milletvekilleri sadece seçildikleri bölgenin değil, tüm Türkiye'nin milletvekilidirler. Halk seçiyor.

Şimdi, gerçek manada milletvekillerini, hakikaten millet mi seçiyor? Bunu sorgulamaya hakkım var. Çünkü iki dönem milletvekiliği yaptım. Soralım; bir genel başkanın istemediği bir kişinin milletvekili olması şöyle dursun, listeye girmesi mümkün mü? Kendimizi ve sistemimizi sorgulamaya mecburuz. Sıkıntılarının kaynağı buralara dayanıyor.

Ben, vicdanları da rahatsız edecek şekilde bir soru daha sormak istiyorum. Siz de vicdanlarınıza danışarak cevap verin. Tamam, milletvekilleri adaylarını son tahlilde dar anlamda hiç değilse genel başkan belirliyor. Peki, **genel başkan kim belirliyor?** Acaba kim belirliyor genel başkan? Cevabı sizlere bırakıyorum.

Değerli dostlarım, neticede özü itibarıyla, görev hepimize düşüyor. Demokrasiyi güçlendirmek, milleti özgür iradesi ile seçim yapmaya itmek, gerçekten vicdani kanaatine göre onlara seçim hakkını tanımaktır. Eğer insanlarımız gerçek manada vicdanen özgür olursa ben bu kadar milletin hele hele bu yüce milletimizin batıda ittifak edeceğine ihtimal vermiyorum. Vicdan, kanaatimce, doğruyu bulacaktır.

Öbür taraftan sizlere şu soruyu da soruyorum, hocalarımıza soruyorum, hepimize soruyorum: Bundan sekiz asır önce bir derviş çıkmıştı. Mevlana Diyordu ki O

**"Gel, her ne isen öyle gel, ister Mecusi ol, ister putperest ve hatta yüz defa bin defa tevbeni bozmuşsan gene gel, bu dergah ümitsizlik kapısı değil."**

Sorum şu: Bu derviş mi ilerici, modern, aydın, yoksa efendim bakanlık koltuğuna oturan, üniversite sıralarını işgal eden, YÖK Başkanlığı'na gelen, Profesör ünvanını taşıyan, yahut falan filan makamı işgal eden, ancak madem ki başında bir örtü var, sakın gözüme gözükme diyen kişi mi? Hangisi daha ilerici hangisi daha aydın? Ne dersiniz?

Biz diyoruz ki: **"gel her ne isen öyle gel"** diyen derviş daha aydın.

Ve üniversite hocalarına da diyoruz ki "Ben evladımı, kızımı gönderdim. Beğenmediğin fikri yok et. Sen, eğit onu. Bu kadar."

Geçenlerde büroma bir arkadaş geldi. Van'da askerlik yaptım dedi. Üniversitede okuyan o bölgeden bir öğrenci bölücü terör örgütüne üye olmuş.



Arandığını öğrenince de üniversiteyi bırakmış, dağa çıkmış. Öğrenciyi bulamayan yetkililer gidip köyden babasını bulmuşlar. Getiriyorlar. Tabii onların kendine has metotları var; “**sana şu kadar süre, git oğlunu bul, getir**” diyorlar. Adam oğlunu bulamıyor. Neticede köyde çobanlık yapan oğlunu elinden tutup getiriyor oradaki yetkiliye. “Biz bunu istemedik, üniversitedeki oğlunu getir ” diyor. Diyor ki o baba: “Efendim **altı yaşındayken** o çocuğu ben size vermedim mi? Siz almadınız mı? Benim yanımda olan oğlum bu Ben onu size vermiştim.”

Biz de diyoruz ki mesajı okuyunuz olan aydınlarımıza, hocalarımıza:

Eğer bu yavrularımızın beğenmediğiniz düşünceleri varsa, alın, eğitin o beğenmediğiniz, geri dediğiniz, kafası örümcekle dediğiniz, şu dediğiniz, bu dediğiniz kirli düşüncenin yerine özgür fikirle kendi düşüncenizi yerleştirin, ama insani düşüncelerle. Dayatmayla, zorbalıkla değil. O fikri çekin, yerine siz kendi aydın fikrinizi koyun.

Size deseler ki: “elindeki gümüş yüzüğü at, onun yerine ben elmas yüzük veriyorum” Kabul etmez misiniz? Yani siz bakırı gümüşle, altınla değiştirmez misiniz? Ne dersiniz? Düşünelim. Teşekkür ediyorum.

**Soru:** Demokrasi'nin Türkiye'deki uygulandığını eleştirdiniz, bununla ilgili ne gibi önerileriniz, atılımlarınız oldu?

**Prof. Dr. Mustafa KAMALAK:** Oraya geçmeden önce toplum zihnini meşgul eden bir konuyu açıklığa kavuşturayım ben, bir hukukçu olarak:

Anayasa'da **Atatürkçülük, Kemalizm**, falan deniyor ya, bunların hiçbiri Atatürkçülükle, Kemalizmle ilgili değildir. Darbeciler kendi düşüncelerini anayasaya yerleştirmişlerdir. Mesela 1961 Anayasasını hazırlatan komutanı biliyorsunuz; Cemal Gürsel Paşa idi. “**Cemalizm ilkeleri**” dese olmazdı, Kemalizm diyor. 1980 darbesinde anayasayı yaptıran Kenan Evren Paşa, anayasaya “**Kenanizm ilkeleri**” dese olmazdı, Kemalizm diyor. Yani, darbecilerin kendi düşüncelerini topluma zorla empoze etmelerinden ibarettir anayasadaki bu yaklaşım.

Sayın başkanın sorusuna gelince, “Demokrasi için ne gibi çalışmalarınız oldu?” şeklindeydi.

1) Demokrasi adına, mevcut anayasaya aykırı uygulamalar vardı, ben bunlarla ilgili olarak kanun teklifinde bulundum. Dedim ki bununla ilgili, durumdan vazife çıkarma var, işte efendim Anayasa bir defa delinirse ne olur? Hukuk devletinde böyle uygulama olmaz. Birileri anayasayı bir defa ihlal etsek ne olur? dediği takdirde, komutan da der ki, anayasayı bir defa ihlal edip darbe

yapsam ne olur? Komutanın bir altındaki de; “ben askeri hiyerarşiyi bir defa ihlal edip, komutanı oradan çeksem ne olur?” der.

Kurallar varsa bunların işletilmesi lazım. Demokrasinin sistematığı bellidir; bu münasebetle demokraside durumdan vazife çıkarma olamaz. **926 sayılı Kanunda değişiklik teklifi verdim.** Durumdan vazife ancak şu şartlarda çağrı üzerine olur: diye

İçte bir anarşik olay cereyan ederse, bunu bastırmak amacıyla askerın harekete geçebilmesi için bakanlar kurulu kararı gerekir.

Dışa karşı mücadelede için ise TBMM'nin kararı icap eder. Bu keyfi uygulamaya yönelik, durumdan vazife çıkarmaları önlemeye yönelik önerilerimi kanun teklifi şeklinde sunmuştum Meclise. Yazık ki bu teklif, ilgili komisyona dahi gelemedi.

2) Öbür taraftan çeşitli televizyonlardaki konuşmalarında sistemin oluşumu bakımından önerim şu idi; Bugünkü sistem TBMM'de aşağı yukarı emre itaat biçiminde bir yapı oluşturuyor. Konuşmamın başında belirttim: Milletvekili, milletin vekilidir. Anayasamıza göre öyledir. Ama seçim süreci bakımından gerçekten bu milletvekilleri milletin vekili mi, genel başkanın vekili mi? Sanırım dürüst davrandığımızda, “evet sıfatı milletvekili ama, gerçekte genel başkanın vekili.”olacaktır.

Peki bunu nasıl aşabiliriz? Bunun için benim önerim; **Tek dereceli, tek milletvekili, dar bölgesel seçim sistemi** idi. Yani, nasıl ki: mesela Ankara'ya Büyükşehir belediye başkanı için aday tespiti noktasında partiler araştırma yapıyor, “biz kiminle alabiliriz burada başkanlığı?” diyor. Onun için en uygun adayı bulmaya çalışıyor. Ben diyordum ki “madem ki Ankara 28 milletvekili çıkarıyor. O zaman milletvekili seçimi bakımından 28 bölgeye ayırılım Ankara'yı. Böyle olunca genel başkan canının istediğini, tercih ettiğini aday olarak gösteremez. Misalen, diyelim ki Çankaya'dan aday gösterilecek, “şu benim emrime itaat eder, bunu aday yapayım” diyemez. “Ben burada kimi aday gösterir isem milletvekilliğini kazanabilirim?” diyecektir. Misalen, hiç şüphesiz ki makam şoförü, genel başkanın emrine daha çok itaat eder. Orada, dar bölge sistemi uygulanmaktadır. Makam şoförü aday gösterilirse burada seçim kazanabilir mi? Mesela Sami Selçuk Bey, emre itaat etmez, doğruyu söyler. Ama Sami Selçuk Bey'e rica etsek burada bizim adayımız olur mu? Niye rica ediyoruz? Çünkü bizim araştırmalarımıza göre biz burada bir milletvekilliğini güçlü bir adayla kazanabiliriz. Orada ancak Sami beyle kazanabiliriz. Önerim buydu benim.

Çok teşekkür ediyorum.



**Prof. Dr. Ömer ÇAHA**

---

### **Özgeçmiş**

Siyaset bilimi profesörü olan Ömer ÇAHA, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümündeki mezuniyetinin ardından Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümünde yüksek lisans ve doktora çalışmalarını tamamladı. Aynı bölümde Araştırma Görevliliğiyle akademik hayata atılan ÇAHA, halen Fatih Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanlığını yürütmektedir.

Türkiye'nin siyasal yapısı, sivil toplum ve demokrasi, kadın hareketi, seçmen davranışı ve siyasal partiler, klasik ve modern siyaset düşüncesi gibi alanlarda uzmanlaşmış olan ÇAHA'nın bu alanlarla ilgili Türkçe ve İngilizce çok sayıda çalışması yayınlanmıştır. "Sivil Toplum, Aydınlar ve Demokrasi", "Siyasal Davranış ve Partiler", "Aşkın Devletten Sivil Toplum", "Dört Akım Dört Siyaset" adındaki kitapları bu alanda öne çıkan çalışmalarıdır.

Aynı zamanda edebiyatla da ilgilenen ÇAHA'nın *Mevsimin Adı Barış* adında bir şiir kitabı bulunmaktadır.

## **EĞİTİM FELSEFESİ ve EĞİTİMDE ÖZGÜRLÜKLER**

Çok teşekkür ediyorum, sayın başkan.

Sayın başkan, çok değerli hazirun, konuşmamı Mehmet Şişman Bey'in bıraktığı noktadan sürdürmek istiyorum. Sunuşum ana hatlarıyla eğitim felsefesi ve bunun özgürlüklere yansımaları üzerinde yoğunlaşacak. Ancak bunu yaparken Türkiye'deki eğitim sistemi üzerinde özel olarak durmaya çalışacağım. Konuşmamda ana hatlarıyla üç nokta üzerinde duracağım: Modern dünyada farklı eğitim anlayışları, Türkiye'deki eğitim sisteminin sorunları ve eğitime ilişkin öneriler.

### **Modern Dünyada Eğitim Felsefesi**

Aslında formel eğitim, modern toplumun beraberinde getirdiği bir şeydir. Ortaçağda bu tür formel bir eğitim yoktu. Genel olarak mesleki eğitim bizzat hayatın içinde öğrenilirdi. Yani çırak, kalfa, ustalık ilişkisi içerisinde öğrenilen bir şeydi meslek. Bununla birlikte dini eğitim kilisede verilmekteydi. Ya da Osmanlı'da olduğu gibi medresede verilirdi. Bildiğiniz gibi Osmanlı'da bir de Enderun mekteplerinde sürdürülen sınırlı bir bürokratik eğitim vardı. Bu eğitim de devletin himayesinde ve onun elinde olan sınırlı bir etkinlikti.

Bu kapsamda örgün, yaygın ve formel biçimiyle eğitim, modern toplumun beraberinde getirdiği bir şeydir. Bunun aslında iki boyutu var. Biri modern toplumdaki mesleki farklılaşmaya bağlıdır. Modern sanayi toplumunda, tarım toplumunda görülmeyen çok sayıda yeni meslekler ortaya çıkmıştır. Teknolojiye, ticarete, sanayiye, sağlığa, kısaca insan yaşamının değişik boyutlarıyla bağlantılı çok sayıda yeni meslekler ortaya çıktı. Bu meslekler de doğal olarak formel bir eğitim sürecini gerektirmektedir. Modern toplumdaki formel eğitimin bir boyutu bununla ilgilidir.

Ancak ikinci bir boyutu ise bireyle devlet arasındaki ilişkiyi düzenlemekle ilgilidir. Bizim üzerinde daha çok durmak istediğimiz husus da budur. Modern siyaset düşüncesini geliştiren düşünürler eğitime özel bir önem verdiler. Bunun arkasında yatan temel amaç eğitim yoluyla birey-devlet ilişkisini düzenlemek olmuştur. Modern dünyada neredeyse her düşünürün ilgi alanına giren eğitimin arkasındaki felsefeye baktığımızda Mehmet beyin altını çizdiği birkaç yaklaşımı biz iki ana noktada toplayabiliriz. Bunlardan biri bireyi, insanı, toplumu beşeri bir kaynak olarak telakki edip, bu beşeri kaynağı dönüştürme, homojen bir varlık haline getirme ve devletle bütünleştirme anlayışıdır. Modern dünyada gelişen otoriter ve totaliter çizgideki siyasi felsefenin eğitime yüklediği temel misyon budur. Dolayısıyla eğitim, aslında bir dönüştürme işlevi görmektedir. Bunun daha ileri aşamasında eğitim bir endoktrinasyon işlevi gören bir etkinlik-

tir. Eğitim, bu anlamda, devletin toplumu ve bireyi çepeçevre kuşatmasına hizmet eden bir aygıttır. Totaliter rejimler bireye eğitim yoluyla bir ideoloji yüklerken, otoriter rejimler bireyi devletin öngördüğü değerler içinde dönüştürerek devletin altına alır.

Kısaca eğitime bu anlamı yükleyen yaklaşım biçiminin sonucuna baktığımızda birkaç noktanın altını çizebiliriz: Bir kere bu tür bir eğitim sosyolojik ve politik olarak homojen bir toplum üretir. İkinci olarak bu tür bir eğitimden geçen toplum, otoriter ve hatta totaliter bir zihniyetin zeminini oluşturur. Herkesin aynı bakışla eğitildiği, endoktrine edildiği bir toplumda farklı düşünceler söz konusu olmaz. Üçüncü olarak bu tür bir eğitim anlayışının yaygın olduğu toplumlarda hoşgörüden, müzakere kültüründen, diyalogdan, başkasına karşı saygıdan, hakşinaslıktan ve farklılıklara anlayıştan söz edemeyiz. Dolayısıyla tektipleştirici, homojenleştirici bir eğitim sistemi içinde demokratik bir toplum ve birey geliştirmek mümkün değildir.

Modern dünyada gelişen ikinci eğitim anlayışı ise özgürlükçü eğitim anlayışıdır. Birey, bu anlayışta doğuştan tehlikeli, zararlı, dolayısıyla eğitim yoluyla ehlileştirilmesi gereken bir varlık olarak kabul edilmez. Aksine birey doğuştan akla ve vicdana sahip olan bir varlık olduğu için onun eğitilmesi bir dönüştürme işlevine hizmet etmez. Eğitim, insandaki insani kapasiteyi geliştirmeye, buna hizmet etmeye yarayan bir etkinliktir. Eğitimin amacı bireyin yeteneklerini, ilgilerini, düşünce kapasitesini, yaratıcılığını ortaya çıkaracak imkanlar sunmaktır. Eğitim bu anlamda insanın özgürleşmesine hizmet eden bir şeydir. Şunu unutmamalım ki hepimiz bir toplum içine doğarız. Toplum dediğimiz şeyse belli inançlardan, kanaatlerden, geleneklerden, törelerden, alışkanlıklardan, ön yargılardan ve değerlerden ibaret kompleks bir varlıktır. Bütün bunlarla doğal olarak bütünleşerek büyürüz. İşte özgürlükçü eğitim bu anlamda bizim zihnimizin üzerini açmaya çalışan, bizde sorgulama, eleştiri, yaratıcılık ve analitik bir tarzda düşünerek icabında kendimizi toplumumuzdan ayırt etmeye hizmet eden bir araçtır. Eğitimin bizi özgürleştirici boyutu buradadır.

Özgürlükçü eğitim anlayışı bilginin “çoğulcu” oluşuna inanır. Bize verilmiş, evrensel, herkesi bağlayıcı genel geçer bir bilgi biçimi yoktur. Bilgi yaşam içinde, deneyim yoluyla elde edilen bir şeydir. Bu bakımdan farklı bilgi biçimleri ve farklı bilgilerin varlığı söz konusudur bu anlayışta. Birden fazla bilgi olabildiğine göre kaçınılmaz olarak birden fazla “doğru” ve “tercih” de söz konusudur. Bu bakımdan devletin bütün bu bilgiler karşısındaki tutumunun nötr olması kaçınılmazdır. Başka bir deyişle, devlet otorite gücünü kullanarak bilgilerden herhangi birini bireylere verme hakkına sahip değildir. İnsanlar mistik ve dini bilgiyi tercih etme hakkına sahip oldukları gibi materyalist bir bilgiyi de tercih etme hakkına pekala sahip olabilirler. Bireyler herhangi bir dinin bilgi sistemini, dolayısıyla bu bilgi disiplini içinde eğitim görmeyi tercih edebileceği gibi, her-

hangi bir dinin çerçevesine sığmayan bilgi ve onun eğitimini de alabilirler. Kısaca, bilgi edinme tercihi bireylere aittir.

Özgürlükçü eğitim anlayışı eğitimi aynı zamanda bir hak olarak da kabul eder. Eğitimin bir hak oluşu, bizim belli meslekleri, bilgileri, disiplinleri öğrenme hakkına sahip olduğumuzu ifade eder. Devletin veya toplumun eğitim yoluyla bize sağlayacağı şey var olan bilgi ve becerileri edinmemizin fırsatını ve imkânını yaratmaktır. Bu anlamda düşünüldüğünde devletin, toplumuna beşeri bir kaynak gibi yaklaşmaması gerekir. Başka bir deyişle, devlet eğitim üzerinden toplumu planlamaz. İhtiyaç duyulduğu kadarıyla meslekleri öğretmez. Devlet, mesleklerle, disiplinlerle, branşlarla ilgili bilgileri bireylere sunar. Bireyler aldıkları bu eğitimi yaşamları içinde uygun gördükleri yerde ve şekilde kullanırlar.

Şimdi bu tür bir eğitim anlayışının sosyolojik ve siyasal sonuçları nelerdir? Bu soru büyük önem kazanmaktadır. Aslında özgürlüklü eğitim anlayışı ile sivil toplum ve demokrasi arasında doğrusal bir ilişki vardır. Bilgiyi tekil ve mutlak olarak kabul ettiğiniz zaman ulaşacağınız sonuç kaçınılmaz olarak totaliter sistemdir. Totaliter sistem, herkesin aynı şekilde düşündüğü, aynı şekilde inandığı, aynı bilgiyi referans aldığı türdeş bir sistemdir. Oysa tecrübeye dayalı çoklu bilgi üzerinden bir eğitim, toplumsal çoğulculuğa, dolayısıyla demokrasi ve sivil topluma hizmet eder. Sivil toplum demek çoğulculuk demektir. Farklı bakışlar, farklı örgütlenmeler, farklı düşünceler, farklı inanışlar ve farklı çıkarlar demektir. Demokrasi de aynı şekilde farklılıklar üzerine bina edilmiştir. Demokratik toplumun bir boyutu haklar ve hürriyetlerle ilgiliyse, bir boyutu da unutmayalım ki toplumsal çeşitlilikle ilgilidir. Farklılığı esas alan bir eğitim sistemi doğal olarak demokrasinin yolunu açar, onun zeminini hazırlar.

Eğitimi özgürlükçü bir yaklaşımla ele aldığımızı göre devletin burada oynayacağı rol önemli bir tartışma konusu olmaktadır. Bu noktada bazı tespitler yapmadan geçmek doğru olmaz. Eğitimi bir özgürleşme faaliyeti olarak formüle eden düşünce biçimi doğal olarak eğitim faaliyetini devletin bir görevi olarak kabul etmez. Eğitim aslında devletten çok toplumun bir görevidir. Dolayısıyla sivil toplumun görevidir. Modern dünyada devletin eğitimden tamamen çekilmesi, hiç kuşkusuz realist bir yaklaşım değil, bunu biliyorum. Her yerde devlet şu ya da bu biçimde eğitim faaliyetleri içinde yer almaktadır. Bizim inancımıza göre devletten daha çok toplumun eğitim faaliyetlerini yürütmesi lazım. Toplum değişik sivil toplum gruplarıyla, dinsel ya da seküler sivil toplum örgütleriyle kendi eğitim faaliyetini kendisinin sürdürmesi lazım. Eğitimi toplum sürdürdüğü zaman doğal olarak farklı eğitim anlayışları olacaktır. Bundan korkmamak lazım gelir. Aksine bunu bir zenginlik olarak düşünmek gerekir. Bunun aynı zamanda başarılı bir model olduğunun da altını çizmek istiyorum. Bu tür bir eğitim hizmetinin biri tarihsel, biri de aktüel olmak üzere iki örneği canlı biçimde karşımızda durmaktadır.

Bu örneklerden biri bildiğiniz gibi Osmanlı eğitim sistemidir. Osmanlıdaki yaygın eğitim, vakıflar tarafından finanse edilen medreselerde verilirdi. Bu sistemle köylere, en ücra yerlere kadar uzanmış, yayılmış eğitim ağı gelişmişti. En yoksul köylerde, en yoksul aileler bile eğitim faaliyetinin bir parçası haline gelebilmişti. Osmanlı medreselerinde verilen eğitimin müfredatı, içeriği tartışılabilir. Ancak toplumun taşın altına elini sokması, başka bir deyişle bir sivil faaliyet olması bakımından son derece önemli bir modeldir. Bilirsiniz, birçoğumuzun iki kuşak geriye giden dedeleri, nineleri bu sistem içinde eski yazıyı okuyabilmekteydi. Formel eğitimden geçmeyen birçok insan Arapçayı, Kur'an'ı, Hadisi okuyabilmekteydi. Bunun sihri, toplumun eğitimi zorunlu bir faaliyet olarak, hatta bir ibadet gibi görmüş olmasındaydı.

Yine bugün Amerika'daki eğitim sistemi sivil toplumun omuzlarında yaşayan canlı bir örnek oluşturmaktadır. Amerika'daki eğitim hizmeti devletten çok sivil topluma ait bir faaliyet alanıdır. Bugünkü Amerikan modeli, demokrasisiyle, küresel güç olma özelliğiyle, sahip olduğu teknoloji gücüyle, bilgi gücüyle burada cari olan eğitim anlayışının, politikasının bir ürünüdür. Biliyorsunuz, Amerika'ya ilk göç eden kuşak Püritenlerdi. Calvin'in öğretilerini takip eden Püritenler iki ilkeye inanırlardı: Çok çalışmak ve dini, hurafelerden arındırmak. Çok çalışarak dünyayı imar etmeyi Calvin bir ibadet olarak vazetmiştir. Aynı şekilde bilimin gücünden yararlanarak dini, kiliseyi hurafelerden, batıl inançlardan arındırmayı önermişti. Amerika'ya gelen Püriten kuşakların üzerinde en çok yoğunlaştığı faaliyet alanı eğitim oldu. Okullar kurarak, bu okullarda bir yandan dini bir takım değerleri öğreterek, ama esas itibarıyla öte yandan da bilimsel disiplinleri öğreterek Amerika'yı bir eğitim toplumu haline getirdiler. Harvard Üniversitesini kuran kuşaklar bunlardı. Bugün ilköğretimin yüzde 70'i, kolejlerin yüzde 60'ı, üniversitelerin yüzde 40'ı dini cemaatlere aittir. Seküler grupların da eğitim faaliyetleri içindeki yerine baktığımızda devletin gerçekten eğitim içindeki yeri son derece sınırlıdır. Devlet, bulunduğu alanlarda da eğitim kurumlarını özel eğitim kurumu mantığıyla işletmektedir.

Bu eğitim sisteminin iki önemli sonucundan söz edebiliriz. Bunlardan birincisi eğitim son derece başarılı olarak yürümektedir. Özellikle üniversite eğitimi fevkalade başarılıdır. Bugün Avrupa ve dünyanın değişik ülkelerindeki üniversiteler artık Amerikan üniversitelerini model olarak takip etmektedirler. Bu model dünyadaki beyin gücünü Amerika'da toplama konusunda son derece büyük başarılar elde etmiştir. Amerikan eğitim sisteminin ikinci önemli sonucu ise demokrasi ve sivil topluma hizmet etmesinde görülmektedir. Amerika'daki her kurum kendi eğitim politikasını ve müfredatını kendisi belirleyebilmektedir. Onların eğitim politikasının başarısını belirleyen şeyse piyasadır. Piyasanın ihtiyaçlarını dikkate alarak eğitimlerini aktif ve etkin biçimde yenileyebilmektedirler. Bununla birlikte, her sivil toplum kuruluşu kendi felsefesini, inancını, değerlerini kendi eğitim kurumlarında kendi öğrencilerine verme hakkına sahiptir. Mesela Amishler, çocuklarını ilköğretimden sonra kamu okulları

na göndermezler. Devlet de onları buna zorlamaz. Kendi çocuklarını kendi eğitim kurumlarında, kendi inançlarına göre eğitirler.

## **Türkiye'deki Eğitim Sisteminin Temel Problemleri**

Yukarıda ortaya konan çerçeveden hareketle analiz edildiğinde Türkiye'de eğitim sisteminin çok ciddi sorunlarının olduğu görülür. Türkiye'deki eğitim sorunu her şeyden önce belli bir ideolojiye dayanmasından kaynaklanır. Sayın Milletvekilim Anayasanın eğitim ve öğretim hakkını düzenleyen 42. maddesinin birinci bendini okudular. Aynı maddenin 3. bendini de ben okumak istiyorum. Bu maddenin 3. bendinde aynen şöyle diyor: "Eğitim ve öğretim Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin denetim ve gözetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz." Türkiye'deki eğitimin temel felsefesi budur. İlköğretimde, orta öğretimde ve yüksek öğretimde eğitim felsefesi budur. Bu felsefe demokrasiye hizmet eden bir felsefe değildir. Bu felsefe, özgürlükçü bir anlayışa hizmet eden bir felsefe değildir. Bu felsefeyle ilgili çok ciddi sorunlar var. Bu sorunların bir kısmına kısaca temas etmek istiyorum.

Bir kere, Atatürk ilke ve inkılâplarıyla başlamak istiyorum. Burada sorun şu: Herkesin üzerinde anlaşığı, hemfikir olduğu bir Atatürk ilke ve inkılâpları anlayışı yoktur. Türkiye'de çok farklı Atatürkçülük anlayışlarının olduğunu hepimiz biliyoruz. Evet, Atatürk ve onun devrimi bazı şeyleri sembolize eder. Modernleşmeyi, asrileşmeyi, batılılaşmayı vs. sembolize eder. Ama hem sembolize ettiği değerlerin farklı açılımları, hem de Atatürkçülük olarak ileri sürülen ideolojinin, dünya görüşünün farklı tanımları söz konusudur. Bu bakımdan Anayasanın bu maddesinde sorunlar olduğu kanaatindeyim. Yine bütün toplumun sadece belli bir anlayışa göre eğitilmesi, modern dünyayla, demokrasiyle, sivil toplumla, özgürlüklerle telif edilebilecek bir şey değildir. Farklı bilgiler, hakikatler, inançlar, dünya görüşleri söz konusu olacağına göre, devletin bunların içinden sadece birini eğitim anlayışı olarak topluma dayatması doğru değildir. Bu anlayış, tüm anlayışların en doğrusu, en hakikisi olsa bile bütün bireylerin tek bir anlayışa mahkum edilmesi kanaatimce doğru değildir.

İlgili maddede yer alan "çağdaş bilim ve eğitim" ifadesi de problemlili bir ifadedir. Çağdaş bilim anlayışı hangisidir? Bilim felsefesiyle az çok meşgul olan biri olarak diyebilirim ki bu sorunun net bir cevabı yoktur. Cumhuriyetin kurulduğu dönemlerde çağdaş bilimsel yaklaşım pozitivizm idi. Ama bugün pozitivizme modern dünyada, akademide fazla itibar edilmez. Bir sürü farklı bilimsel yaklaşımlar devreye girmiştir. Yorumu esas alan dünya kadar yaklaşım geliştirmiştir ve bugün modern dünyanın giderek bilimsel yaklaşımını belirleyen çerçeve bu olmaktadır. Cumhuriyetin kurulduğu dönemde Durkheim sosyolojisi çağdaş bilimin merkezini oluştururdu. Ama bugün kimse artık bu sosyoloji geleneğine itibar etmemektedir. Max Weber'in yorumlamaya dayalı, dolayısıyla



özneyi esas alan sosyolojik yaklaşımı bugün daha fazla revaç bulmuş durumda. O halde çağdaş bilimden neyi anlayacağız? Bu Anayasanın ilgili maddesinde bir sorun olarak durmaktadır.

Yine ilgili maddede sözü geçen devletin denetim ve gözetimi ifadesi masum gibi görünmekle birlikte Türkiye’de ne yazık ki devletin öngörmediği bir eğitim almak mümkün değildir. Devlet, belli bir eğitimi doğal olarak ideolojik tercihlerle kabul etmektedir. Oysa demokrasilerde devletin bir ideolojisi olmadığı gibi, devletten beklenen şey tarafsız oluşuydu. Türkiye’de devlet ilköğretimden, yüksek öğretime kadar eğitimi kendi tekeline almış ve tek bir eğitim anlayışını özel okullarda dahi toplumun tümüne yaymaktadır. Bizde özel okulların adının özel oluşunun dışında hiçbir özelliği yoktur. Batıda özel okul demek, kendi müfredatını belirleyebilen okul demektir. Bizde özel okul sadece işletme anlayışı itibarıyla özeldir. Verilen eğitim anlayışı ve felsefesi devlet tarafından belirlenmektedir. Dolayısıyla devlet, eğitimi ne yazık ki kendi tekeline almış ve bir ideolojik referans doğrultusunda yürütmektedir.

Böyle olunca Türkiye’de eğitim bireyi özgürleştirmek, ondaki eleştirel mantığın gelişmesine katkıda bulunmak, bireysel yaratıcılığını geliştirmek gibi bir şeye hizmet etmiyor. Aksine bireyi teslim alıyor. Onu çepeçevre kuşatarak, beynini yıkayarak devletin kucağına alıyor. Bir bakıma bireyi eleştirel bir insan olmaktan çıkarıp sadık bir vatandaş haline getirme ameliyesidir bizde eğitim. Unutmayalım ki bu, otoriter ve totaliter rejimlerin en önemli özelliklerinden biridir. Bu tür rejimler toplumu iki kanaldan teslim alırlar: Ekonomi ve eğitim. Bu iki faaliyet alanındaki ipleri devletin eline vererek toplumun direncini kırar, bireylerin beynini yıkar, onu belli bir ideoloji doğrultusunda endoktrine eder.

Eğitim sisteminin Türkiye’deki diğer bir problemi ise devletin topluma yaklaşma biçiminde görülmektedir. Devlet, topluma “beşeri bir kaynak” olarak yaklaşmaktadır. Onu cansız, duygusuz, akılsız, düşüncesiz bir kitle olarak düşünür. Kendi özel tercihi, arayışı, farklılığı, özlemi, seçimi, inançları, yaşam biçimi olan bireylerden müteşekkil bir varlık olarak kabul etmez. Aynen bir mimarın bir binaya yaklaştığı gibi topluma yaklaşmaktadır. Toplumu bir kaynak olarak gördüğü için ihtiyacı doğrultusunda bu kaynaktan yararlanma yoluna gidiyor. Ne kadar matematikçi ihtiyacı varsa o kadar matematikçi, ne kadar tarihçi ihtiyacı varsa o kadar tarihçi yetiştirmeye çalışır. Oysa eğitim bir haktır dedik. Bir hak olduğuna göre bireyler, toplum neyi talep ediyorsa devlet ona o imkanı sağlama ya da en azından onu elde etmesine mani olmama gibi bir yükümlülüğünün olması gerekir. Devletin, elindeki politik otoriteye dayanarak, toplumu kendi tercihlerinden mahrum bırakmak ahlaken doğru değildir. Bu tür bir otoritenin meşruiyeti nereden bakarsanız bakın tartışılır. Devlet, bireylere bir tercih, bir seçim empoze etmek için değil, onun seçimlerini, tercihlerini kolaylaştırmak, yaşanabilir kılmak için vardır.

Türkiye'deki eğitim sisteminin diğer bir sorunu da “tevhidi tedrisat” anlayışında görülmektedir. Eğitimin birliğini öngören bu anlayış, eğitimle ilgili tüm işleri Milli Eğitimin uhdesine vermiştir. Bu anlayışa göre bir toplumun ihtiyaç hissettiği din adamını, meslek adamını, askerini, sanatçısını, bilim adamını, kültür adamını kısaca tüm alanlarda ihtiyaç duyduğu insan gücünü Milli Eğitim yetiştirecektir. Bırakın demokratik modern dünyada, ortalama bir Üçüncü Dünya ülkesinde bile bu anlayış geçerli değildir. Bildiğiniz gibi askeri eğitim de başlangıçta tevhidi tedrisat kapsamında Milli Eğitime bağlıydı. Fakat zaman içinde bunun böyle gidemeyeceği anlaşıldığı için askeri eğitim Milli Eğitimden ayrılmıştır. Doğru olan yapılmıştır kanaatimce. Ama bunun sadece askeri eğitimle sınırlı tutulmaması gerekir. Bir toplum kendi imamını, müezzinini, dedesini, hahamını, rahibini kendisinin yetiştirmesi gerekir. Kendisinin uygun gördüğü öğretinin disiplini, yöntemi ve değerleriyle yetiştirmesi gerekir. Biliyorsunuz bizde ruhban okuluyla ilgili tartışmalar yapılmaktadır. Bulduğumuz çözüm Milli Eğitimin uhdesinde ruhban eğitiminin verilmesidir. Modern dünyada bu, tek kelimeyle gülünç bir şeydir. Bir cemaat, rahip gibi bir din adamına ihtiyaç hissediyorsa, bunu kendisinin yetiştirmesi kadar doğal bir şey olamaz.

Kısaca Türkiye'de tevhidi tedrisat anlayışını aşmadan demokrasiyi, demokrasinin toplumsal zemini olan sivil toplumu geliştiremeyiz. Cumhuriyetin kurulduğu dönemde, toplumu rasyonel ve modern bir eğitime tabi tutmak için tevhidi tedrisat o tarihlerde anlaşılabilir bir şeydi. Ama bugün artık modası çoktan geçmiş bir eğitim anlayışdır. Bu bakımdan tevhidi tedrisat yerine “tefriki tedrisat”, yani eğitim farklılaşması düşüncesini tartışmamız gerekir. Türkiye'nin ihtiyaç hissettiği eğitimin bu olduğu kanaatindeyim.

Türkiye'deki eğitim sistemi nasıl bir insan ve toplum üretimine hizmet ediyor? Biraz da bu sorunun cevabı üzerinde durmak istiyorum. Ne yazık ki bu soruya verebileceğimiz cevap çok iyimser değildir. Türkiye'deki eğitim sistemi, belki de dünyada eşine ender rastlanan bir “hoşgörüsüz” toplum ortaya çıkarmıştır. Biz tarihimize göndermede bulunurken çoğunlukla Osmanlının nasıl hoşgörü ve tolerans misali ortaya koyduğunu örnek olarak veririz. Ne yazık ki bugün artık o noktada değiliz. Dünyayı çokça dolaşan biri olarak söylüyorum: Bugün dünyanın en az hoşgörülü toplumlarından birini ne yazık ki biz oluşturuyoruz. Aydınımızla, medyamızla, bilim adamımızla, devlet adamımızla, siyasetçimizle, sanatçımızla hoşgörüsüz bir toplumuz. Başkasının farklılığına, inancına, arayışına, rengine, tercihine, giyimine, kuşamına saygısı olmayan bir toplumuz. Herkesin aynen, tıpa tıp bizim gibi olmasını istiyoruz. Sayın Milletvekili üniversitelerdeki hoşgörüsüzlükten söz ettiler. Toplumun, cemaatin, taşranın, kasabanın, köyün, hatta büyük kentin aynı ölçüde hoşgörüsüz olmadığını söyleyebilir miyiz? Kanaatimce hayır. Tevhidi tedrisatçı, tek biçimci eğitim anlayışı bugünlerde meyvelerini acı biçimde vermeye başladı. Farklı olanı öldürüyoruz. Farklı olmaya çalışanı yaşatmıyoruz. Başka bir dini seçeni, başka bir yaşam biçimini seçeni kendi içimizde barındırmıyoruz. Eğitim anlayışımız

bu şekilde devam ederse hoşgörü sınırlarımızın giderek daralacağını söylemek durumundayım.

Türkiye'deki eğitim sisteminin sonuçlarından biri de ürettiği aşırı milliyetçiliktir. Türkiye'deki milliyetçilik, dünyadaki türlerine göre oldukça aşırı ve sert sayılır özellikler taşımaktadır. Dünyayı kendisine düşman belleyen, toplum olarak kendini güvensiz hisseden, aşırı devletçi, kolektivist, savaş sever bir toplum haline geldik. Bu tür toplumlar ne yazık ki hümanizm üretemezler. Hümanizm üretemediği gibi, kendisine yönelik bir eleştiriyi de kabul etmezler. Özeleştiriden yoksun, burnu havada, kendisini yeryüzünün seçilmiş, üstün ırkı kabul eden bir milliyetçilik anlayışı. Bugün Nobel ödülü almış bir edebiyatçımızın ülkesinde neredeyse vatan haini muamelesi görmesinin nedeni budur. Eğitim kurumlarımız özeleştiriyeye kapalı, beni şişkin, dünyaya tepeden bakan kabarıklık ve havalı bir sosyalleşme sürecinden geçiriyor bizleri. Bu bakımdan özeleştiriyeye yönelen biri oldu mu onu hemen vatan haini olarak görebiliyoruz.

Türkiye'deki eğitim sisteminin sonuçlarından biri de sivil toplum alanını kurutmuş olmasında görülmektedir. Devlet, eğitim üzerinden toplumunu çepeçevre kuşattığı için ne yazık ki sivil toplum çok zor, adeta emekleyerek gelişebilmektedir. Unutmayalım ki, sivil toplumun gelişimi büyük ölçüde toplumun "meşruiyet" sınırıyla bağlantılıdır. Dar bir meşruiyet sınırı çizen toplumlarda ne yazık ki farklı unsurlarıyla sivil toplum gelişemiyor. Sivil toplumun bir boyutu fiziksel ise, diğer boyutu da kültürelidir. Fiziksel olarak dernekler, sendikalar, vakıflar kurabilirsiniz. Ama kültürünüz "sivil" değilse o zaman bu fiziksel varlığın sivil toplum açısından fazla da kıymeti harbiyesi yoktur. Sivil örgütler içinde devletçi bir zihniyeti, bir ruhu taşımaktadır Türk toplumu. Toplumun tümüne genellenemezse de, ne yazık ki ekseri olarak gerçeğimiz budur. Bunu da ülkedeki tek tipleştirici tevhide tedrisatçı anlayışa borçluyuz.

### **Eğitime İlişkin Bazı Öneriler**

Yukarıda çizdiğim çerçeveye doğrultusunda eğitimle ilgili bazı önerilerde bulunmak istiyorum. Bunlardan biri eğitimin amacıyla ilgilidir. Eğitimin temel amacı bireyin zihnini açıcı nitelikte olmasıdır. Başka bir deyişle eğitimin felsefesinin ve amacının bireyi özgürleştirici olması gerekir. Ne demek eğitimin özgürleştirici olması? Şunu kast ediyorum: Fransız düşünür Jean Jaques Rousseau'nun bir sözü var. Der ki "insan özgür doğar, fakat her yerde zincirlerle vurulmuştur". Evet, bizler gerçekten özgür doğarız, ancak bir toplumun içine doğduğumuz için toplumun zincirleriyle bağlı hale geliriz. Toplum, konuşmamın başında vurguladığım gibi, belli başlı inançların, düşüncelerin, geleneklerin, göreneklerin, kanaatlerin, alışkanlıkların, ön yargıların bir toplamından ibarettir. Bütün bunların ördüğü bir fanus, aslında toplum. Biz bu fanusun içine doğarız. Her toplum bir fanustur. Bazı fanuslar doğal olarak daha iyi, bazıları daha kötü olabilirler.

İşte eğitimin rolü burada devreye girer. Eğitim, bizi bir fanusa mahkûm edebileceği gibi, özgürleştirebilir de. Fanusu oluşturan değerlerle körü körüne bütünleşmemizi sağladığında ne yazık ki eğitim bir tür “köleleştirici” bir etkinlik haline gelir. Bu tür bir eğitim sisteminin Orta Çağ kilisesinden farkı kalmaz. Okullar kilise, müfredat kutsal metin, eğiticiler kutsal metni vazeden birer rahip haline gelirler. Kısaca, bu tür bir eğitim, bir fanusun kölesi haline getirir bizi. Oysa sözünü ettiğim eğitimin bizi fanusun dışına çıkarması gerekir. Bu da bizim zihnimizin üzerini açmasıyla olur. Bizde eleştirel düşünceyi, analiz yeteneğini, sorgulamayı geliştirmekle eğitim bizi bir fanusun tahakkümünden kurtarmaya yardımcı olabilir. Toplumun etrafımıza ördüğü fanusun tahakkümünden kurtularak kendi yolumuzu bulmalıyız. Kendi seçimimizle çok iyi bir Müslüman, çok iyi bir Hıristiyan ya da çok iyi bir ateist olabiliriz. Önemli olan kendi yolumuzu, kendi seçimimizi kendimizin bulmasıdır.

Eğitimin amaçlarından birinin de bireye belli bir formasyon ve disiplin kazandırması olmalıdır. Formasyon, disiplin ve analitik düşünce, formel eğitimin öğrenciye sağlaması gereken değerler olması gerekir. Bu üç değer, bireye bir yandan bir mesleki disiplin kazandırırken, bir yandan da o mesleği elde etmenin, geliştirmenin yolunu yordamını öğretir. Aslında burada meslek, öğrencinin yetişmesinde bir örnek olay olmalıdır. Yani öğrenci, hayatı boyunca bu mesleğin dışına çıkmayacak şekilde formatlanmamalıdır. Bir meslek örnek olayından hareketle belli bir zihinsel disipline ve formasyona ulaşmalıdır. Bu disiplin ve formasyonu aldıktan sonra öğrenci bunu başka bir sürü mesleğe de uyarlayabilir. Zaten biliyorsunuz üniversite eğitimini almış birçok insan kendi bölümünün, mesleğinin dışındaki bir meslekte çalışır. Mezun olduktan sonra önünde hangi yol açılmışsa oradan hayata atılır ve o yoldan devam eder. Unutmayalım ki bilim yapmakla film yapmanın yolu ve mantığı aynıdır. Önemli olan hadiselerin, olayların üzerinden gelme, sorunlara yaklaşma ve onları çözebilme kabiliyeti ve disiplini kazanmaktır. Bunu kazandığımız zaman, öğrenci olarak birçok alanda rahatlıkla çalışabilir, hayatımızı sürdürebiliriz. Kısaca, öğrenciye öylesine bir formasyon kazandırmalıyız ki, öğrenci bir mesleğin kölesi ve mahkumu olmaktan çıksın, başka mesleklerde de pekala istihdam edilebilsin.

Bugün gelişmiş ülkelerde mesleki mobilizasyon çok önemlidir. Danimarka’da bir insan, ortalama birkaç yılda bir iş değiştirir. Her yeni iş insanda yeni bir heyecan, yeni sorunların üstesinden gelebilme kapasitesi geliştirir. İnsanı çok boyutlu kılar. Kısaca insanı yeniler. Değişik mesleklerde çalışabilme yeteneği ancak öğrencinin çok boyutlu bir eğitimden geçmesiyle mümkün olabilir. Bugün ne yazık ki birçok insan, hayatı boyunca sadece bir meslekle uğraşır, bir mesleğin tutsağı haline gelir. O mesleğin dışına çıkardığınız zaman adam sudan çıkmış balığa döner. Onun için eğitimi, insanın bir mesleğe mahkûm edilmesi şeklinde kurgulamamak lazım. Özellikle üniversite eğitimini bu mantığın dışına çıkarmak gerekir. Bir meslek örnek olayından hareketle, öğrenciye

çok yönlü bir mantık, formasyon, disiplin ve sorun çözme kapasitesi kazandırmak gerekir.

Bir diğer önerim eğitimin çok boyutlu oluşuyla ilgili olacaktır. İnsan, bildiğiniz gibi üç boyutlu bir varlıktır. Ruh, beden ve zihinden oluşur. O halde eğitimin de üç boyutlu olması lazım. Başka bir deyişle, insanın hem ruhunu, hem bedenini, hem de zihnini eğitmemiz gerekir. Ne yazık ki modern dünyada eğitim sistemi bu üç alandaki eğitimi farklı insanlara yaymıştır. Oysa bunları aynı insanda toplamak gerekir. Peki, bunu nasıl yapacağız? Bunu yapmamızın yolu “eğitim kompleksleri” oluşturmaktan geçer. Öyle her sokakta, her mahallede birkaç sınıftan oluşan taş mektepler kurmaktan vazgeçmeliyiz. Bunun yerine, birçok okulu bir araya getirerek eğitim kompleksleri oluşturmaliyiz. Ben buna “yonca tipi okul” diyorum. Okulun üç ayağı olacaktır. Bir yandan zihni eğiten derslikleriniz, öte yandan da her tür spor imkânı sağlayan salonlarınız, yüzme havuzlarınız ve aynı zamanda da sanatın her türüsünü öğreten atölyeleriniz olacaktır.

Bilirsiniz, Antik Yunanlılar, “sağlam kafa, sağlam bedende bulunur” derler. Bunun için akademilerin yanında görkemli jimnazyum merkezleri geliştirmişlerdi. Akli eğittiniz kadar bedeni ve ruhu da eğitmeniz gerekir. Yetiştirdiğiniz öğrenci fiziksel olarak atletik, çevik, sağlıklı, güçlü; zihinsel olarak meselelere sorgulayıcı ve eleştirel yaklaşabilen, yaratıcılık kabiliyeti gelişmiş, çok yönlü; ruhsal olarak da belli bir sanatın inceliklerini edinmiş, yeteneklerine uygun olarak bir sanatı icra edecek kadar eğitilmiş biri olacaktır. İnsanlara matematik, fizik, biyoloji, sosyoloji, tarih eğitimi verdiğimiz gibi sanatsal ve sportif eğitim de vermemiz gerekir. Öğrencimiz aynı zamanda bir ressam, bir müzisyen, bir heykeltıraş ya da başka bir sanatı icra edebilen bir sanatçı; bir spor dalında gelişmiş bir sporcu olmalıdır.

Biliyorsunuz okullarımızda “beden eğitimi” diye haftada bir iki saat verilen dersler var. Öğrencilerin çoğu bu derslerden nefret ederler. Çünkü hakkiyle verilmez, bir formaliteyi yerine getirmek için öylesine verilen dersler. Oysa öğrenci eğitim kompleksine geldiği zaman, akşama kadar zamanının bir kısmını spor salonlarında, bir kısmını sanat atölyelerinde, bir kısmını da sınıflarda, dersliklerde geçirmelidir. Okul, öğrencinin aynı zamanda oyun ve eğlence yeri olmalıdır. Akşama kadar zamanını burada sıkılmadın geçirecek. Hem eğlenecek, hem sporunu yapacak, hem arkadaşlarıyla oyun oynayacak, hem de bir sanatsal etkinliği olacak. Benim çocuğum hafta içlerinde okulda, haftanın belli günlerinde, bir yerde yüzmeye gidiyor, belli günlerinde halk oyunlarına katılıyor, belli günlerinde de başka yerde bu kez gitar kursuna gidiyor. Hafta sonlarında ise dersaneye gidiyor. Mekansal olarak bölünüp, parçalanmış çocuk. Tüm bunları, her öğrenciye, eğitim kompleksleri dediğimiz eğitim kurumlarında vermemiz gerekir diye düşünüyorum.

Bu söylediklerimden aynı zamanda eğitimin bir beyin yıkama, bir ideolojik endokrinasyon faaliyeti olmaktan çıkarılması gerektiği sonucu da çıkar. Eğitimin çok yönlü olmasını sağlamak için sivil toplumun devreye girmesi gerekir. Aynen dini hizmetlerin topluma bırakılması gerektiği gibi, eğitimin de topluma bırakılması gerektiğini düşünüyorum. Devletin burada rolü ne olacaktır? Devlet, öğrencinin eğitimini sağlamalıdır. Ancak bunu eğitimi tekelleştirerek yapmamalı. Gerekirse kendisi de okullar kurarak, okulları işleterek yapabilir. Ama eğitimi büyük ölçüde topluma bırakması gerekir. Devletin öğrencilere, “eğitim çekleri” vermekle eğitimi sübvansane etmesi gerektiğini düşünüyorum. Durumu olmayan öğrenci çekini alacak, gidip istediği okula vererek orada okuyacaktır. Özellikle üniversite eğitiminde bu çok önemlidir. Devlet, kimin öğretim üyesi, kimin rektör olmasıyla uğraşmamalı. Biliyorsunuz bunun üzerinde fırtınalar kopuyor Türkiye’de. Ya ne yapacak? Öğrenciye eğitim çekini verecek, öğrenci gidip, aynen bir şirket gibi işletilen bir okulun pazarladığı, sattığı eğitim bilgisini satın alacak. Bu sistemle eğitim gerçek anlamda piyasaya açılmış olur. Eğitimin, okulun, hocanın, rektörün, üniversitenin niteliğini belirleyen şey piyasa olur. Üniversitenin piyasadaki değeri, onun eğitim kalitesini ve politikasını belirler. Devlet, önerdiğim sistemle üniversiteler arasındaki rekabeti korumaya çalışacak, öğrencilerin üniversite değiştirmesini kolaylaştıracak ve işi piyasaya bırakacak.

Bir öğrenci nasıl gidip dersaneye kaydını yapıyor, memnun olmadığı zaman oradan ayrılıp başka bir dersaneye gidebiliyorsa, aynı şekilde üniversiteye de gidebilmelidir. Bu sistem içinde bilgiyi bir “emtiya” haline getirmemiz gerekir. Bilginin, ideolojik olarak formatlanmış, ya da kutsal olarak kabul edilmiş bir etkinlik olmaktan çıkarılması gerekir. Bilgi ideolojik olmadığı gibi kutsal da değildir. Teknolojik bilgiyi neden ideolojik ya da kutsal olarak kurguluyoruz? Araba kullanmayı, bilgisayar öğrenmeyi, matematik ilmini öğrenmeyi neden kutsal olarak kabul ediyoruz? Bunun bir anlamı yoktur. Araba kullanmayı nasıl normal yaşamımız içinde bir arkadaşımızdan, ya da bir kurstan öğreniyorsak, matematik, biyoloji, tarih veya sosyolojiyi de benzer mantıkla çalışan bir kurumdan pekala alabiliriz. Buradan hareketle, eğitim faaliyetlerinin, bir işletme mantığından farklı olmasını anlamlı bulmuyorum. Eğitimi örgütleme işini bir işletme gibi formüle edebiliriz. Bunun hiçbir sakıncası yoktur. Eğitimi, bilgiyi piyasa değeri olan bir emtiya gibi alıp satabilmeliyiz. Zaten gerçek hayat içinde bunu yapıyoruz. İçeriğini tartışabiliriz, ama eğitimi örgütlemesi bakımından kurslar ve dersaneler bunu yapıyor. Kanaatimce gayet de başarılı biçimde yapıyorlar bunu. Test mantığıyla, öğrencinin tüm zihni melekelerini öldürmelerine rağmen, eğitim hizmetini gayet başarılı biçimde örgütleyebiliyorlar. Ya da kurslar bize araba kullanmayı, bir enstrüman çalmayı kutsallaştırmadan öğretebiliyor. Eğitime, eğitim kurumuna bu şekilde yaklaşılmalı diye düşünüyorum. Bunu yaptığımız zaman hem devlet tekelini kırarız, hem bireyi devletin elinde

zavallı bir oyuncak olmaktan çıkarırız, hem de eğitim hizmetini tüm sınıflara, tüm kesimlere götürebiliriz diye düşünüyorum.

Sanıyorum vaktimi fazlasıyla aşmış bulunuyorum. Konuşmamı burada tamamlamak istiyorum. Sabrınız için teşekkürler ve saygılar.

**Soru:** Hep Anglo Sakson ülkelerini model olarak verdiniz. Japonya ne durumda? Ayrıca Atilla Yayla'nın durumuna düşmenizi istemiyorum.

**Prof. Dr. Ömer ÇAHA:** Dinleyicimizin uyarısı için çok teşekkür ediyorum. Benim söylemek istediğim şey şuydu. Yani değişik Atatürkçülük tanımları söz konusudur. Biz bunlardan hangisini esas alacağız. Birincisi bu. Bir ikincisi de sadece Atatürkçülük değil, hiçbir ideolojiye bütün toplumsal eğitimi yaslamak, dayandırmamak lazım. Bunu söylemeye çalışıyorum.

Japonya, Güney Kore, bunlar Asya modeli kapsamında değerlendirilen iki ülke. Geleneksel değerlerle modern değerleri sentezleyerek belli bir kalkınma hamlesi gerçekleştirmiş olan iki toplum. Ama unutmamak lazım ki, bu iki ülke de Amerika'nın kendilerine çizdiği yol haritasını takip ederek bu hale geldiler. Japonya 1950'den sonra Amerika'nın yörüngesine girmiştir. İkinci Dünya savaşıdan sonra yenilince tümüyle Amerika'ya teslim oldu. Japonya'daki eğitim sisteminin yanı sıra, hukuksal sistemini de Amerika hazırladı. Japon sosyolojisi tümüyle Amerikan sosyolojisinin güdümündedir.

Amerika'nın Japonlar için hazırladığı anayasasının birinci maddesi "Savaşmazlık İlkesi"yle ilgilidir. Yani Japonya, hiçbir sorununu, hiçbir ülkeyle savaş yoluyla çözmeyeceğini anayasasında taahhüt eder. Dolayısıyla bunu telafi etmek için Japonya'da, tamamen tekniğe, teknolojiye yönelmiş bir eğitim var. Ama şöyle bir genel yaklaşım da söz konusu: Japonya sıfırdan yeni bir teknoloji üretmiyor, üretimin yapıldığı yerler, gelişmiş olan Batılı toplumlardır. Üretkenliği bunlar yapıyor. Japonya gibi, Güney Kore gibi Asya toplumları da bunu alıp kristalize ediyor ve üretilen şey üzerinden bunu biraz daha geliştiriyor. Hepsi bu. Dikkat ederseniz Japonya'da sıfırdan gelişen yeni bir teknoloji yok. Gelişmiş batılı toplumlar icat ediyor, Japonlar geliştiriyor. Benzer bir durum da Güney Koreliler için geçerli. Bildiğiniz gibi 1950'lerdeki Kore Savaşından sonra Kore fiili olarak Güney ve Kuzey olarak ikiye ayrıldı. Çin'in yörüngesindeki Kuzey Kore'nin milli geliri 1000 dolar civarında. Ama Amerika'nın yörüngesine giren ve müttefiki haline gelen Güney Kore'nin milli geliri bugün 25 bin dolar civarında. Hem Japonya, hem de Güney Kore kendi gelenekleri içinde bu kalkınmayı gerçekleştirmede, ikisi de Amerika sayesinde bugünlere geldiler.

Bir diğer soru, "üniversitelerin özelleştirilmelerini savundunuz. Toplumun yoksul kesimi ne yapacak" şeklinde. Aslında benim söylediğim tam da yoksul

kesimin lehine olan şey. Son zamanlarda yapılan araştırmalar var. Mevcut sistem içinde devletin sağladığı parasız eğitim imkânından en çok maddi durumu iyi olan aile çocukları yararlanıyor. Benim söylediğim şey devletin toplumu eğitim imkânından mahrum bırakması şeklinde değil; tam tersine, aslında herkese eğitim imkânını vermesidir. Eğitim çeki verdikten sonra en yoksul aile çocuğunun da önünde eğitim imkânı açılır. O öğrenci eğitim kurumlarının velinimeti haline gelir. Eğitim kurumu ona müşteri gözüyle yaklaşacağı için, öğrenci kendisine değer verilen bir müşteri haline gelecektir. Ama mevcut sistem içinde öyle mi? Yoksul aile çocuğu ezile ezile, horlana horlana bir yerlere kadar ne yazık ki ancak gelebiliyor.

Bir soru da şöyle: “Metafizik olguların, yaklaşımların, pozitivist anlayışa göre ispatlanır olmaması acaba onların yanlışlığını ortaya koyar mı?” Tabii ki koymaz. Metafiziği biz ne doğrulayabiliriz, ne de yanlışlayabiliriz. Ben şahsen Sami Selçuk Beyi çok önemsiyorum. Gerçekten tarihe geçecek, Türkiye'nin iftihar edeceği bir hukuk adamımız. Aynı zamanda bir akademisyen. Birçok yönden kendi fikirlerinden çok istifade ettim, kendisini şahsen de çok seviyorum ve takdir ediyorum. Ama sıkça kullandığı “akılcı toplum, akılcı birey” ifadesi beni hep rahatsız ediyor. Ben de eleştirel düşünceye çok önem veriyorum. Yani bireyin aklî mekanizmasını harekete geçirmesini çok önemsiyorum. Ama akılcı toplum diye bir toplum olmaz. Tarihin hiçbir döneminde de böyle bir toplum yoktur. Aklın zirve noktasına çıktığı Antik Yunan uygarlığına bakın. Adamlar bir yandan Sokrates, Plato, Aristo gibi filozoflar yetiştirmiş. Ama öte yandan tüm tanrıları yöneten, tanrıların tanrısı Zeus'un peşinden gidiyor. Tanrıça Phytia Plato için çok önemli bir tanrıça. İdeal toplumunu onun izin verdiği ölçüde tasarlıyor.

Kısaca toplumları, bireyleri tek bir akıl yolundan geçiremeyiz. Aklın tek bir yolu yoktur. Müsaade ederseniz ben size bir örnek vermek istiyorum: Diyelim ki, zengin bir apartmanda yoksul bir aile çocuğu olarak yaşıyorsunuz. Sabahleyin evinizden çıktınız, para dolu bir cüzdan buldunuz. şimdi size soruyorum; bu para dolu cüzdanı ne yaparsanız akılcı davranmış olursunuz? Benim şahsi kanaatim, bunun tek bir yolu yoktur. Kanaatimce bu soruya gelen cevap, insanların sosyalleşmesi, kanaatleri, inançlarıyla bağlantılı olacaktır. Akıl bunlardan bağımsız olarak gelişemiyor insanda. Nasıl ki bilgi, deneyime, tecrübe-ye, gözleme dayalı olarak oluşuyorsa, akıl denen şey de öyle. Allah, tarihten, toplumdan, kültürden, sosyolojik yapıdan bağımsız işleyen mutlak, saf bir aklı zembil içinde bize sunmuş değildir. Akıl tüm bunların etkisi altında şekillenerek gelişen bir şey. Bir şeyi aklılaştırmak haklılaştırmak, meşrulaştırmak demektir. Akıl yolu bir meşruluk yoludur. Meşruluğun da çok değişik yolları var diye düşünüyorum. Sami Bey'i, çok sevdiğim için hoşgörüsüne sığınarak bunları ifade etmek istiyorum.



**T**ürkiye'nin yeni dönem ihtiyacının öncelikle insanı öne çıkararak, hukukun üstünlüğünü öngören demokratik ve sivil bir anayasa olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bizler bugün kendi zaviyemizden baktığımızda, özgür bireyi, sivil ve demokratik bir anayasayı Türkiye'de emek hareketinin vazgeçilmezi kabul eden bir sendikacılık anlayışının inançlı ve kararlı temsilcileri olarak görüyoruz. Bu anlayışımızın gereği olarak, yürütülen anayasa çalışmaları sonucunda hazırlanacak metni, gerçek anlamda sivil, özgürlükçü, demokratik, katılımcı ve emeğe saygılı Anayasa olarak tanımlayabilmemiz için; başörtülü kızlarımıza ve kadınlarımıza bu tercihleriyle eğitim ve çalışma hakkı tanınan, YÖK'ü ve üniversiteye girişte uygulanan katsayı adaletsizliği başta olmak üzere sulta anlayışına dayalı bütün YÖK uygulamalarını sona erdiren, işçi-memur ayırımı yapılmaksızın bütün çalışanlara sendikal hareketin asli unsuru olan grev ve toplu sözleşme hakkı verilen, çalışanların insan onuruna yaraşır bir gelir düzeyine sahip kılınmasını Devletin zorunlu görevi olarak düzenleyen, sendikaları kuruluş alanlarıyla ilgili her türlü yürütme faaliyetinde etkin şekilde yetkilendiren hükümler içermesi gerekiyor.



MEMUR-SEN KONFEDERASYONU  
**EĞİTİM-BİR-SEN**  
EĞİTİMCİLER BİRLİĞİ SENDİKASI

